

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

17 квітня 2015 року

Харків – 2015

УДК 341 (082)
ББК 67.910я43

*Затверджено до друку за рішенням Вченої ради
Факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 10 від 27 березня 2015)*

Редакційна колегія:

Новікова Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Кононенко В. П., кандидат юридичних наук, доцент
Стаценко А. В., кандидат юридичних наук, доцент
Файєр О. А., кандидат юридичних наук, доцент
Федорова Г. Ю., ст. лаборант з в/о

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра міжнародного права, к. 264, тел. (057) 705-10-59, e-mail: mpdepartment@ukr.net

Актуальні проблеми міжнародного права. Матеріали науково-практичного круглого столу (17 квітня 2015 року). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 138 с.

Матеріали містять результати досліджень молодих учених різних регіональних центрів України. У публікаціях аналізується широке коло актуальних міжнародно-правових питань, а також результати власних досліджень для ознайомлення з ними як української громадськості, так і зарубіжних учених.

Materials of Conference contain the results of studies of young scientists of the various regional centers of Ukraine. The publications are analyzed current problems of the international legal issues, and the results of research to examine them both Ukrainian and foreign scientists.

УДК 341 (082)
ББК 67.910я43

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (Матеріали науково-практичного круглого столу)

Абрамова А.В.

Проблеми інституту екстрадиції в міжнародному праві.....6

Батрак П.В.

Нормативно-правове закріплення України як активного учасника миротворчих місій10

Булгакова Д.О.

Зміни в міжнародних угодах, після прийняття Лісабонського договору.....14

Варнавская К.А.

Право полетов в международном воздушном пространстве.....18

Васильєв С.В.

Порівняльний цивільний процес як складова порівняльного правознавства.....22

Войціховський А.В.

Міжнародно-правові принципи забезпечення інформаційної безпеки.....26

Гавриленко О.А.

Особливості міжнародно-правових відносин між пізньоскіфською державою та античними полісами Північного Причорномор'я.....30

Горбцов М.Р.

Суверенітет: бачення, проблеми, тенденції у міжнародному праві.....34

Дмитриева А.С.

Защита права интеллектуальной собственности в сети Интернет.....37

Дронь Е.А.

Проблема предоставления дипломатического убежища в праве внешних сношений42

Дягілєв О.В.	
Особливості федеративної моделі державного устрою в Королівстві Бельгія.....	46
Здоровко С.Ф.	
Поняття міжнародного гуманітарного права в сучасному міжнародному праві.....	50
Климчук Ю.В.	
Некоторые особенности структуры «новых» вооруженных конфликтов.....	55
Кононенко В.П.	
Позиция суда ООН относительно условий перехода правового титула над территорией в решении по делу о суверенитете над Педра-Бранка/ Пулау-Бату-Путех, Мидл-Рокс и Саут-Ледж (Малайзия/Сингапур).....	59
Крылова О.А.	
Актуальные проблемы развития международного космического права.....	64
Кудас І.Б.	
Міжнародні банки як суб'єкти міжнародного права.....	68
Лемішко Ю.М.	
Інститут екстрадиції в Україні.....	72
Линник Д.О.	
Международно-правовые проблемы борьбы с терроризмом.....	76
Нестеренко Т.С.	
Проблема преступлений международного характера, причин их существования и мер пресечения.....	80
Новікова Л.В.	
Діяльність Організації Об'єднаних Націй щодо протидії фінансування тероризму.....	84
Передерій О.С.	
Перспективні напрями трансформації правової системи України в контексті активізації європейської інтеграції України.....	89
Пікалов В.С.	
Захист авторського права в Інтернеті.....	92

Потапова Е.О.	
Проблема застосування міжнародно-правових санкцій у міжнародному праві.....	96
Пронина Б.Д.	
Проблемы эффективности деятельности ООН и возможность ее реформирования.....	100
Ремньова В.О.	
Міжнародне космічне право як галузь сучасного міжнародного права.....	104
Савченко В.А.	
Основні положення Глобального етичного кодексу туризму в сфері регулювання правовідносин з надання туристичних послуг.....	108
Стаценко А.В. Просняк А.О.	
Боротьба з міжнародним тероризмом. Український досвід на прикладі АТО. Пропозиції змін до кримінального процесуального законодавства.....	111
Стоянова О.Є.	
До питання адаптації українського трудового законодавства до європейських трудових стандартів	118
Тушнова К.Н.	
Порівняльний аналіз законодавчого регулювання прав та обов'язків аудитора в Україні та Великобританії.....	122
Файєр О.А.	
Перспективи розвитку страхування професійної відповідальності медичних працівників в Україні.....	126
Шевченко А.Л.	
Концепція загальної спадщини людства у сучасному міжнародному праві та проблеми її реалізації.....	130
Шульга А.М.	
Правова культура суспільства, правова субкультура, правова контркультура.....	134

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Абрамова Аліна Володимирівна

студентка 3 курсу

факультету міжнародних економічних відносин

та туристичного бізнесу

кафедра міжнародного права

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

e-mail: *a_link_a1994@mail.ru*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кононенко В.П.

Ключові слова: міжнародне право, інститут видачі, екстрадиція, міжнародний договір, Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України.

Сьогодні важко уявити державу, яка б не мала жодного договору про співробітництво з іншою державою, тобто, була б ізольована від інших. В процесі укладання міжнародних договорів держави сприяють налагодженню та зміцненню відносин одна з одною.

В умовах глобалізації, коли «зникають» кордони між державами, вчиняти злочини міжнародного характеру стало набагато легше. Тому особливого значення набуває міжнародне співробітництво держав у галузі боротьби зі злочинністю, зокрема співробітництво з розшуку, затримання та видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили злочин, з метою виконання завдань кримінального судочинства, а саме невідворотність покарання.

Вивчення екстрадиційної проблематики здебільшого характерне для досліджень, проведених вченими-криміналістами у другій половині XIX ст., зокрема, А. Ф. Бернером, В. В. Єсіповим, Л. С. Білогриць-Котляревським, О. Ф. Кістяківським, С. В. Познишевим, П. П. Пусторослевим, М. Д. Сергієвським, М. С. Таганцевим. Із підвищенням інтересу держав до міжнародного співробітництва у сфері боротьби із злочинністю, що припадає на 90-ті роки минулого століття, зріс і науковий інтерес до екстрадиції як однієї із форм міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах. Це знайшло свій вираз у працях вітчизняних дослідників – О. І. Виноградової, С. М. Вихриста, В. М. Гребенюка, Н. А. Дрьоміної, С. Ф. Кравчука. Із робіт інших зарубіжних вчених теоретичним та історичним підґрунтям наукової розробки екстрадиційної проблематики слугують праці Е. Ваттеля, К. Вінгерт, А. Гефтера, Г. Гроція, Дж. Дугарда, Ф. Ліста, Ч. Маклафліна, А. Ш. Махмуда, А. Х. Олакі, Л. Оппенгейма, А. Рівьє.

Отже, метою даної роботи є дослідження та аналіз актуальних проблем екстрадиції в міжнародному праві, зокрема аналіз кримінального законодавства України стосовно процедури видачі злочинців.

Відповідно до норм міжнародного права екстрадиція здійснюється за наступних умов:

- діяння, за яке вимагається видача, має бути кримінально караним як за законодавством країни, що вимагає видачу, так і за законодавством країни, до якої звернено вимогу;
- видача здійснюється тільки щодо тих злочинів, за які передбачене покарання у виді позбавлення волі на максимальний термін не менше одного року або більш тяжке покарання; для видачі з метою виконання вироку – якщо особу засуджено до позбавлення волі на строк не менше шести місяців або більш тяжкого покарання;
- не спливли строки давності притягнення до кримінальної відповідності або виконання обвинувального вироку.

Статтею 25 Конституції України і відповідно статтею 10 Кримінального Кодексу України забороняється видача громадян України іноземній державі [2].

Основною проблемою міжнародного права стосовно видачі правопорушників залишаються підстави для здійснення екстрадиції та юридичні зобов'язання держав щодо цього діяння. Думки вчених, які досліджували цю проблему розділилися. Наприклад, Д. П. Нікольський, який присвятив своє дослідження інституту видачі злочинців, також прийшов до висновку про те, що за відсутності договору держава не має юридичного обов'язку до видачі. Видача передбачає юридичне відносини між двома державами, що виражається у формі взаємної угоди, яке може бути або мовчазне, яке визначається по початку взаємності, або письмове, що укладається у вигляді певного договору. На думку А. Штігліца, видача злочинців є юридично обов'язковою для держав незалежно від існування договору. Цей обов'язок впливає із солідарності інтересів в переслідуванні того, що шкідливо для всіх держав, які постраждали від злочинності.

З огляду на сучасні проблеми виконання державами своїх зобов'язань, важко говорити про юридичний обов'язок держави дотримуватися загальноприйнятих норм щодо видачі правопорушників, які полягають лише у солідарності інтересів держав. Більшість держав при наданні «притулку» правопорушникам, переслідують власні інтереси та амбіції, а тому жодна інша держава не в змозі зобов'язати видати злочинця для здійснення правосуддя. Зважаючи на це, ефективними підставами видачі є саме положення

двосторонніх міжнародних договорів про видачу правопорушників або про співробітництво в кримінальних справах.

Аналізуючи кримінальне законодавство України щодо видачі правопорушників, варто зазначити, що основні положення щодо даного інституту закріплені в Конституції України, Кримінальному кодексі України (ст. 10), процедура екстрадиції закріплена в розділі IX, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження (глава 44). Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) Кримінального процесуального кодексу України (від 13.04.2012). Окрім національного законодавства норми про видачу містяться в Європейській конвенції про видачу правопорушників, прийнятої в Парижі 1957 року, Україна є стороною цієї конвенції з 29 травня 1997 року.

КПК України [3] чітко не зазначає, що екстрадиція здійснюється відповідно до двосторонніх міжнародних договорів, укладених Україною, але з огляду на міжнародну практику щодо видачі правопорушників, дана процедура може бути виконана лише на підставі спеціального договору. На сьогоднішній день Україна має низку двосторонніх міжнародних договорів, які стосуються видачі правопорушників, а також співробітництва у кримінальних справах з Об'єднаними Арабськими Еміратами, Єгиптом, Іраном, Бразилією, Індією, Сполученими Штатами Америки, Китайською Народною Республікою, Канадою тощо [4].

Норми щодо проведення досудового розслідування регулюють і питання екстрадиції, оскільки видача проводиться до винесення вироку особі, яка скоїла злочин, власне кажучи, видача і проводиться для здійснення правосуддя та винесення вироку для правопорушника. Серед основних проблемних питань під час досудового розслідування, що стосуються екстрадиції, є: недостатня законодавча урегульованість окремих процедур екстрадиції; відсутність спеціального договору між Україною і державою, де перебувала особа; відсутність належного фінансування екстрадиції; занадто складний і довготривалий процес екстрадиції; невідповідне оформлення екстрадиційних документів; ненадання або несвоєчасне надання необхідних екстрадиційних документів під час досудового розслідування [1]. Вирішення зазначених проблем належить до компетенції законодавця та держави в цілому. Необхідно удосконалювати законодавчу базу України шляхом уточнення положень, які стосуються міжнародного співробітництва, а також, можливо, введенням у дію спеціального закону про екстрадицію.

Отже, дослідивши інститут екстрадиції (видачі) правопорушників в міжнародному праві і зокрема в Україні, можна зробити наступні висновки. На сьогоднішній день існують проблеми саме з дотриманням норм щодо видачі, оскільки кожна держава переслідує власні інтереси, а наднаціонального органу, який би зобов'язував держави при будь-яких умовах (навіть без двосторонніх договорів) видавати правопорушників, не існує. Особливого значення набувають проблеми видачі політичних правопорушників, бо єдиних норм міжнародного права, які б регулювали дане питання, не існує, а тому це стає актуальним дослідженням для науковців в галузі міжнародного кримінального права.

Україна є достатньо активним учасником в реалізації інституту екстрадиції, оскільки має низку двосторонніх міжнародних договорів про видачу правопорушників, а також про співробітництво в кримінальних справах з іншими державами. Крім того, кримінальне законодавство України захищає громадян від видачі іншим державам, тобто, захищає їх права та свободи.

Однак, в умовах сучасної інтернаціоналізації законодавств, тобто, більш сильного впливу міжнародного права на національне, інститут екстрадиції потребує більш детального вивчення та вдосконалення.

Література:

1. Пиріг Н. М. Теоретичні та практичні проблеми при видачі осіб (екстрадиція) під час досудового розслідування в сучасному правовому просторі: Науково-практична Інтернет - конференція 27.02.2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://legalactivity.com.ua/index.php?catid=95:50214&id=750:28011401&Itemid=118&lang=ru&option=com_content&view=article

2. Видача правопорушників (екстрадиція): [Електронний ресурс]. // Міністерство юстиції України. Офіційний веб-сайт. - Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/9597>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page17>

4. Міждержавні двосторонні договори у сфері надання взаємної допомоги у кримінальних справах (станом на 04.03.2015): [Електронний ресурс].// Генеральна прокуратура України. Офіційний веб-портал. - Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/mijdvost.html>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК АКТИВНОГО УЧАСНИКА МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ

Батрак Поліна Володимирівна
студентка 3 курсу групи УП-31
кафедри міжнародного права Харківського національного
університету ім. В.Н. Каразіна
e-mail: polinabatrak@mail.ru

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Григоренко Є. І.

Ключові слова: миротворчі місії, міжнародний мир та безпека, Постанова Верховної Ради «Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах», Рада національної безпеки і оборони

В умовах сьогодення миротворча діяльність є одним із дієвих способів забезпечення національної безпеки держав та міжнародної безпеки взагалі, яка була сформована протягом другої половини ХХ ст. Провідну роль у формуванні такої системи безпеки, а також у врегулюванні конфліктів на даний час відіграють такі міжнародні організації, як ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС, а в окремих випадках – держави або коаліції держав.

Україна, яка входить до першої десятки держав за участю в миротворчих місіях з липня 1992 р. у статусі незалежної держави, почала брати участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій, що підтверджує дійсні наміри нашої держави щодо активного включення до колективних заходів збереження миру та стабільності як у Європі, так і у світі, загалом. Участь України у миротворчих операціях розпочалась у складі миротворчих сил ООН з охорони (СООНО) із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 р. № 2538-ХІІ «Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [2, с.41]. За більш ніж 20 років у них узяли участь понад 40 тис. військовослужбовців Збройних Сил (далі – ЗС). Вони виконували почесну миротворчу місію в Анголі, Гватемалі, Боснії і Герцеговині, Македонії, Таджикистані, Хорватії. Досвід участі України з 1992 р. у миротворчих операціях та відповідні міжнародні правові документи стали підґрунтям для розробки національних правових норм, які чітко відображають ставлення до цієї діяльності та врегулювання воєнно-політичних конфліктів

взагалі, та безпосередньо регламентують миротворчу діяльність її підрозділів. Основні тези Закону України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» (далі – Закон) [1] об'єднані в 10 статей і визначають, що Україна, яка є членом ООН і ОБСЄ, зобов'язана конструктивно співпрацювати при використанні всього діапазону можливостей даних організацій для запобігання конфліктів та для їх розв'язання [2, с.41].

Пропозицію щодо участі в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки вносить Міністерство закордонних справ (МЗС) України у Раду національної безпеки і оборони (РНБО) України, після узгодження з Міністерством оборони України та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади. РНБО України визначає відповідність участі миротворців національним інтересам, економічному, матеріально-технічному стану, рівень безпеки і подає пропозицію на розгляд Президенту України. Рішення Президента за підписом Прем'єр-міністра подається на узгодження Верховній Раді. Даний законопроект розглядається ВР України позачергово. Україна бере участь у міжнародній операції з підтримання миру і безпеки виключно на умовах, зазначених у рішенні Президента України, яке схвалюється Верховною Радою України у випадках, передбачених Конституцією та законами України та в порядку, встановленому Законом. Таким чином, вказаним законодавчим актом визначено правові підстави можливої участі ЗС України у більш широкому спектрі міжнародних операцій, ніж визначено чинним законодавством, в тому числі у складі багатонаціональних військових формувань високої готовності (далі – військові формування). Зокрема, змінено правову основу для операцій підрозділів ЗС України поза її межами, надавши право контингенту та персоналу Збройних Сил брати участь у міжнародних операціях у складі військових формувань не тільки для запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів та надання гуманітарної допомоги цивільному населенню, яке постраждало внаслідок такого конфлікту, а й для виконання бойових завдань [3].

Законом встановлено, що Україна бере участь у міжнародних операціях у складі військових формувань шляхом здійснення оперативного чергування, вчасного направлення національного контингенту і національного персоналу у розпорядження органів, які визначаються рішеннями про проведення таких операцій, а також надання матеріально-технічних ресурсів та послуг.

Документом також внесено низку змін та доповнень до законів України, відповідно до яких: поняття «миротворчі операції» замінюється поняттям «міжнародні операції з підтримання миру і безпеки», що має більш широкий зміст, оскільки включає виконання не лише миротворчих завдань, а й бойових завдань; розширюються умови участі України в міжнародних операціях, зокрема, в організації з безпеки і співробітництва в Європі чи інших міжнародних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН (у тому числі НАТО, ЄС та ін.). Згідно із законом, забезпечення реалізації закону здійснюватиметься в межах щорічних бюджетних призначень, що виділяються Міністерству оборони за відповідними напрямками діяльності. Здійснення підготовчих, тренувальних та організаційних заходів щодо включення і функціонування українських сил та засобів у військові формування здійснюватиметься за рахунок поточних видатків Міністерства оборони на утримання та підготовку ЗС України [4].

Окрім зазначених вище законів, що безпосередньо регламентують миротворчу діяльність України, за період з 1992 р. Верховною Радою і Урядом України прийняті закони і нормативно-правові акти та укладено низку міжнародних договорів, які в тій чи іншій мірі стосуються миротворчої діяльності і регулюють діяльність органів державної влади з питань підготовки і проведення операцій з підтримки миру: Закон «Про Збройні Сили України», Закон «Про оборону України», Рамковий документ «Партнерство заради миру» (підписаний Україною 08.02.1994 р. у Брюсселі), презентаційний документ України до програми «Партнерство заради миру» (переданий керівництву НАТО 25.05.1994 р.), Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного Договору (підписана в Мадриді 09.07.1997 р.), Декларація Глав держав і урядів – учасників саміту Комісії Україна – НАТО [2, с.58].

Таким чином, зазначені законодавчі та інші нормативно-правові акти визначають правові, організаційні та фінансові засади участі України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, а також порядок і загальні принципи направлення військового та цивільного персоналу, організації їх підготовки та забезпечення для участі в операціях з підтримання чи відновлення міжнародного миру й безпеки. Для України її миротворча

діяльність має ключове значення, оскільки вона є дієвим засобом зміцнення як національної, так і міжнародної безпеки шляхом створення сприятливого зовнішньополітичного середовища. Саме тому ратифікація сучасних міжнародно-правових угод та приведення національних діючих документів згідно міжнародним стандартам дають змогу Україні стверджувати себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, підвищувати свій авторитет і демонструвати миролюбну політику. Україна дотримується своєї позиції, що будь-який конфлікт слід вирішувати мирними заходами, а у випадку неможливості – допускає силові засоби, але лише після схвалення таких дій ООН. Саме тому міжнародна діяльність з підтримання миру і безпеки набуває все більшого впливу на зміст воєнних доктрин провідних держав, на уточнення завдань їх збройних сил. Українське законодавство пройшло довгий шлях становлення та узагальнення, але все ж потребує вдосконалення і виправлення певних суперечностей і неузгоджень чинних актів. Проте така проблема є проблемою не лише українського законодавства, а й законодавства інших країн і причина цьому, зокрема, відсутність загально визначеної класифікації різновидів миротворчої діяльності. Проте все вищезгадане не завадило українським миротворцям із честю виконувати свій обов'язок перед світовим співтовариством з підтримання миру у різних регіонах світу.

Література

1. Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях Офіційний вісник України від 28.05.1999р., № 19, стор. 25.
2. Міжнародна миротворча діяльність України: 10 років історичного досвіду – К. : Національний науково дослідний центр оборонних технологій та воєнної безпеки України, 2002. – 41с.
3. Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав: Закон України / Відомості Верховної Ради України, 2000, № 19, ст. 144; 2003, № 28, ст. 215; 2011, № 36, Ст. 363.
4. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності» від 29 грудня 2012 року: Указ Президента України від 21.04.2011 №492/2011.

ЗМІНИ В МІЖНАРОДНИХ УГОДАХ, ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ

Булгакова Д.О.,

кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри міжнародного права

Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: міжнародна угода, Лісабонський договір, Рада Європейського Союзу.

Лісабонський договір запровадив цілу низку революційних змін до правової та інституціональних систем Європейського Союзу. При цьому основною метою реформ було створення основ для того, щоб Європейський Союз розмовляв «єдиним голосом» у відносинах із третіми країнами [1, с. 250-253]. Лісабонський договір не лише запровадив кілька нових важливих посад, таких як Голова Європейської Ради чи Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, але й загалом вніс значні зміни до інституціональної системи як такої. Окрім вказаних змін реформи торкнулись і перерозподілу владних повноважень. При цьому перерозподіл повноважень відбувся у всіх найбільш важливих сферах, включаючи законодавчий процес, бюджетний процес та процес укладення міжнародних угод Європейського Союзу із третіми країнами. Окремо слід підкреслити, що міжнародні угоди Європейського Союзу завжди виступали не лише важливим інструментом зовнішньої політики ЄС, але й важливим джерелом внутрішнього права, як самого Союзу, так і його держав-членів. Саме тому системний аналіз процесів укладення міжнародних договорів ЄС з точки зору юридичних повноважень та участі різних інституцій є актуальним, як з наукової, так із практичної точок зору.

Слід відзначити, що порівняно із попередньою редакцією установочних договорів коло органів та посадових осіб, які залучені до процесу формування договірних відносин із третіми країнами було розширене не лише за рахунок запровадження посади Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, але й за рахунок формального включення в процес Європейської Ради у якості інституції, яка формує «порядок денний»

міжнародних відносин ЄС. По-друге, слід відзначити наявність чіткої різниці між процедурами щодо угод, предметом яких є питання спільної політики зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, та угодами торгівельно-економічного характеру. Особливо це стосується початку та проведення переговорів. Та, по-третє, це значне посилення ролі Європейського Парламенту, що, у свою чергу, можна назвати загальною тенденцією реформ, запропонованих Лісабонським договором.

Головними учасниками процесу укладення міжнародних угод є, як правило, три інституції: Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент та Комісія. Але тут потрібно відразу ж вказати на два нюанси. По-перше, у відповідності до статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу замість Комісії із самого початку учасником процесу має стати Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, якщо угода «винятково або переважно стосується питань спільної зовнішньої та безпекової політики».¹ Та по-друге, Суд Європейського Союзу також може бути учасником процесу, але виключно у випадку отримання запиту щодо висновку Суду на предмет сумісності міжнародної угоди із установчими Договорами.²

Починаючи із найбільш впливової інституції ЄС, якою є Європейська Рада, необхідно відмітити, що цей орган працює у якості регулярного саміту на рівні голів держав або урядів держав-членів за участю Голови Європейської Ради та голови Європейської Комісії. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки безпосередньо не входить до складу Європейської Ради, але приймає участь у її роботі.³ Головна участь в укладенні міжнародних угод цього органу, який за загальним правилом «надає Союзу необхідні для його розвитку імпульси та визначає його загальні політичні орієнтири та пріоритети»⁴ полягає у визначенні стратегічних напрямків діяльності ЄС на міжнародній арені. Ця інституція не виконує будь-яких законодавчих функцій і не приймає участі в процедурі укладення міжнародного договору безпосередньо.

¹ Стаття 218 Договору про функціонування Європейського Союзу

² Частина 11 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу

³ Частина 1-3 статті 15 Договору про Європейський Союз

⁴ Частина 1 статті 15 Договору про Європейський Союз

Рада Європейського Союзу. Необхідно підкреслити, що саме Рада є головною і найбільш повноважною інституцією Європейського Союзу. Її основним завданням є забезпечення інтересів держав-членів ЄС в процесі прийняття рішень [2, с. 484-504]. Специфікою Ради з інституціональної точки зору відсутність у неї єдиного складу, оскільки вона працює в десяти різних форматах [3; 4], які складаються із одного представника кожної держави-члена на міністерському рівні відповідного міністерства.⁵ Питаннями, пов'язаними із укладенням міжнародних угод, займається Рада з питань закордонних справ, в якій на постійній основі головує Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки.⁶ **Європейська Комісія.** У відповідності до статті 218 Договору про функціонування ЄС Комісія має кілька важливі функцій в процесі укладення міжнародних угод. Серед них необхідно виділити дві найбільш важливі. Перш за все, слід вказати на виключне право щодо ініціативи про початок переговорів. Саме Комісія надає Раді рекомендації щодо початку переговорів.⁷ Друга функція – це, власне, саме проведення переговорного процесу та його підписання, якщо Рада назначає для цієї ролі саме Комісію,⁸ що є загальним правилом щодо договорів соціально-економічного характеру.

Європейський Парламент. Загальна тенденція щодо посилення ролі Європейського Парламенту в інституційній системі Європейського Союзу стала одним із основних напрямків реформ, запроваджених Лісабонським договором. Серед найбільш суттєвих результатів реформ слід відзначити розширення сфери застосування процедури згоди Парламенту та офіційне визнання на рівні установчих договорів практики укладення міжінституційних угод. У першому випадку мова йде про положення частини 6 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу, яка розширила використання процедури згоди на всі міжнародні угоди, які укладаються у тих сферах, де застосовується загальна законодавча процедура, чи спеціальна законодавча процедура, яка вимагає згоди Парламенту. У другому випадку мова йде про положення статті 295 Договору про функціонування ЄС, яка вперше офіційно згадує міжінституційні угоди у якості джерел права Союзу. Незважаючи на

⁵ Стаття 16 Договору про Європейський Союз

⁶ Статті 16(6) та 18 (3) Договору про Європейський Союз

⁷ Частина 3 218 Договору про функціонування Європейського Союзу

⁸ Частина 3 Статті 207 та частини 3-5 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу

доволі нечіткі положення самої статті, факт її появи в тексті Лісабонського договору важко переоцінити з огляду на те, що впродовж кількох десятиріч саме практика міжінституційних угод була основною формальною підставою участі Європейського Парламенту в процесі укладання міжнародних угод.

Отже, підбиваючи підсумки, слід підкреслити наступні висновки. Перш за все, необхідно відзначити, що пост-лісабонська інституційна архітектура у сфері укладення міжнародних договорів характеризується значним ускладненням за рахунок включення у процес нових органів та посадових осіб. По-друге, варто вказати на посилення стратегічного компонента планування міжнародних відносин ЄС за рахунок включення у процес Європейської Ради та її спеціальної ролі, яка полягає у формуванні стратегічних напрямків розвитку політики Європейського Союзу, включаючи і політику зовнішніх відносин. По-третє, важливо підкреслити той факт, що Лісабонському договору не вдалося об'єднати сферу зовнішніх зносин ЄС. У зв'язку з цим продовжує існувати дуалізм зовнішньої політики ЄС, а саме її поділ на безпекову та торгівельно-економічну політику, яка призводить до наявності двох паралельних процедур.

Література:

1. Devuyst Yu. The European Union's institutional balance after the Treaty of Lisbon: "Community Method" and "Democratic Deficit" reassessed. *Georgetown Journal of International Law*. – 2008. № 39.- P. 250-253.
2. Lenaerts K. & van Nuffel P. *European Union law*. London: Sweet & Maxwell. - 2012. – 1083 p.
3. Council Decision 2010/594/EU of 16 September 2010
4. Council Decision 2009/878/EU of 01 December 2009

ПРАВО ПОЛЕТОВ В МЕЖДУНАРОДНОМ ВОЗДУШНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Варнавская Каролина Андреевна

студентка другого курсу групи УП-22

факультету міжнародних економічних відносин

та туристичного бізнесу

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Файер О. А.

Ключевые слова: международные полеты, регулирование полетов, воздушные суда, принцип свободы полетов.

Полновластие государства в пределах своей территории (территориальное верховенство) предполагает, что государство само решает свои внутренние дела, которые не должны быть объектом посягательства со стороны какого-либо иного государства (группы государств). Это составляет сущность общепризнанного принципа невмешательства [1, с.158]. К числу внутренних относятся и дела, связанные с регулированием полетов, совершаемых полностью в пределах территории одного государства. Международные полеты выполняются также в интересах частных юридических лиц и физических лиц (граждан). Участие в международных полетах различных субъектов права создает определенные теоретические расхождения, прежде всего, в понимании юридической природы права на международный полет. Однако, прежде чем в правовой литературе возникла дискуссия по этому вопросу, оказалось необходимым юридически разработать основания выполнения международных полетов, уже ставших реальным фактом в начале нынешнего столетия [3, с.87].

Общими основаниями выполнения международных полетов являются международные договоры и специальные разрешения, выдаваемые допускающим государством в установленном им порядке. Но и в последнем случае в той или иной форме имеют место опосредствованные межсуверенные отношения, в которых на первый план выступают отношения между иностранным юридическим или физическим лицом и полномочным органом допускающего государства [3, с.88]. Однако, любой субъект иностранного права может правомерно совершить вылет с территории выпускающего

государства только с разрешения компетентных органов последнего и в соответствии с требованиями его законодательства.

Таким образом, сама возможность правомерного полета на иностранную территорию предполагает волеизъявление компетентных органов выпускающего государства, которое делегирует таким органам право решать процедурные вопросы передвижения со своей территории на иностранную территорию. Подобный порядок отражает полновластие государства в пределах своей территории и связан с правом на внешние (трансграничные) передвижения, которое принадлежит только государству [3, с.88]. Это связано с тем, что юридической автономии суверенных государств в настоящее время противопоставляется международное общение, общая воля государств, составляющие предпосылку и основу современного международного права.

Поэтому в международных отношениях, связанных с допуском на территорию друг друга, государства реализуют принцип суверенного равенства, который не является договорным, а внутренне присущ каждому государству как субъекту международного права [2, с.153]. В отличие от субъектов внутригосударственного права, которые в принципе могут вступать во внешние связи с санкции государства, для последнего сам суверенитет создает право на внешние сношения, внешние связи.

Правом на международный полет обладает только государство, воздушное судно которого выполняет полет. Это положение усиливается еще тем, что все без исключения воздушные суда подлежат регистрации в том или ином государстве, приобретая, таким образом, национальную принадлежность этого государства (ст. 17 Чикагской конвенции) [4].

Ни у одного юридического или физического лица такого права на международный полет, вытекающего из их свойств, быть не может, поскольку они правомерно вступают в отношения с международным (иностранным) элементом лишь с ведома или по поручению государственных органов.

Хотя принимающее государство предоставляет соответствующую привилегию государству, соответствующую привилегию на международный полет, практическая реализация конкретных условий полета иностранного воздушного судна в пределах территории принимающего государства, пребывания на ней возлагается на физические и юридические лица (организации), поскольку действительное правовое регулирование всегда индивидуально [5, с.124].

При этом должен уважаться принцип полного и исключительного суверенитета государства в пределах своей территории (в том числе в пределах национального воздушного пространства), что предполагает наличие санкции принимающего государства на влет на его территорию.

Институт права международных полетов дуалистичен по своей природе: право одного государства на внешние связи сосуществует с принципом суверенитета другого государства в пределах территории последнего.

Исходя из этого, известный аргентинский юрист-международник Э. Феррейра, концепцию которого часто, особенно в странах Латинской Америки, называют «аргентинской доктриной международного воздушного права», справедливо полагает, что как право международных полетов, так и право международных перевозок не являются договорными, а потенциально в равной мере принадлежат всем государствам.

Безусловно, юридическое равноправие государств (равная правоспособность) не может означать равенство в реализации права международных полетов (перевозок) в смысле «равной доли» их выполнения (равной дееспособности). Здесь многое зависит от уровня развития авиации в конкретной стране и от ряда других факторов [5, с.179]. В начале нынешнего века о равной правоспособности государств в области международных полетов доктрина международного права практически умалчивала. Присущее государствам право на международные полеты само по себе не является юридическим основанием для их выполнения. Такие основания возникают в нормативной форме – в международных договорах и решениях органов государственной власти [1, с.165].

Высказанные соображения относительно юридических оснований выполнения международных полетов применимы в основном только в отношении полетов на иностранной территории. В открытом воздушном пространстве выполнение таких полетов (точнее – части их маршрута за пределами государственной территории) основывается, с одной стороны, на суверенном праве государств участвовать в международном общении и, с другой стороны, на правовом положении этой пространственной сферы, где действует принцип свободы полетов [1, с.234].

Сказанное целиком применимо не только к воздушным судам, но и к другим летательным аппаратам. Поэтому запуски любого вида ракет, маршруты которых проходят через территорию иностранного государства,

могут производиться только с явно выраженного согласия последнего путем заключения соответствующего договора или выдачи разрешения.

Основная группа стран, придерживающихся абсолютного разрешительного порядка, вообще никогда не отступала от него, ни до, ни после заключения Чикагской конвенции. Поэтому многие страны из числа тех, которые не соблюдают положения ст. 5, никакого нового обычая в этом плане не создавали.[4].

Таким образом, международное воздушное право не содержит единообразных правил относительно порядка влета на территорию государства или вылета с его территории воздушных судов иностранных государств. Такие вопросы относятся к внутренней компетенции государства.

В соответствии с международными договорами выработаны следующие «права или свободы воздуха»: право выполнять транзитные беспосадочные полеты в своем пространстве иностранным авиаперевозчиком; право выполнять полет с посадкой (для дозаправки и др.); право принимать на борт и высаживать на территории иностранного государства пассажиров, выгружать грузы, багаж и почту; те же действия для любых третьих стран; право осуществлять перевозки между третьими государствами через свою территорию; право осуществлять перевозки между третьими странами, минуя свою территорию [5, с.221].

Литература:

1. Ануфриева Л. П. Международное публичное право / Л. П. Ануфриева – М. : Наука, 2005. – 784с.
2. Бархатова Е. Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах / Е. Ю. Бархатова – М. : Издательство «КноРус, ТК Велби», 2005. – 232с.
3. Бордунов В. Д., Котов А. И., Малеев Ю. Н. Правовое регулирование международных полетов гражданских воздушных судов / Бордунов В. Д, Котов А. И, Малеев Ю. Н. : отв. ред. А. П. Мовчан; АН СССР. Ин-т государства и права. – М. : Наука, 1999. – 209с.
4. Конвенция о международной гражданской авиации : [подписана в Чикаго 7 декабря 1944г.], [Электронный ресурс] // СПС «Консультант плюс», Международный договор, 1944. – Глава III, I. – Ст. 17,5.
5. Малеев Ю. Н. Международное воздушное право : вопросы теории и практики / Ю. Н. Малеев. – М. : Междунар. отношения, 2002. – 239с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК СКЛАДОВА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Васильєв С. В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Ключові слова: цивільне судочинство, порівняльне правознавство, порівняльний цивільний процес.

Останні роки ознаменувалися великим зростанням порівняльно-правових досліджень у різних галузях юридичної науки. Можна навіть говорити про «ренесанс» компаративізму, оскільки порівняльне правознавство набуває деталі більше прихильників. Нині воно вийшло на новий етап розвитку, що пов'язано із загальним розвитком юрисдикції, а також із вимогами практико-прикладного характеру. Істотною є і тенденція до інтеграції різних юридичних наук, формування міждисциплінарних досліджень у сфері права.

Порівняльне правознавство (англ. – *«comparative law»*, компаративістика) – це наука, яка займається дослідженням загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування сучасних правових систем світу. Порівняльне правознавство являє собою об'єктивно необхідний процес пізнання права в загальносвітовому порівняльному аспекті, тобто порівняння між різними правовими системами, їх типами (сім'ями), групами. Його активізації та вдосконаленню сприяють процеси, що відбуваються у світовому співтоваристві, а саме: розробка та формування правових систем молодих держав; поширення та поглиблення зв'язків між державами та групами країн; інтеграція низки країн у єдине ціле.

Об'єктом порівняльного правознавства є правова карта світу, тобто основні правові системи сучасності, а його предметом – основні закономірності правового розвитку в своїй країні та в усьому світі. Іншими словами, об'єкт порівняльного правознавства – це будь-які державно-правові явища, що зіставляються (порівнюються) одне з одним.

Порівняльне правознавство тісно пов'язане з галузевими юридичними науками і одна з них *порівняльний цивільний процес*, яка вивчає норми та інститути цивільного процесуального права різних країн, порівнює їх між собою і таким чином дає картину цивільно-процесуального регулювання в сучасному світі.

Отже, специфічним об'єктом порівняльного цивільного процесу виступає цивільне судочинство окремих правових сімей і правових систем, а відповідно предметом – загальні принципи та закономірності виникнення, функціонування і розвитку різних типів цивільного процесу.

Домінуючим методом в дослідженні порівняльного цивільного процесу виступає порівняльно-правовий метод, що є способом, за допомогою якого встановлюється схожість або розбіжність об'єктів (явищ, речей, процесів), що досліджуються.

Порівняння широко застосовується у правознавстві при виявленні загальних і специфічних рис таких явищ, як норми права, джерела права тощо. Ця процедура неминуче передає стадії формування правових понять, категорій, законів. Перш ніж пізнати важливе, суттєве, необхідне, те, що становить зміст поняття, закономірності, треба попередньо виявити, що ж є загальним і сталим в об'єкті дослідження. Одержанню цих відомостей і сприяє порівняльний метод. Отже, порівняльно-правовий метод головним чином сприяє накопиченню емпіричних знань. Теоретичні ж знання здобуваються завдяки іншим науковим методам. Так, статистичний метод аналізує кількісний бік порівняння, далі застосовується методи абстрагування тощо.

Кожний національний цивільний процес – продукт історичного розвитку конкретної країни і відображає особливості її історії, економіки, політичної системи, культурні і духовні традиції. Тому з метою поглиблення знань у сфері цивільного судочинства застосовується *історичне порівняння* (порівняння цивільного процесу різних періодів) і *логічне порівняння* (порівняння одночасно існуючих національних систем цивільного процесу).

Крім того, види порівняльного цивільного процесу можуть також бути класифіковані відповідно до рівня порівняння: (а) на рівні цивільного процесу в цілому; (б) на рівні цивільно-процесуальних інститутів; (в) на рівні норм цивільного процесу.

Порівняльний цивільний процес виконує низку традиційних для юридичної науки функцій, які характеризують особливості його предмету: (а) пізнавальна, (б) евристична, (в) наукового передбачення, (г) допомоги практиці.

Необхідність проведення порівняльно-правового аналізу цивільного процесу різних країн пов'язано з тим, що:

(1) зарубіжний досвід традиційно враховується всіма цивілізованими країнами при проведенні правових реформ, зміні окремих процесуальних інститутів, прямій імплементації в законодавство норм, які повністю повторюють вже існуючі норми права, що містяться в тексті чинного процесуального кодексу іншої країни, або невеликих текстуальних коректуваннях;

(2) деякі проблеми, з якими стикаються в судах учасники процесу і самі судді, є загальними практично для всіх держав. Найбільш поширені проблема доступу до правосуддя з точки зору його дорожнечі для малоімущих (розумне правове регулювання судових витрат, забезпечення права на користування кваліфікованою юридичною допомогою і т.д.); перевантаженість судів, яка виникає у зв'язку з підвищенням авторитету судової влади, і в результаті – різким збільшенням числа звернень до суду з метою вирішення спірних питань законними методами; тривалість провадження (розумні строки розгляду і вирішення справи); відкритість судочинства для широкої громадськості, диференціація процесу, спрощення процедур по деяких категоріях справ, і т. д. Особливу важливість останніми роками придбали питання співвідношення ролі суду і сторін у процесі і меж змагальності у суді, а також проблема недобросовісного використання особами, які беруть участь в справі, наданими їм законом прав;

(3) вивчення зарубіжного судочинства забезпечує більш глибоке розуміння вітчизняних процесуальних інститутів.

Отже, оперування результатами порівняльного дослідження повинне сприяти розробці і застосуванню загальних стандартів цивільного судочинства, гармонізації й уніфікації національних правових систем.

Крім того, слід враховувати, що інтеграція вищої юридичної освіти України в європейський та світовий освітній простір вимагає поглиблення міжнародних та порівняльних аспектів навчальних програм. Інакше вивчення

лише національної правової системи веде до обмеженої та провінційної замкнутості юридичної освіти.

Перевага юридичної освіти з порівняльним компонентом: (а) робить підготовку майбутнього спеціаліста більш фундаментальною, а не тільки прикладною; (б) формує гнучкість правового мислення, усвідомлення того, що проблема може бути вирішена по-різному в іншому правовому полі. Таким чином розширюється світогляд, збагачуються юридичні знання; (в) забезпечує підготовку спеціалістів для сучасної транснаціональної юридичної практики.

Навчальний курс «Порівняльний цивільний процес» слід розуміти як складову загального порівняльного правознавства, завданням якого є виявлення закономірностей правового регулювання здійснення цивільного судочинства у зарубіжних країнах.

Курс порівняльного цивільного процесу охоплює інформацію про всі основні інститути цивільного судочинства: юрисдикція, підсудність, особи, докази, розгляд та вирішення справи, перегляди, виконання тощо, ознайомлення з якими дає можливість студентам (1) поглибити свої знання правових явищ в різних державах (пізнавальна мета), (2) отримати точні відомості про якісні моменти зарубіжного права та їх використання у вітчизняній юридичній практиці (інформаційна мета), (3) виявити джерела правових явищ в зарубіжних системах права і виявлення тенденцій їх розвитку (аналітична мета), (4) орієнтуватися в розробці способів гармонізації та зближення правових систем (інтегративна мета), (5) аналізувати окремі процесуальні інститути зарубіжного права, що дозволяє адаптувати отримані результати у національних умовах (критична мета).

МІЖНАРОДНО-ПРОВОВІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Войціховський Андрій Васильович,
*доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
e-mail: voitsihovsky@mail.ru*

Ключові слова: міжнародно-правові принципи, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна безпека, система міжнародної інформаційної безпеки.

Стрімкий розвиток і широке використання інформаційно-комунікаційних технологій ознаменували собою перехід людства на абсолютно новий ступінь розвитку, ставши результатом революції у сфері інформатизації. Кількість, технічний рівень і доступність інформаційних ресурсів вже сьогодні визначають рівень розвитку країни і її статус у світовій спільноті і безперечно стануть вирішальним показником цього статусу у найближчий час.

В той же час, розвиток процесу інформатизації світової спільноти породжує цілий комплекс негативних геополітичних наслідків у галузі інформаційної безпеки.

Останнім часом у міжнародному співтоваристві ставлення до проблеми інформаційної безпеки певним чином змінюється, вражає кількість публікацій, думок, ідей, що стосуються питань її забезпечення. Цьому свідчить наявність безліч визначень поняття «інформаційна безпека».

Вчені, фахівці-практики висловлюють різноманітні думки стосовно методів та прийомів забезпечення інформаційної безпеки, однак така діяльність заснована, перш за все, на принципах, що знаходять свій вираз у правових нормах. Удосконалення права здійснюється за конкретними результатами, завдяки практичному досвіду роботи у цій сфері.

Принципи міжнародного права як основа міжнародної правової системи соціально обумовлені. Вони відображають характерні риси нормативно-правової системи. У процесі організації правозастосування принципи є керівними положеннями, обумовлені самою природою держави (суб'єкта міжнародного права) та вказують на те, в якому напрямку має здійснюватися ця діяльність. Принципи є своєрідним «кістяком» права, на основі яких

формуються та групуються правові інститути та норми. Всі принципи виражено в узагальнених нормах, ідеях, що, як правило, відображаються у правових нормах.

У міжнародному праві відсутній нормативно-правовий акт, в якому міститься вичерпний перелік загальних принципів і норм у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Принципи міжнародного права загально визнані та мають визначну роль у системі права. Вони є соціально обумовленими нормами, ідеями, що відображають характерні риси та особливості певної правової системи, її головний зміст. Принципи можуть бути як зафіксованими в нормативних актах, так і виражатися у практиці міжнародних відносин. Головне, що незалежно від свого формального статусу, вони мають обов'язковий загальний характер *erga omnes*.

До загально визнаних принципів міжнародного права, що регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення інформаційної безпеки, можна віднести такі: верховенство права; забезпечення прав і свобод людини; забезпечення права на державну таємницю з урахуванням міжнародно-правових обмежень, що витікають з принципу рівності та однакової безпеки; незастосування сили та загрози застосування такої сили; мирне вирішення спорів; невтручання у внутрішні справи держав; принцип міжнародного співробітництва, що будується на принципі добросовісного виконання обов'язків, що витікають з умов міжнародно-правових договорів.

Важливим принципом у сфері забезпечення інформаційної безпеки є поєднання принципу секретності з внутрішньою політикою в економіці щодо втілення науково-технічного прогресу; реалізація прав громадян на інформацію у всіх сферах життєдіяльності.

Загально визнані норми права є нормами міжнародного права, що є універсальними та загальнообов'язковими для виконання всіма суб'єктами міжнародного права.

До універсальних норм міжнародного права, що регулюють відносини у сфері інформаційної безпеки України, слід віднести такі, що безпосередньо пов'язані з правами та свободами людини: захист та збереження життя і здоров'я; свобода мислення; свобода думки, совісті та релігії; участь в управлінні державою; свобода участі в культурному житті, особистому житті; захист честі та репутації особи. На їх основі в законодавстві України, в

Концепції національної безпеки України закріплено такі принципи забезпечення національної безпеки: пріоритет прав людини; верховенства права; пріоритет договірних (мирних) засобів у вирішенні конфліктів; адекватність заходів захисту національних інтересів реальним та потенційним загрозам; демократичний цивільний контроль за військовою сферою, а також іншими структурами у системі забезпечення національної безпеки; дотримання балансу інтересів особи, суспільства та держави, їх взаємна відповідальність; чітке розмежування повноважень органів державної влади.

З урахуванням членства України в ООН, вступу до Ради Європи, ратифікації Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.), Загальної декларації прав людини (1948 р.), Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Міжнародних пактів про права людини (1966 р.), Хартії європейської безпеки (1999 р.) та деяких інших міжнародних нормативно-правових актів, а також з урахуванням змісту ст. 9 Конституції України можна дійти до висновку, що загальновизнані принципи та норми міжнародного права, міжнародні договори України у сфері забезпечення національної безпеки діють в Україні та мають обов'язкову силу.

Слід враховувати, що на сьогодні універсальні норми міжнародного права не забезпечують протидію таким небезпечним загрозам інформаційної безпеки світового співтовариства, як розробка та реалізація концепцій інформаційних війн; знищення, модифікація, копіювання, спотворення, блокування інформації та інші форми незаконного втручання в інформаційні ресурси та інформаційні системи держав. Це свідчить про недостатній рівень розвитку норм міжнародного права у сфері забезпечення інформаційної безпеки світового співтовариства. Практика нормотворчості йде на крок позаду від розвитку науково-технічного прогресу та практики роботи щодо забезпечення безпеки інформаційних систем держав.

Міжнародні норми забезпечують основу безпеки інформаційних систем на міждержавному рівні, протидіють завданню шкоди національним інформаційним інфраструктурам, хоча й носять декларативний характер, однак, повною мірою гарантувати реалізацію права на безпеку інформаційних систем суб'єктів міжнародного права не встигають. Гострота та актуальність проблеми забезпечення інформаційної безпеки в міжнародному співтоваристві підтверджуються прийняттям 54 сесією Генеральної Асамблеї ООН рішення про включення в попередній порядок денний своєї 55 сесії пункту «Досягнення

у сфері інформатизації та телекомунікації в контексті міжнародної безпеки» [1]. Окрім того, ООН віднесла комп'ютерну злочинність до транснаціональних злочинів, а про заходи стосовно протидії їм йдеться у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.).

Безперечно, від прийняття відповідних рішень, спрямованих на формування системи міжнародної інформаційної безпеки на рівні Генеральної Асамблеї ООН залежить стан та перспективи розвитку забезпечення інформаційної безпеки як у світовому співтоваристві, так і в окремих державах, оскільки організація забезпечення інформаційної безпеки в країнах має будуватися на принципах і нормах міжнародного права та дотриманні рішень Генеральної Асамблеї ООН.

До того ж, міжнародна практика базується на принципах, що закріплено в міжнародних правових актах, договорах. Вона реалізується шляхом підписання відповідних угод, участі в роботі міжнародних організацій, проведення спільних конференцій, семінарів та робочих зустрічей, в ході яких відпрацьовуються питання взаємодії та механізми (форми, методи) співробітництва.

Завдяки створеним нормам та принципам зміцнюються міжнародні інформаційні взаємовідносини суб'єктів міжнародного права та взаємодія з міжнародними інформаційними мережами.

Слід зазначити, що вченим-фахівцям, практикам при розробці нових проектів нормативно-правових актів у сфері забезпечення інформаційної безпеки України, зокрема Інформаційного кодексу України, необхідно враховувати значення принципів та норм міжнародного права, оскільки інтеграція України у міжнародне співтовариство держав обумовлює особливу увагу щодо застосування та створення реально діючих норм та принципів з питань забезпечення інформаційної безпеки [2, с. 187-193].

Література:

1. Крутских А. В. Международное сотрудничество в области информационной безопасности / А.В. Крутских, И.Л. Сафронова. [Електр. ресурс] – Режим доступу : <http://ict.edu.ru/ft/002472/intcoop.pdf>.
2. Гурковський В. І. Принципи міжнародного права у сфері суспільних відносин стосовно інформаційної безпеки // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - К., 2001. - Вип. 4. - С. 187-193.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН МІЖ ПІЗНЬОСКІФСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ ТА АНТИЧНИМИ ПОЛІСАМИ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Гавриленко Олександр Анатолійович

професор кафедри міжнародного права

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

доктор юридичних наук, професор

e-mail: olesg@mail.ru

Ключові слова: міжнародне право, пізньоскіфська держава, поліс, міжнародні відносини, міжнародний договір.

Міжнародне право являє собою правову систему, що складається з принципів і норм, якими регулюються правовідносини між її суб'єктами. Як зауважував Ю.С. Шемшученко, історично виникнення міжнародного права тісно пов'язане з процесами становлення державності [1, с. 669]. Протягом усієї історії людства це право не лише розвивалося під впливом мінливих економічних та інших міжнародних відносин, а й відповідним чином впливало на ці відносини. При цьому роль міжнародного права постійно зростала. З його допомогою державами встановлювалися загальноприйнятні стандарти поведінки, воно виступало засобом міжнародного співробітництва у різних галузях суспільного життя.

Європейські вчені XIX-XX ст. показовим критерієм виникнення міжнародного права вважали існування системи міжнародного балансу сил: створення у міжнародних відносинах за допомогою міжнародно-правового регулювання стану політичної рівноваги. Наявність саме такого роду стану (з певними застереженнями) можемо констатувати у відносинах між пізніми скіфами (Малою, Кримською Скіфією) та античними державами Північного Причорномор'я протягом III ст. до н.е. – III ст. н.е.

Відчутне скорочення підконтрольних скіфам територій, відмінність їхніх природних умов порівняно з колишніми скіфськими степами, призводять у цей період до кардинальної зміни їхнього способу буття – із кочовиків скіфи перетворюються на осілих мешканців поселень сільського типу та укріплених городищ типу πόλις. «Пізньоскіфська культура та її характер, – зауважував П.М. Шульц, – значною мірою визначалися процесами виникнення та розвитку скіфського міста» [2, с. 265]. У Нижньому Подніпров'ї нині відомі 14 городищ приблизно II ст. до н. е. – II ст. н. е., в Криму відкрито чотири пізньоскіфських міста, зокрема столиця Кримської Скіфії – Неаполь Скіфський на околицях

сучасного Сімферополя та Палакій (Усть-Альмінське городище) на західному узбережжі Криму. Окрім того, тут виявлено близько 20 укріплених та 50 сільських пізньоскіфських поселень.

Історичні джерела впевнено засвідчують, що пізньоскіфська держава здійснювала активний військовий тиск на поліси Північного Причорномор'я. Так, декрет на честь заможного ольвіополіта Протогена [3, № 32], що відноситься дослідниками до часу не пізніше 213/212 р. до н.е., змальовує скрутне становище Ольвії, яка потерпала від напору на неї Кримської Скіфії та змушена була рятуватися від нападників «дарами» скіфським царям [4, с. 266]. Але щедрість Протогена, а можливо, й інших ольвійських громадян, не могла зарадити справі, і приблизно у середині II ст. до н.е. Ольвія зрештою була вимушена визнати над собою протекторат скіфських царів. Ця подія пов'язана з іменем царя кримських скіфів Скілура, мідна монета якого починає карбуватися в Ольвії. На ній, до речі, не лише викарбовується ім'я царя грецькими літерами, але й вміщено грецьку символіку (голову Гермеса), що свідчить про суттєвий рівень еллінізації. Отже, відносини протекторату призвели до встановлення досить тісних контактів між Кримською Скіфією та Ольвією [5, с. 89].

У II ст. до н. е. Кримська держава пізніх скіфів розпочинає політику активної експансії проти Херсонесу. Вже на початку цього сторіччя на території херсонеської хори у Північно-Західному Криму на місці грецьких сільських поселень стали будуватися пізньоскіфські укріплення. Це призвело до конфлікту з Херсонеською державою. Віднайдений у 1910 р. херсонеський почесний декрет [6, с. 9-10], датований II ст. до н.е., засвідчує, що у період Діофантових війн зі скіфами загони херсонеських військ вели активні військові дії проти скіфського укріпленого поселення Напіт. Ці військові дії проти скіфів, ймовірно, були викликані прагненням населення античних полісів звільнитися від постійної загрози з боку «варварів». Адже відомо, що царі скіфського царства намагалися підпорядкувати собі грецькі міста-держави і у певні періоди такі спроби мали успіх. Але, як зазначав київський дослідник О.О. Владіміров, в умовах ворожого оточення усе ж досить довго зберігається «національна ідентичність» грецького етносу через участь громадян у державних установах [7, с. 97]. Спираючись на свої зв'язки з Гераклеєю, Херсонес став шукати підтримки проти скіфів у понтійського царя Фарнака, що знайшло юридичне оформлення у підписанні договору про дружбу та взаємну допомогу 179 р. до н.е. [3, № 402]. А коли наприкінці II ст. натиск скіфів став загрожувати самому Херсонесу і його незалежності, херсонесці були змушені віддатися під захист онука Фарнака, Мітрідата Євпатора, обравши його своїм «предстоятелем» (πρόστατης) [4, с. 266], іншими словами, передати

свою державу під заступництво й захист понтійського царя тобто під його протекторат.

У II-I ст. до н.е. відбуваються й збройні конфлікти скіфів із Боспорським царством. Це засвідчується, наприклад, написом на постаменті статуї з Пантікапею: «...Лісімаха, ласкавого у поводженні з усіма громадянами та з чужоземцями, вбив бурхливий Арес номадів» [8, № 120, с. 118]. Звичайно, Боспорська держава була набагато сильнішою, аніж Херсонес. Але й їй, вочевидь, забракло сил боротися з напором варварів, і тоді вона пішла тим самим шляхом, що й херсонесити. Перед боспорським царем Перісадом V постала дилема: продовжувати боротьбу і зрештою, як і Ольвія, визнати верховенство скіфського царя, або ж, наслідуючи приклад Херсонесу, превентивно передати свою владу й, разом із тим, захист держави до рук більш сильних – понтійському цареві Мітрідату Євпатору. У першому випадку вбачалася перспектива втрати незалежності Боспорського царства та підпорядкування його скіфам, які залишалися в очах Перісада та його грецьких підданих варварами, у другому – надія за сприяння понтійського царя уникнути варваризації, навіть ціною втрати політичної автономії Боспору. Як відомо, було обрано другий варіант, який дозволив протистояти скіфській агресії.

Але війна в жодному разі не може вважатися постійною умовою міжнародних відносин. Періоди воєн завжди змінювалися миром. Велику роль у міжнародних взаєминах пізніх скіфів з населенням античних держав Північного Причорномор'я відігравали торгівельні відносини. Саме звідси (безпосередньо або транзитом з інших античних центрів) до скіфів надходили предмети розкоші, зокрема коштовні ювелірні вироби, а також інші товари. Одним з основних торговельних партнерів Великої Скіфії було Боспорське царство. С.О. Жебельов писав, що на Боспорі Спартокіди приклали всі зусилля до того, щоб залучити туземну верхівку до сфери своїх комерційних інтересів [4, с. 266]. Активну участь в організації торгівлі, можливо, брали представники скіфської еллінізованої знаті. За часів правління скіфського царя Скілура у його найближчому оточенні також з'явилися радники-греки, які були не лише великими купцями та посередниками у торгівлі, але й керували військово-морськими експедиціями пізньоскіфської держави проти піратів, забезпечуючи тим самим безпеку морської торгівлі Скіфського царства, допомагали розбудовувати столицю – Неаполь Скіфський, вели ділову переписку грецькою мовою тощо. Відоме ім'я одного з них – Посідей, який, вірогідно, був громадянином Ольвії. Безумовно, саме вони, а також їхні помічники-греки були провідниками еллінського впливу на правову культуру Кримського царства скіфів. Саме тому в історичній літературі царство Скілура

досить часто цілком вірно характеризується не як цілковито скіфське, а як греко-скіфське.

Отже, дослідження міжнародних стосунків пізньоскіфського державного утворення з античними державами Північного Причорномор'я надає можливість констатувати наявність майже постійної воєнної загрози грецьким полісам з боку скіфів. Саме це змушувало північнопонтійських греків укладати міжнародно-правові договори про військові союзи. Але задоволення своїх економічних потреб держави могли найбільш ефективно забезпечити лише у торговельних відносинах. Вже у той час чітко виявилася тенденція до становлення підвалин міжнародного торговельного права, яке поширювалося й на скіфо-еллінські відносини.

Література:

1. Шемшученко Ю. С. Міжнародне право / Ю. С. Шемшученко // Юридична енциклопедія. Т.3. К-М. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія», 2001. – С. 669.
2. Шульц П.Н. О некоторых вопросах истории тавров (территория, хронология, взаимоотношения с античными городами и скифами) / П. Н. Шульц // Проблемы истории Северного Причерноморья в античную эпоху. – М. : АН СССР, 1959. – С. 263–278.
3. Latyshev V. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini graecae et latinae. Vol. 1. Ed. 2 / V. Latyshev. – Petropoli, 1916. – 594 p.
4. Жебелев С. А. Народы Северного Причерноморья в античную эпоху / С. А. Жебелев // Северное Причерноморье. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1953. – С. 254–274.
5. Жебелев С. А. Последний Перисад и скифское восстание на Боспоре / С. А. Жебелев // Северное Причерноморье. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1953. – С. 82–115.
6. Соломоник Э. И. Новые эпитафические памятники Херсонеса / Э. И. Соломоник. – К. : Наукова думка, 1964. – 196 с.
7. Владимиров А. А. К вопросу о структуре государственного управления Херсонеса Таврического / А. А. Владимиров // Античный мир. Материалы научной конференции. – Белгород : Изд-во Белгород. гос. ун-та, 1999. – С. 96–104.
8. Корпус боспорских надписей. – М.; Л. : Наука, 1965. – 951 с.

СУВЕРЕНІТЕТ: БАЧЕННЯ, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Горобцов Микола Романович

Студент 3-го курсу, кафедри міжнародного права, ф-ту МЄВ та ТБ, Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

E-mail: Stark0124@gmail.com

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кононенко В. П.

Ключові слова: суверенітет, держава, колізії суверенітету, глобалізація, міжнародне право, теорія міжнародних відносин.

Починаючи з середини ХХ ст. спостерігається стрімкий розвиток держав у сфері мирної співпраці. Створення ООН, процес деколонізації, відмова від війни як засобу вирішення конфліктів є тому підтвердженням. Держави, виступаючи головними суб'єктами міжнародних відносин, формують систему міжнародного права: інститути, принципи, норми, реалізація яких є запорукою успіху глобальних та індивідуальних цілей. Проте, часто міжнародні норми не реалізуються державами, котрі посилаються при цьому на свій суверенітет.

Ми розглянемо поняття «суверенітет» та його тенденції окремо з декількох точок зору, а саме: з позиції міжнародного права (як воно взаємодіє з категорією суверенітету), а також з позиції теорії міжнародних відносин (які існують думки щодо такого явища як суверенітет).

Отож, у питаннях співвідношення державного суверенітету і міжнародного права є багато розбіжностей серед учених міжнародників. Так, існує думка, що обидва поняття є антагоністичними. А дехто посилається на глобалізацію або на світову інформаційну революцію як фактор поширення протиріч між суверенітетом і міжнародним правом. Також часто обговорюється точка зору, що суверенітет – це необмежена свобода дії. А деякі вчені та політичні діячі схильні вважати, що будь-який договір, навпаки, є обмеженням суверенітету.

Однак, на думку професора І. І. Лукашука, міжнародне право та суверенітет пов'язані як історично, так і органічно. Перше з'явилося саме тоді, коли виникла необхідність у регулюванні відносин між суверенними державами. До того ж, саме по собі міжнародне право наділяється юридично-обов'язковою силою державами, котрі і володіють суверенною владою. Суттєвим є і той факт, що інтеграція і глобалізація, що спричиняють взаємозалежність, є фактором збільшення взаємодії суверенітету і міжнародного права, а також ролі останнього у забезпеченні суверенних прав

держав. Між тим, «абсолютний» суверенітет просто неможливий, адже суверенітет однієї держави завжди обмежений суверенітетом іншої [2, с. 51].

Будь-який договір, з одного боку, обмежує волю держави, а з іншого – розширює її, а також надає нові можливості в реалізації суверенітету. Окрім того, міжнародні норми, прийняті державами, обмежують саме дії, а не суверенітет держави. Цю думку добре обґрунтовує вислів професора Ю. М. Колосова: «Прийняття на себе певних зобов'язань, тобто згода на певне обмеження свободи дії, є якраз одним із проявів державного суверенітету...» [1, с. 19].

Очевидним стає і той факт, що від об'єму міжнародно-правових відносин держави буде залежати здатність виконувати нею суверенну владу у зовнішньому середовищі. Таким чином, взаємозв'язок між суверенітетом і міжнародним правом є незаперечним.

Отже, міжнародне право визнає суверенітет невідчужуваною часткою свого існування, адже суверенітет створює право, яке має виступати у якості гарантії його непорушності⁹.

Неоліберальна школа теорії міжнародних відносин солідарна із правовим баченням суверенітету, до того ж сьогодні ця точка зору є пануючою. Традиційно неолібералісти розрізняють такі типи суверенітету: державний, національний та народний. Більше того, неоліберальний концепт суверенітету підтримує процес пом'якшення державного суверенітету на користь міжнародних об'єднань та створення союзів.

На противагу постає школа неореалізму. Для представників цього напрямку державний суверенітет залишається основою міжнародної системи і міжнародного права, незважаючи на глобалізацію. Проте вони не заперечують того, що держави уже менш самостійні у прийнятті рішень, делегувавши частину повноважень наднаціональним структурам (Європейський Союз) і того, що суверенітет дійсно обмежується у вирішенні глобальних проблем (насамперед екологічних, економічних та ін.).

Найбільш критична точка зору щодо суверенітету в сучасному світі у постпозитивістів. Вони наголошують на тому, що в епоху глобалізації поняття суверенітету втрачає всякий сенс, бо сам його носій зникає¹⁰. Більше того, у постпозитивістській парадигмі суверенітет розглядається як негативне явище, котре неодноразово було використане як підстава легітимізації насилля на своїй території [3].

⁹ Принципи суверенної рівності, територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи держави, що закріплені у ст. 2 Статуту ООН є тому підтвердженням.

¹⁰ Неореалісти не згодні з цим твердженням, апелюючи до недостатньої аргументованості факту знецінення ролі держави. Вони нагадують про значний внесок саме держав у подолання економічної кризи 2008 р., що свідчить про збереження позицій на «арені» міжнародних відносин.

Щодо останнього твердження постпозитивістів ми лише частково згодні. Сьогодні спроба держави удатися до таких дій може бути припинена відомою в світі практикою гуманітарних інтервенцій, котра виникла через колізію принципів міжнародного права, а саме принципу верховенства права людини і принципів суверенітету. До речі, у цьому випадку відбувається також зіткнення суверенітету держави та суверенітету народу або нації, що є ще однією невирішеною проблемою права, адже суверенітет одного закінчується там, де є суверенітет іншого.

Отже, ми розглянули поняття суверенітету в міжнародних відносинах із різних точок зору. У кожному випадку виділяються свої бачення та свої проблеми, пов'язані із суверенітетом. Тенденції розвитку нашої категорії (суверенітету) з точки зору права та шкіл теорії міжнародних відносин у чомусь збігаються, а у чомусь суттєво різняться.

На нашу думку, еволюція та розвиток правової і фактичної категорії у міжнародних відносинах, тобто суверенітету, може піти у напрямку його «абсорбації» міжнародним правом. Ми вважаємо, що у випадку поглинання принципу верховенства влади, що вкладений у суверенітет, відбудеться наділення самого права верховенством¹¹. Це призведе до реформації системи міжнародного права та міжнародних відносин, котрі стануть дійсно «міжнародними».

У випадку, якщо розвиток міжнародних відносин дійсно піде у такому напрямку, утворення регіональних союзів, що матимуть характер суб'єкта міжнародних відносин, не змусить себе довго чекати. Однак, на цьому перетворення не закінчатся, і згодом буде побудоване єдине світове суспільство, де будуть панувати права людини та принципи гуманізму.

Література:

1. Колосов Ю. М. Ответственность в международном праве / Ю. М. Колосов. – М. : 1975. – 314 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 432 с. – (Серия «Библиотека студента»).
3. Сергунин А. А. Суверенитет: современные дискуссии в теории международных отношений / А. А. Сергунин // Научные ведомости – 2010. – № 19 (90). – С. 231-236.

¹¹ «Абсорбований» суверенітет наділить міжнародне право абсолютно новими можливостями. Принцип верховенства права буде містити у собі суверенну волю народів і націй, а отже буде функціонувати на користь усього світового суспільства, без виключення.

ЗАЩИТА ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Дмитриева А. С.

студентка группы УП-21

факультета международных экономических отношений и туристического бизнеса

Харьковского национального университета

имени В. Н. Каразина

e-mail: *sunny_shine@ro.ru*

Научный руководитель: к.ю.н., доцент Файер Е. А.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, объект права интеллектуальной собственности, авторское право, интернет, защита, право интеллектуальной собственности.

Появление новых технологических возможностей привело к широкому использованию объектов авторских и смежных прав в сети интернет. Сами правоотношения (объекты и субъекты авторского права) в сети интернет весьма многообразны, а именно: – авторские права провайдеров на компьютерные программы и базы данных, реализующие сам доступ к сети интернет или размещение веб-сайтов на их технических площадках (серверах); – авторские права производителей программного обеспечения для этих серверов провайдеров; – авторские права владельцев веб-сайтов на контент веб-сайта, его программную часть и другие объекты авторского права, размещенные на нем – статьи, изображения, музыку, базы данных и т. д.; – авторские права конкретных владельцев прав на объекты, размещенные на веб-сайтах: компьютерные программы, музыку, статьи, изображения, базы данных и т.п., которые весьма активно используются пользователями сети интернет. Произведения в электронной форме, доступные в цифровой сети, могут быть использованы неограниченным кругом пользователей в любое время по желанию каждого из них. Имеющие открытый доступ произведения, будучи однажды преобразованы в цифровую форму и загружены в сети интернет, становятся легкой добычей для нарушителей авторских прав [1].

Эффективная охрана результатов творческой деятельности граждан Украины напрямую зависит от качества законодательной базы в сфере

интеллектуальной собственности. Во всем мире на данный момент сложилась двойкая ситуация касательно защиты прав интеллектуальной собственности. Прежде всего, речь идет о двух сложившихся взглядах на правовой режим охраны результатов творческой деятельности человека. Эти два взгляда в итоге приняли вид различий в правовых системах защиты прав интеллектуальной собственности в разных странах. Одни специалисты в сфере интеллектуальной собственности придерживаются точки зрения, что на результаты творческой деятельности человека должен распространяться правовой режим собственности. Это значит, что произведениями, изобретениями и другими объектами права интеллектуальной собственности можно владеть, пользоваться и распоряжаться как вещью. В некоторых государствах она нашла свое воплощение в конкретных нормах права, закрепив таким образом в национальных законодательных актах права собственности на результаты творческой деятельности человека. К таким государствам относятся США, Великобритания, Франция, Германия, Япония, Испания и другие. Другие ученые-правоведы придерживаются теории исключительных прав. Это значит, что автор произведения, изобретатель или другое лицо, творческим трудом которого создана полезная модель или другие объекты, обладает исключительным правом пользоваться и распоряжаться результатами своей творческой деятельности. К числу стран, в которых теория исключительных прав закреплена в законодательных актах, относятся Австрия, Швейцария, Греция, Бельгия и другие страны.

В отличие от правового поля интеллектуальной собственности любой другой страны, на котором действуют нормы права только одной из существующих теорий, на правовом поле интеллектуальной собственности Украины, одновременно действуют два эти института права. По мнению известного адвоката, профессора Виктора Жукова, наличие такого противоречивого правового поля напоминает дорогу, на которой одновременно действуют правила левостороннего и правостороннего движения. Понятно, что при таком движении неизбежны аварии и жертвы [2]. В одних законодательных актах Украины присутствуют нормы права одной теории, а в других – другой, неизбежны противоречия (коллизии) между действующими нормами права, затрудняющие не только эффективную охрану результатов творческой деятельности граждан Украины, но и усложняющие учет этих объектов на

предприятиях. Для гармонизации законодательства в сфере интеллектуальной собственности необходимо принять одну из существующих парадигм: в Украине действуют нормы права, в основу которых положена либо теория права собственности, либо теория исключительных прав [2].

Способы защиты права интеллектуальной собственности в сети интернет: до момента публикации в сети и на момент обнаружения незаконного использования объектов интеллектуальной собственности в сети интернет. Автор может заранее позаботиться о защите своей интеллектуальной собственности до момента ее публикации в сети. Существуют несколько готовых рецептов защиты:

1. Получение Свидетельства о регистрации авторского права в Агентстве авторских и смежных прав Украины. Процедура занимает 2-3 месяца, она не является обязательной и осуществляется по желанию автора или владельца имущественных прав, но факт ее регистрации может быть использован в пользу автора в ситуациях, когда имеет место спор об установлении авторства. Регистрацию авторского права в Украине осуществляет Государственный департамент интеллектуальной собственности. Заявки на регистрацию авторского права подаются в Агентство по авторским и смежным правам Украины, которое является структурным подразделением Госдепартамента [5].

2. Отправка объекта права интеллектуальной собственности самому себе почтой. Эта процедура является самой дешевой и простой: текст почтой отправляют самому себе, ценным письмом с уведомлением о вручении и описью вложения. Но при этом высока вероятность утраты почтового уведомления, и кроме того, этот способ имеет малую доказательственную силу.

3. Заверение содержимого сайта у нотариуса. К достоинствам этой процедуры можно отнести быстроту проведения (2-7 дней) и хорошую доказательственную силу [6].

4. Депонирование экземпляра текста в «Copyright Office» при библиотеке Конгресса США. К достоинствам этого способа можно отнести то что, сертификат депонирования признается многими государствами, также существует судебная практика такой защиты. Эта процедура занимает около 5-6 месяцев и имеет среднюю стоимость (около 40 долларов США) [6].

Если же интеллектуальная собственность не была защищена до момента публикации в сети интернет, необходимость ее защиты возникает на этапе

обнаружения незаконного использования объектов интеллектуальной собственности в сети. В таком случае, вся процедура защиты права интеллектуальной собственности происходит в судебном порядке, и уже в суде истец может просить: 1) возмещения нарушителем морального вреда; 2) возмещения убытков; 3) взыскание с нарушителя дохода, полученного вследствие нарушения; 4) выплату компенсации, определяемой судом, в размере от 10 до 50 тыс. минимальных заработных плат вместо возмещения убытков или взыскания дохода [4]. Для взыскания компенсации достаточно доказать сам факт совершенного ответчиком нарушения. Размер компенсации определяется судом с учетом серьезности нарушения и тяжести его последствий, но не менее 10 минимальных зарплат за каждый факт нарушения.

Отдельной группой выделяется защита контента официальных интернет-сайтов компании, в этом случае следует предпринять следующие меры, которые условно можно разделить на технические и правовые. К техническим способам защиты относятся всякого рода плагины и скрипты, запрещающие копирование текста, вставляющие какие-то дополнительные строки и т.п. Однако, использование подобных ухищрений может быть воспринято поисковой системой как попытка обмана, клоакинга (подмены контента), что чревато понижением рейтинга сайта в сети интернет. Кроме того, какая бы ни была защита, всегда найдется способ её обойти, это только вопрос времени. Правовые способы защиты включают в себя использование всего арсенала способов и методов нормативно закрепленных, как в национальном законодательстве, так и в международном [3, 4].

Таким образом, на данный момент, необходимым остается проведение значительных изменений в украинском законодательстве в сфере регулирования интеллектуальной собственности в сети интернет. Лишь после усовершенствования существующей законодательной базы можно будет говорить о том, что в Украине на самом деле существует эффективный способ защиты прав на интеллектуальную собственность. Сегодня же, огромным остается процент нелегального использования продукции, подпадающей под определение авторских, смежных и других прав, интернет-пиратства и теневой составляющей экономики в сфере интеллектуальной собственности. И тем не менее защита права интеллектуальной собственности в сети интернет в Украине является реальной и возможной.

Литература:

1. Авторское право в сети Интернет / Агентство «Украинские торговые марки» [Электронный ресурс] // Авторское право в Украине. – Режим доступа : <http://www.copyright.ua/inet.php>.

2. Коноваленко В. В. Интеллектуальная собственность по-украински / В. В. Коноваленко // Зеркало недели – 2007. – № 35. : [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zn.ua/LAW/intellektualnaya_sobstvennost_po-ukrainski-51306.html.

3. Пархоменко А. Практика защиты объектов интеллектуальной собственности в интернете. / Андрей Пархоменко // Лига. Блоги. : [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://blog.liga.net/user/aparhomenko/article/7437.aspx>.

4. Пархоменко А. *Практика защиты объектов интеллектуальной собственности в Интернете // Блог специалиста в сфере IT-права ЮК "Юскутум" Андрея Пархоменко на ресурсе «ЛИГА.Блоги»// 15.12.2011 г.* – Режим доступа : <http://juscutum.com/uk/content/практика-захисту-об'єктів-інтелектуальної-власності-в-інтернеті>.

5. Процедура регистрации авторского права / [Электронный ресурс] // Охрана прав интеллектуальной собственности в Украине – Режим доступа : <http://www.intellect.ua/copyright/info/procedure>.

6. Шинкаренко П. В. Защита интеллектуальной собственности в сети Интернет. Сделки купли/продажи интернет- проектов / ООО «Сенешаль». – Режим доступа : http://www.docme.ru/doc/473776/zashhita-intellektual._noj-sobstvennosti-v-seti-internet.

ПРОБЛЕМА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО УБЕЖИЩА В ПРАВЕ ВНЕШНИХ СНОШЕНИЙ

Дронь Елена Александровна
*Студентка 3 курса, группы УП-31,
факультета международных экономических
отношений и туристического бизнеса,
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина
e-mail: Lena.feste@gmail.com*

Науковий керівник: викладач кафедри Новікова В. П.

Ключевые слова: институт убежища, дипломатическое убежище, Гаванская конвенция, Венская конвенция о дипломатических сношениях, дипломатический иммунитет, дипломатическое представительство.

Данное исследование посвящено проблеме предоставления дипломатического убежища. Этот вопрос является актуальным в наши дни, ведь некоторые прогрессивные политические деятели пользуются правом дипломатического убежища в связи с частыми переворотами в некоторых государствах.

Целью исследования является проблема предоставления дипломатического убежища, признания этого института в международном праве, его места в региональных законодательных актах.

Одно из важных суверенных прав государства – это право предоставления убежища лицам, преследуемым по политическим, национальным, расовым, религиозным или этническим мотивам.

Институт убежища является межотраслевым, его нормы зафиксированы и в дипломатическом, и в международном гуманитарном праве. Различают территориальное и дипломатическое убежища.

Территориальное убежище – это предоставление убежища преследуемому лицу на территории государства.

Дипломатическое убежище – предоставление лицу, преследуемому по политическим основаниям, убежища в помещениях дипломатических представительств, консульских учреждений.

Форма дипломатического убежища возникла с появлением постоянных дипломатических представительств и наделением их иммунитетами и привилегиями. Она была широко распространена в практике всех государств в течение XVI–XVIII вв., но с XIX в. встречается скорее как исключение. По этому поводу существуют разные точки зрения, и государства по отношению к дипломатическому убежищу можно условно поделить на группы:

- государства, которые не признают и не практикуют его (большинство государств мира);
- государства, которые не допускают дипломатического убежища на своей территории, но сами его предоставляют (США, Франция, Великобритания);
- государства, которые сами предоставляют дипломатическое убежище и разрешают предоставлять его на своей территории (государства Латинской Америки).

Универсальная позиция отражена в п.3. ст.41 Венской конвенции о дипломатических сношениях 1961 г. : «Помещения представительства не должны использоваться в целях, несовместимых с функциями представительства, предусмотренными настоящей конвенцией или другими нормами общего международного права, или же какими-либо специальными соглашениями, действующими между аккредитуемым государством и государством пребывания». Предоставление дипломатического убежища не входит в состав функций дипломатической миссии, следовательно, его предоставлять нельзя. При нарушении этой статьи речь идет о злоупотреблении дипломатическим иммунитетом и вмешательстве во внутренние дела государства пребывания. Большинство стран считает неправомерным и неприемлемым институт дипломатического убежища.

Если исходить из соответствия института дипломатического убежища – современному международному праву, то можно сказать, что в настоящее время дипломатическое убежище превратилось в прочный правовой институт Латинской и Центральной Америки.

Латиноамериканские государства-участники Гаванской конвенции 1928 г. оговорили в ней предоставление убежища рядом условий, таких как:

- предоставление его лишь в той стране, которая признает данное право;
- возможность использования его только в экстренных случаях, когда необходимо обеспечить безопасность лица;
- предоставление убежища временно, на период непосредственной опасности и т.д.

Согласно Гаванской конвенции 1928 г. убежище вне территории государства может быть предоставлено в помещении дипломатического представительства или консульства, на борту военного корабля, военного самолета, и т. п.

Данная конвенция была пересмотрена в 1933 г. в Монтевидео, и в нее были внесены новые положения. Она установила, что определение понятия политического преступления принадлежит дающему убежище государству, а право убежища не подлежит взаимности. Вместе с тем, государства, признающие право дипломатического убежища с ограничениями, могут применять его только тем способом и в тех пределах, в которых они его признают.

По мнению профессора Л. Н. Галенской, специалиста в области международного права, с позиции государственного суверенитета, нельзя отрицать возможность предоставления дипломатического убежища на территории тех стран, которые его признают. Для этого нет ни юридических, ни политических оснований. Вместе с тем, право дипломатического убежища нельзя толковать расширительно и применять его нормы в тех странах, которые считают данный институт ограничением своих суверенных прав.

Специалист по дипломатическому и консульскому праву, кандидат юридических наук Ш. Д. Содиков убежден, что дипломатическое убежище должно быть запрещено, ведь иммунитет посольству предоставляется для отправления общепризнанных функций, обозначенных в Венской конвенции о дипломатических сношениях 1961 г., ни одна из которых не предполагает дипломатического убежища.

Таким образом, можно сделать вывод, что проблему дипломатического убежища необходимо урегулировать на универсальном уровне, например, в рамках ООН, ведь сокрытие кого-либо в органах дипломатического

представительства осложняет межгосударственные отношения. В 1967г. Генеральная Ассамблея ООН приняла Декларацию о территориальном убежище. Однако универсальная конвенция о праве территориального убежища так и не была заключена.

Право предоставления убежища отдельным лицам – это проявление суверенной воли государства. Что касается дипломатического убежища, то его можно отнести к случаям, когда государства, которые не признают его и не практикуют, злоупотребляет дипломатическим иммунитетом, также речь может идти о вмешательстве во внутренние дела государства пребывания.

Институт дипломатического убежища в наши дни признается не на международном, а на региональном уровне. Он регулируется Гаванской конвенцией 1928 г., которая распространяет свое действие на государства Латинской Америки. Проблема предоставления дипломатического убежища должна быть урегулирована на международном уровне, с этой целью должен быть создан универсальный документ обязательного характера, который бы обеспечил государствам мира право предоставления дипломатического убежища, не нарушая при этом норм международного права.

Литература:

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях : Международный документ от 18.04.1961 [Электронный ресурс] // Официальный веб-портал Верховной Рады Украины. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048

2. Галенская, Л. Н. Право убежища в современном международном праве : автореф. дис. канд. юр. наук / Л. Н. Галенская. – С-Пб., 1965. – 16 с.

3. Содиков Ш.Д. Современные проблемы дипломатического убежища [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document226456.phtml>

4. CONVENTION ON ASYLUM Signed in Havana on 20 February 1928 [Electronic resource] – Access mode: <http://idp-key-resources.org/documents/2007/d04342/000.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ФЕДЕРАТИВНОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ В КОРОЛІВСТВІ БЕЛЬГІЯ

Дягілев Олексій Володимирович

кандидат юридичних наук

старший викладач кафедри міжнародного права Харківського

національного університету

імені В.Н. Каразіна

e-mail: *av_dyagilev@ukr.net*

Ключові слова: Королівство Бельгія, федералізм, мовні співтовариства, «мовні війни», парламентсько-урядова криза, монарх

На сьогодні, в умовах кризового стану в Україні та очікуваного продовження конституційної реформи висувуються різні пропозиції щодо форми державного устрою, організації державної влади, вирішення так званого «мовного питання», тощо. Водночас, вивчення досвіду конституційного будівництва зарубіжних країн дозволяє зробити певні висновки щодо доцільності окремих державно-правових конструкцій. В якості прикладу розглянемо політико-правові реалії федеративної моделі Королівства Бельгії.

Перехід Королівства Бельгія до федеративної форми устрою став результатом загальнонаціонального компромісу та відбувався у кілька етапів. Більш того, багато дослідників вважають, що вказаний процес федералізації Бельгії ще триває та не виключають можливості розподілу країни за «чехословацьким сценарієм» [5, 44].

Специфічною ознакою бельгійського федералізму є його складний характер. Королівство Бельгія складається з трьох мовних співтовариств (франкомовне, нідерландськомовне та німецькомовне) та трьох регіонів (Валлонія, Фландрія та столичний округ «Брюссель»). Слід зазначити, що мовні співтовариства мають екстериторіальний характер та фактично «накладаються» на регіональні суб'єкти федерації. У зв'язку із зазначеним дослідники називають бельгійську федерацію «дворівневою» [5, 49]. Кожен із зазначених суб'єктів має свої органи управління та законодавчі органи, отже в країні діють 6 регіональних парламентів та урядів. Діючий Основний Закон країни та низка конституційних законів містить доволі продуманий порядок розмежування повноважень між регіонами та федерацією. При цьому, одні суб'єкти (регіони) наділяються повноваженнями більш прив'язаними до конкретної території

(головним чином в сфері економіки), а питання культури та освіти більш тяжіють до повноважень співтовариств [4, 8]. Справедливою є теза про те, що Бельгія відрізняється доволі складною системою державного управління, в якій деталізовані та враховані вимоги всіх соціальних та етнічних груп [1, 46].

Разом з тим, з кінця ХХ ст. та особливо з 2010 р. Бельгія постійно переживає тривалі парламентсько-урядові та політичні кризи, що навіть ставлять під загрозу політичну єдність країни. На наш погляд основною причиною постійних політичних криз в країні є фактично «двополярний» характер федерації [1, 34]. Адже, незважаючи на наявність 6 суб'єктів федерації, реально країна є унією двох мовних та національних спільнот – валонів або т.зв. «франкофонів» тобто франкомовної спільноти та фламандців або нідерландськомовної спільноти. Двополярність спрямована на підтримку балансу між двома конфліктуєчими громадами [1, 36]. Проте саме двополярність є причиною нестабільності бельгійського федералізму, постійно вимагає пошуку компромісів між двома національними громадами, недосагнення останнього може паралізувати діяльність федеральних органів [1, 37], що є майже постійною ознакою державно-політичного буття країни протягом останнього часу.

Так, з 80-х років ХХ ст. незважаючи на деталізовану та доволі компромісну державну систему Бельгія постійно стає ареною «мовної» війни. Зокрема, в 1986 р. внаслідок майже дворічної кризи, викликані публічної відмовою новопризначеного бургомистра м. Фурен Ж. Аппара вивчати нідерландську мову, уряд після відмови парламенту підтримати законопроект про статус осіб, що керують громадами із спеціальним статусом, був змушений піти у відставку. Конфлікт був спричинений бажанням франкомовної більшості м. Фурен, що входить до фламандського регіону (провінція Лімбург), змінити статус громади та повернутись до валлонської провінції Льеж. Подальші мовні суперечки між франкомовною меншиною та керівництвом фламандських провінцій, де мешкали «франкофони», дійшли до Ради Європи та Парламентської асамблеї Ради Європи.

Свого апогею протистояння між двома мовними громадами Бельгії досягло в 2010 р., коли за підсумками парламентських виборів на протязі більш ніж півтора роки не був сформований федеральний уряд. Компроміс був знайдений лише в грудні 2011р., коли вдалося сформувати практично унікальну коаліцію з шести партій. Вирішення довготривалої політичної кризи не припинило розмови про можливий розкол країни на Фландрію та Валлонію,

проте, впевнено продемонструвало можливість збереження єдності в державі внаслідок політичної майстерності компромісів.

Розглядаючи причини постійних політичних криз вважаємо слушною думку Насировой Л.Ф., про те, що єдності Бельгії загрожує не асиметричність, а розділені за національною ознакою політичні партії при повній відсутності «загальнофедеральних» бельгійських політичних партій, що грають в інших федераціях стабілізуючу роль, а також розподіл засобів масової інформації та телекомунікації на тільки «валонські» та тільки «фламандські» [4, 15]. Адже, намагання використати т.зв. «мовну» карту є притаманним для партійних діячів багатьох країн світу (в Україні це стало однією з причин реальної, а не «мовної» війни). Так, багато дослідників вважають протистояння за мовною ознакою разом із економічними та ідеологічними протиріччями тим комплексом проблем, що роз'єднує більш замужню Фламандську консервативно налаштовану Північ та більш економічно слабкий соціалістично налаштований Валлонський південь. В той же час партійна система Бельгії замість об'єднання країни в єдину політичну націю у зв'язку із побудовою за мовною ознакою лише слугує додатковим фактором розколу суспільства.

У вказаних умовах багато дослідників наголошують на тому, що одним із дієвих інститутів, що буквально «тримає на собі» єдність країни є інститут монархії. Не відкидаючи інших важелів, що тримають країну у єдності, а саме: мирний та цивілізований спосіб вирішення конфліктних питань в державі; багатоетапність та поступовість процесів реформування політичної та державної системи країни; особлива роль Європейського союзу, де як центральні установи, так і абсолютна більшість держав-учасниць не зацікавлені в розповсюдженні сепаратистських проявів, зауважимо, що в умовах внутрішньої біполярності монархія стала головним гарантом єдності країни [5,45].

Розглядаючи повноваження Короля зазначимо, що Основний Закон вводить главу держави (монарха) як до складу законодавчої, так і виконавчої влади. Так, ст. 37 Конституції Королівства Бельгія встановлює що «Королю належить виконавча влада в межах, визначених Конституцією» [3, 46]. Звичайно, повноваження монарха у виконавчій сфері конституційно обмежені інститутом контрасигнатури, фактично політичну відповідальність несе профільний міністр. Згідно ст. 36 Конституції Королівства Бельгія федеральна законодавча влада здійснюється спільно Королем, Палатою представників і Сенатом [3, 46]. Визначені ст. 46 Конституції Королівства Бельгія

повноваження монарха щодо можливого розпуску палат парламенту королівства є достатньо вузькими. Так, Король має право розпустити Палату представників якщо остання або відхиляє вотум довіри Федеральному уряду та не пропонує Королю у тримісячний термін кандидатуру наступника Прем'єр-міністра або приймає вотум недовіри Федеральному уряду та одночасно не запропонує кандидатуру наступника Прем'єр-міністра [3, 47]. Слід зазначити, що під час парламентсько-урядової кризи у Бельгії у 2010 р. король Альберт II не скористався правом розпуску парламенту. Проте, саме глава держави доклав напевно основні зусилля для подолання політичної кризи та формування уряду в країні. За час кризи монарх не менш ніж 8 разів направляв своїх представників для участі у перемовинах між представниками партій, що фактично презентують дві мовні громади країни та особисто приймав участь в якості арбітра [2, 4].

Підсумовуючи розгляд особливості моделі федералізму в Бельгії зазначимо, що вказана країна має унікальний досвід побудови цивілізованого співжиття зовсім різних національних громад. Проте, зауважимо, що вказаний позитивний приклад має можливість для існування внаслідок низки геополітичних зовнішніх та внутрішніх чинників, що роблять вказану модель життєздатною лише в її особливих умовах.

Список літератури:

1. Бегаева А. Х. Бельгийский федерализм [текст]: дис. канд. юр. наук: 12.00.02 / А. Х. Бегаева. – М., 2008. – 196 с.
2. Коваль А. Бельгия: отречение от престола ради сохранения страны / А. Коваль // Зеркало недели. – 12 июля 2013 (24 (748)). – С. 4.
3. Конституция Бельгии от 17 февраля 1994 года (Консолидированный текст). Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией Л.А. Окунькова. – М., 2001. – 268 с.
4. Насырова Л. Ф. Особенности государственного устройства и правового статуса субъектов федерации в Бельгии. [текст] : автореф. дис. к-та. юрид. наук : 12.00.02 / Л. Ф. Насырова. – М., 2005. – 21 с.
5. Ормонбеков Ж. Т. Бельгийская модель федерализма: особенности и перспективы [текст] / Ж. Т. Ормонбеков // Журнал «Казанский федералист». – 2004. – № 1. – С. 43 – 50.

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Здоровко Сергій Федорович

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри міжнародного права

Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

e-mail: cherv_prokuratura@ukr.net

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, закони та звичаї війни, право війни, право збройних конфліктів, право прав людини.

Злочини під час збройних конфліктів носять, як правило, масовий та жорстокий характер. При цьому виконавці та організатори таких дій часто залишаються безкарними, «приховуючись» за високими державними посадами або військовими еполетами. Саме протест проти безкарності осіб, які скоїли або віддали наказ скоїти подібні злочини, обумовив появу та розвиток у міжнародному праві концепції індивідуальної кримінальної відповідальності.

Взаємне застосування сили супротивними сторонами в збройних конфліктах обмежено нормами міжнародного гуманітарного права. Як і норми інших галузей міжнародного права, норми міжнародного гуманітарного права формуються державами, а обов'язки по їх виконанню покладаються безпосередньо на самі держави.

У відношенні триваючого наукового диспуту про поняття «міжнародного гуманітарного права», Т. Мерон зазначає, що, займаючись цим питанням, неможна забувати про те, що «термінологія менш важлива, ніж сам зміст» [1].

Більшу частину своєї історії міжнародне право було байдужим до війни: війна не була заборонена та не створювалися норми, які б її регулювали [2]. Розроблена Ф. де Вітторія та В. Айала в 16 столітті концепція «справедливої війни», у відповідності з якою мета та методи війни повинні бути «справедливими», до початку 20 століття так і не знайшла свого втілення в джерелах міжнародного права.

Закони та звичаї війни, ставши відокремленим комплексом міжнародно-правових звичаїв, на початку мали назву «право війни» [3], однак, як відмітив в своєму Консультативному висновку Міжнародний суд ООН, за витоком часу

отримали нову назву – «міжнародне гуманітарне право» [4]. Однак, як у вітчизняній, так і в закордонній науці міжнародного права до цього часу відсутня узгоджена думка, як у відношенні об'єму поняття «міжнародного гуманітарного права», так і відносно обґрунтованості використання цього терміну для визначення законів та звичаїв війни. Крім терміну «міжнародне гуманітарне право» в науковій літературі використовується такі назви, як «міжнародне право в період збройних конфліктів» [5], «право війни» [6], «право збройних конфліктів» [7], «закони та звичаї війни» [8], «правила ведення збройної боротьби» [9]. Стосовно поняття «міжнародне гуманітарне право» умовно можливо виділити два підходи до його трактування: «вузький» та «широкий». При цьому, як в рамках «вузького», так і в рамках «широкого» підходу існує декілька протилежних одна другій концепцій.

«Вузький» підхід. Деякі автори для визначення всієї сукупності законів та звичаїв війни використовують термін «право збройних конфліктів», а міжнародне гуманітарне право визначається як право, що присвячене захисту жертв війни, тобто лише як «право Женеви» [10]. Такої точки зору дотримуються Д. Б.Левін, [11], Л. І.Савинський [12], а також німецький міжнародник К. Іпсен [13]. Деякі вчені зазначають, що галузі відрізняються за метою та функціями: «Якщо міжнародне гуманітарне право прагне до захисту прав та свобод людської особистості в умовах збройних конфліктів, то право збройних конфліктів ставить за мету урегулювання різних сторін збройної боротьби в тих же умовах» [14].

Прибічники «широкого» підходу включають у поняття міжнародного гуманітарного права інші інститути та навіть галузі міжнародного права. Ряд вчених при трактуванні поняття «міжнародне гуманітарне право» відштовхуються від змісту вкладеного в поняття «гуманітарний» – «віднесений до людини та його культури; звернений до людської особистості, до прав та інтересів людини» [15]. Так, І. П. Бліщенко, О. Я. Сухарєв та О. Ю. Смольніков розглядають міжнародне гуманітарне право як сукупність міжнародно-правових норм, визначаючих режим прав та свобод людини в мирний час та під час збройного конфлікту, а також сукупність правових норм, які визначають обмеження гонки озброєння, обмеження певних видів зброї та роззброєння [16].

Необхідно відзначити, що співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права – предмет гострих дискусій у міжнародному праві. На

відміну від прав людини, міжнародне гуманітарне право повинно враховувати наявність феномену війни, що призводить до появи таких понять, як «допустимі військові цілі», «критерій військової необхідності» та «принцип відповідності» [17], тобто, якщо в основі прав людини закладено принцип гуманності, то міжнародне гуманітарне право – це компроміс між вимогами людяності та військовою необхідністю. Більше того, норми міжнародного права, які застосовуються під час збройного конфлікту відображають у собі не класичні права людини, які застосовуються під час збройного конфлікту, а скоріше стандарти, гарантії, які надаються супротивними сторонами одна одній [18].

У 1996 р. Міжнародний суд ООН у своєму консультативному висновку про правомірність застосування ядерної зброї вперше висловився про співвідношення права прав людини і міжнародного гуманітарного права та прийшов до висновку, що в умовах збройного конфлікту міжнародне гуманітарне право є *Lex specialis* у відношенні права прав людини. Як писав Й.Фровайн, застосування концепції *Lex specialis* вбачається єдиним можливим засобом для гармонізації можливих протиріч між міжнародним гуманітарним правом та правом прав людини кожний раз, коли вони регулюють одне й те саме питання [19].

Крім того, необхідно відрізнити міжнародне гуманітарне право і від права міжнародної безпеки. Право міжнародної безпеки та міжнародне гуманітарне право пов'язані з застосуванням сили в міжнародному праві, однак діють у різних площинах: міжнародне гуманітарне право вступає в дію з початком збройного конфлікту не залежно від того, чи маєтся виправдання цієї війни, та не дивлячись на заборону застосування сили в міжнародному праві [20]. Разом з тим, якщо міжнародне гуманітарне право обмежує або забороняє застосування протиборчими сторонами певних видів зброї та боєприпасів, а право роззброєння, в свою чергу, передбачає скорочення або знищення певних видів зброї. При цьому, на перший план виступає принцип взаємності, та особливу важливість набуває контроль за роззброєнням.

На підставі викладеного можливо зробити наступні висновки: термін «право війни» явно застарів, а поняття «право збройних конфліктів» не підкреслює гуманітарну направленість відповідних правил, термін «міжнародне гуманітарне право в збройних конфліктах» найбільш повно та чітко відображає

зміст цієї галузі міжнародного права. Як показує проведений аналіз, «широкий підхід» до поняття міжнародне гуманітарне право навряд можливо визнати істинним: міжнародне право прав людини та право міжнародної безпеки утворюють самостійні галузі міжнародного права та в силу значної різниці від «законів та звичаїв війни» не підлягає включенню до його об'єму.

У рамках «вузького» підходу найбільша кількість прихильників має концепцію, згідно якої під міжнародним гуманітарним правом розуміється «право Женеви» та «право Гааги»; однак при цьому зрозуміло, що цими поняттями «закони та звичаї війни» не вичерпуються. Недоцільним, на нашу думку, можливо сперечання з того, що не всі норми міжнародного права, які спеціально призначені для регулювання поведінки воюючих сторін у збройних конфліктах, містять гуманітарний характер, однак, разом з цим мета створення всіх цих норм – гуманітарних та «нейтральних» – єдина, та її сутність полягає в тому, щоб мінімізувати та пом'якшити наслідки війни. Тому можливо вважати обґрунтованим та логічним розуміння під міжнародним гуманітарним правом усі «закони та звичаї війни» – *jus in bello* – як сукупність звичайних та договірних норм, які застосовуються в умовах збройного конфлікту та направлені на пом'якшення наслідків війни. Крім того, зі вказаного випливає, що термін «серйозні порушення міжнародного гуманітарного права» неможливо розповсюджувати на злочини проти людяності та геноциду, які містять у собі серйозні порушення прав людини, а також на злочин агресії, який є порушенням норм, віднесених до права міжнародної безпеки.

Література:

1. Meron T. Convergence of International Humanitarian Law and Human Rights Law, in : Warner D. Human Rights and Humanitarian Law. London, 1997.P.98.

2. Романов Д. К. Международное гуманитарное право: понятие, содержание и основные институты / Д. К. Романов, М. Б. Степанов // Международное публичное и частное право. 2004.№ 6 (21). – С.35.

3. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов / Ф. Ф. Мартенс. СПб, 1883. Т.2. С.513.

4. International Court of Justice, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996.Para.75

5. Мелков Г. М. Международное право в период вооруженных конфликтов // Международное публичное право. Учебник // под ред. К. А. Бекяшева – М. : 1999. – С.542.
6. Федросс А. Международное право. – М. : 1959. – С.429.
7. Арцибасов И. Н. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. / И. Н. Арцибасов, С. А. Егоров. – М. : 1989. – С.19.
8. Оппенгейм Л. Международное право. – М. : 1949. – Т.2. – С.246.
9. Батырь В. А. Международно-правовая регламентация применения средств ведения вооруженной борьбы в международных вооруженных конфликтах // Государство и право. – 2001. – № 10. – С.63.
10. Арцибасов И. Н. Право вооруженных конфликтов / И. Н. Арцибасов, И. И. Лукаш // Курс международного права. В 7т. Т.6. Отрасли международного права // М. : 1992. – С.225.
11. Левин Д. Б. Актуальные проблемы международного права – М. : 1974. – С.102.
12. Полторак А. И., Савинский Л. И. Вооруженные конфликты и международное право. – М. : 1978. – С.80.
13. Ipsen K. Volkerrecht. Munchen. – 2004. – P.1211,1219-1220.
14. Капустин А. Я., Мартыненко Е. В. Международное гуманитарное право: учеб. пособие. – М. : 1991. – С.23.
15. Современный словарь иностранных слов. – М. : 2000. – С.177.
16. Блищенко И. П. Обычное оружие и международное право. – М. : 1984. – С.75
17. Гассер Х-П. Международное гуманитарное право. Введение. – М. : 1999. – С.27.
18. Provost R. International Human Rights and Humanitarian Law. Cambridge. – 2002. – P.33.
19. Frowein J. A. The Relationship between Human Rights Regimes and Regimes of Belligerent Occupation // Israel Yearbook of Human Rights. Vol.28. – 1999. – P.9.
20. Арцибасов И. Н. Международное право. – М. : 1975. – С.45.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРЫ «НОВЫХ» ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ

Климчук Юрий Васильевич

кандидат юридических наук, доцент,

доцент кафедры экономической теории и права,

Харьковского национального автомобильно-дорожного университета

e-mail: shipov_68@mail.ru

Ключевые слова: вооруженный конфликт, гибридная война, международное гуманитарное право, структура вооруженных конфликтов, методы и средства ведения войны, антитеррористическая операция.

В современном международном праве преимущественно используется термин «вооруженный конфликт» [1, с. 33], данный термин впервые был использован в тексте Женевской конвенции от 12.08.1949 г. об улучшении участи раненых и больных в действующих армиях [2, с. 3], позднее в Гаагской Конвенции о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта от 14 мая 1954 г. [3, с. 33]. Вооруженный конфликт (англ. armed conflict) – вооруженный инцидент, вооруженная акция и другие вооруженные столкновения, которые могут являться следствием политических, национальных, этнических, религиозных и иные противоречий.

В международном гуманитарном праве преимущественно используются термины «международный вооруженный конфликт» и «немеждународный (внутренний) вооруженный конфликт». Под международным вооруженным конфликтом понимается вооруженное столкновение между субъектами международного права, например, между государствами или государством (метрополией) и национально-освободительным движением. Немеждународный вооруженный конфликт означает столкновение с применением оружия между организованными антиправительственными группировками и вооруженными силами правительства в пределах территории одного государства. В качестве примера международного вооруженного конфликта можно привести войну в Персидском заливе (1991 г.). Возможно перерастание немеждународного (внутреннего) вооруженного конфликта в международный (Югославия, 1999 г.). Вооруженные конфликты последнего

десятилетия XX века носили внутренний характер, в 90-х годах из 83 вооруженных конфликтов только 3 были международными. Внутренние вооруженные конфликты происходили практически во всех регионах мира: Колумбия, Судан, Алжир, Ангола, Северная Ирландия, Югославия, Шри-Ланка, Индия, Афганистан, Турция; СНГ (Карабах, Приднестровье, Абхазия, Таджикистан, Чечня). Подобная тенденция сохраняется и в XXI веке [4, с. 82].

Эскалация вооруженного конфликта может происходить за счет: числа вовлеченных в него сторон или государств; численности вовлеченных вооруженных сил; средств и тактики ведения боевых действий. Могут быть затронуты все, несколько или один упомянутый аспект. Можно говорить и о нескольких сторонах вооруженного конфликта. В частности, участие вооруженных сил Российской Федерации в внутреннем конфликте на востоке Украины, в том числе с использованием технологий так называемой «гибридной войны» [5].

В условиях вооруженного конфликта или объявленного состояния войны, в системе международно-правового регулирования вступает в действие большинство норм международного гуманитарного права. Международное гуманитарное право регламентирует: методы и средства ведения боевых действий; поведение комбатантов в бою; действия гражданских властей и лиц во время вооруженного конфликта; действия по отношению к различным категориям лиц и объектов во время вооруженного конфликта; обращение с жертвами войны; управление оккупированной территорией; взаимоотношения между воюющими и нейтральными государствами и международными организациями [6, с. 2-3]. Кроме того, в последнее время наблюдается тенденция появления новых элементов структуры вооруженных конфликтов: зона безопасности, миротворческие силы (действующие по мандатам ООН или региональных международных объединений), массовое движение и лагеря беженцев.

В последние годы появился термин «новые конфликты», это понятие относится к различным типам вооруженных конфликтов: а) «бесструктурный конфликт»; б) «этнический конфликт»; в) «гибридная война» [6], а также «концепция ассиметричных действий», проявления религиозного экстремизма, использование террора как метода ведения войны. В настоящее время Украина упорно называет достаточно масштабный и интенсивный вооруженный

конфликт на востоке страны «АТО» (антитеррористическая операция) [7]. К настоящему времени терминология «новых конфликтов» окончательно еще не сформировалась. «Бесструктурные вооруженные конфликты» часто характеризуются ослаблением или частичным и даже полным распадом государственных структур. В этих условиях вооруженные группировки пользуются «политическим вакуумом», чтобы попытаться захватить власть. Однако для конфликтов этого типа, прежде всего, характерно ослабление или даже разрушение иерархических связей внутри самих групп. «Этнические конфликты», вызванные стремлением к утверждению своей самобытности, часто направлены на устранение противника путем так называемых «этнических чисток», которые выражаются в насильственном перемещении населения или даже его уничтожении. «Гибридная война» или «Война управляемого хаоса» – вооруженный конфликт с сочетанием принципиально разных типов и способов ведения военных действий, которые применяются скоординировано для достижения общих целей [8]. Характерными компонентами гибридной войны является использование: классических приемов ведения войны (боевые действия с участием военнослужащих в униформе, использованием военной техники, средств разведки, логистики и пр.); нерегулярных вооруженных формирований (повстанцев, террористов, партизан и др.); таких приемов как информационная война, психологическая война, кибернетическая война, экономическое и дипломатическое давление [9].

Предлагается выделить некоторые особенности современных вооруженных конфликтов:

1. Стороны конфликта крайне редко объявляют и признают состояние войны.
2. Системные нарушения воюющими сторонами как норм внутреннего права, так и международно-правовых норм.
3. Участие нескольких качественно отличающихся сторон вооруженного конфликта (регулярных вооруженных подразделений, полицейских сил, партизанских формирований, диверсионно-террористических групп).
4. Применение «гибридных» средств и методов ведения войны (политических, экономических, информационных, психологических, экономических, террористических, кибернетических и собственно военных компонентов).

5. Масштабные гуманитарные проблемы, разрушения экономической инфраструктуры, многочисленные жертвы среди нонкомбатантов, значительное количество беженцев.

6. Возникающие у сторон конфликта разногласия в выборе норм международного или внутреннего права по отношению к задержанным во время конфликта лицам из числа противоборствующих сторон.

7. Участие в локализации конфликта международных, правозащитных и гуманитарных организаций, волонтеров, частных посредников, своими действиями компенсирующих неэффективность государственных структур.

Литература:

1. Фриц Кальсховен. Ограничения методов и средств ведения войны. – М. : МККК, 1994. – 232 с.

2. Женевские конвенции от 12 августа 1949г. и Дополнительные протоколы к ним. – М. : МККК, 1994. – 320 с.

3. Международное право. Ведение боевых действий. Сборник Гаагских конвенций и иных соглашений. – М. : МККК, 1995. – 224 с.

4. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник під загальною ред. Базова В. П. – К. : «Варта», 2000. – 176 с.

5. Софія Корнієнко. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен // Радіо Свобода, 27.04.2014. <http://xn--e1ajp.com.ua/9-glavnyj-razdel/1235-gibridnaya-vojna-putina.html>

6. Фредерик де Мулинен. Право войны. Руководство для Вооружённых Сил. – М. : МККК, 1993. – 326 с.

7. <http://www.president.gov.ua/documents/17663.html>

8. Микола Сенченко: «Стратегія «Керованого хаосу» – головний складник інформаційно-економічної війни в Україні» / Українська газета плюс, № 45 (185), 18-31 грудня 2008 р.

9. Hoffman, Frank G. (1st Quarter 2009). Hybrid warfare and challenges. JFQ: Joint Force Quarterly. с. 34–48.

ПОЗИЦИЯ СУДА ООН ОТНОСИТЕЛЬНО УСЛОВИЙ ПЕРЕХОДА ПРАВОВОГО ТИТУЛА НАД ТЕРРИТОРИЕЙ В РЕШЕНИИ ПО ДЕЛУ О СУВЕРЕНИТЕТЕ НАД ПЕДРА -БРАНКА/ПУЛАУ-БАТУ-ПУТЕХ, МИДЛ-РОКС И САУТ-ЛЕДЖ (МАЛАЙЗИЯ/СИНГАПУР)

Кононенко Валерий Петрович

кандидат юридических наук

доцент кафедры международного права

Харьковского национального университета

имени В.Н. Каразина,

e-mail: advokatkononenko@ukr.net

Ключевые слова: территориальные споры, правовой титул, молчаливое согласие, *effectivites*, давность эффективного владения.

При разрешении территориальных споров возникает необходимость давать юридическую оценку фактам, имевшим место в далеком прошлом. От самых древних истоков спора, которые принимаются во внимание, до момента разрешения спора по существу зачастую проходят столетия. В связи с этим возникает вопрос: в свете какого права должны оцениваться факты, имевшие место в прошлом? Невозможно требовать, чтобы государства, например, XV в. в своих действиях руководствовались международным правом XXI в. Следовательно, взаимоотношения государств вообще и по территориальным вопросам в частности, в XV в. должны рассматриваться с учетом соответствующего права. Соответственно и правомерность приобретения территории в XV в. должна оцениваться по праву этого века. В связи с необходимостью оценки факта, имевшего место в прошлом, следует упомянуть то положение Декларации о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН 1970 г. [1], которое запрещает изменение принадлежности территории путем угрозы силой или ее применения, но в то же время оговаривает, что это не должно толковаться как лишение юридической силы соглашений, заключенных до принятия Устава ООН. Следовательно, при оценке изменения принадлежности территории, например в средние века, должно учитываться международное право того времени. Но это, конечно, не означает, что территориальные изменения прошлого должны оставаться впрямь

неизменными. Более того, в решении по делу о сухопутной и морской границе между Камеруном и Нигерией (Камерун против Нигерии) от 10 октября 2002 г. Суд ООН сделал вывод, что любые нигерийские *effectivites* следует расценивать в отношении их правовых последствий как действия *contra legem* [2]. Теория исторического закрепления правового титула весьма спорна и не может заменить установленные в международном праве способы приобретения правового титула, которые учитывают многие важные фактические и правовые аспекты. Данный вывод следует понимать таким образом, что захват территории, в правовом плане даже противоречащий международному праву, действующему на момент рассмотрения дела, должен был соответствовать требованиям, предъявляемым к таковым действиям соответствующей эпохой.

23 мая 2008 г. Международный Суд вынес решение по делу, касающемуся суверенитета над Педра-Бранка/Пулау-Бату-Путех, Мидл-Рокс и Саут-Ледж (Малайзия/Сингапур). Суд отметил, что любой переход суверенитета может быть осуществлен посредством договоренности между двумя соответствующими государствами. Такая договоренность может быть выражена в форме договора. Договоренность может быть также подразумеваемой и вытекать из поведения сторон. В этом вопросе международное право не предписывает какую-либо конкретную форму, а делает акцент на намерениях сторон. Суверенитет над территорией может при некоторых обстоятельствах перейти в результате того, что государство, которое обладает суверенитетом, не отреагировало на поведение *a titre de souverain* другого государства или на конкретные проявления территориального суверенитета со стороны другого государства. Такие проявления суверенитета могут потребовать реакции, если они не являются противопоставляемыми по отношению к данному государству. Отсутствие реакции может также означать молчаливое согласие [3].

Длительность молчания, создающего молчаливое признание, может быть различной. По-видимому, многое зависит от степени активности государства, осваивающего спорную территорию. Чем выше эта активность, тем меньше времени необходимо для превращения молчания в молчаливое признание и, наоборот, неглубокая и редкая деятельность одного государства только при полном попустительстве со стороны другого государства в течение очень длительного времени может привести к применению концепции молчаливого признания. Во многих случаях молчание по поводу территориальной

деятельности иностранного государства создает презумпцию молчаливого признания и чем дольше оно длится, тем больше эта презумпция превращается в реальное признание.

Поскольку молчаливое признание предполагает согласие государства, чьи права затронуты, с возникшим порядком вещей, то естественным условием такого согласия является знание этого государства об этом. Подобную мысль высказывает Д. Макгибон, а также С. Шарма. При этом оба ссылаются на аналогичные позиции сторон в арбитражном решении территориальных споров, в частности на высказывания США в спорах о принадлежности островов в заливе Пассамокводи и об острове Пальмас, а также на позицию Великобритании в споре об Аляске [4, С. 23].

Необходимость знания территориальным сувереном о нарушении его права предполагает два элемента. С одной стороны, действия претендующего должны обладать определенной известностью, а с другой – предполагается определенная самостоятельная осведомленность государства о состоянии его прав и их нарушениях.

Представляется, что действия государства для того, чтобы считаться определенно известными, должны быть либо достаточно заметными фактическими действиями, либо юридическими, отраженными в официальных изданиях, например публикациях законодательных или административных актов, картографических изданиях и т.п. И в том и другом случае это должны быть действия государства и его органов, а не частных лиц.

Ссылка государства на незнание того или иного открытого нарушения его прав, которое привело к молчаливому признанию, не является, как отмечается в теории и практике международного права, достаточным аргументом и не принимается во внимание международными судами и арбитражами. Весьма характерными в этом отношении являются позиции США и Великобритании в споре об Аляске. Великобритания, подтверждая необходимость знания территориального суверена о состоянии его прав, утверждала, что ей ничего не было известно о действиях США и что ее молчание извинительно из-за неосвоенного и труднодоступного характера местности, о которой возник спор. США утверждали, что их акты в отношении спорной территории осуществлялись публично и все правительства были осведомлены о публикуемых в этом отношении документах, а некоторые документы обсуждались в конгрессе, и британский посол в Вашингтоне не мог не знать об

этом. США также отмечали, что в течение более 60 лет Россия, а затем США владели и управляли этой территорией без каких-либо возражений и протестов, в то время как Великобритания никогда не осуществляла там обязанностей суверена и не пыталась этого делать. Как известно, спор был решен в пользу США. Вообще, как свидетельствует Д. Макгибон, международные суды при рассмотрении споров, включающих давностные претензии, однозначно утверждают важность молчаливого признания, хотя оно само по себе редко составляло единственную основу разрешения территориального конфликта [5, P. 154].

Теория исторического закрепления правового титула весьма спорна и не может заменить установленные в международном праве способы приобретения правового титула, которые учитывают многие другие важные фактические и правовые аспекты. То есть, даже некоторые действия в качестве суверена – организация учреждений здравоохранения и образования, полицейские функции, отправление правосудия, которые могли бы в обычном порядке рассматриваться как проявления *a titre de souverain*, при наличии уже существующего правового титула, принадлежащего другому государству, могут быть учтены только при доказанном молчаливом согласии со стороны последнего на переход правового титула. Обращаем внимание: именно учтены, т.е. сами по себе не являются доказательством перехода правового титула. Полагаем, что в современном международном праве применение теории «молчаливого согласия» в территориальных вопросах неприемлемо, а для подтверждения факта перехода правового титула от его обладателя другому государству должен подтверждаться явно выраженным согласием. Форма такого согласия должна соответствовать праву международных договоров и не может быть заменена какими-либо конклюдентными действиями в виде, например, отсутствия вооруженного сопротивления незаконному занятию территории, непротиводействие проявлениям *a titre de souverain* другого государства на данной территории, заключение договоров, связанных с поддержанием жизнедеятельности незаконно занятой территории (и других, направленных на защиту интересов физических и юридических лиц, находящихся на указанной территории). В деле по спору в отношении границы (Буркина Фасо/Республика Мали) Суд отмечал, что если действие не соответствует праву, когда территория, являющаяся предметом спора, в действительности управляется не тем государством, которое обладает

правовым титулом, следует отдавать предпочтение владельцу правового титула. Если же *effectivites* осуществляется при отсутствии у кого-либо правового титула, его неизменно следует принимать во внимание.

На практике ссылка на эффективную оккупацию имеет место при заявлении о наличии суверенитета на основании давности владения. И наоборот, заявляя об *effectivites*, участник спора имеет ввиду давность такого эффективного владения, что является предпосылкой создания международного обычая.

Таким образом, в современном международном праве применение теории «молчаливого согласия» в территориальных вопросах неприемлемо, а для подтверждения факта перехода правового титула от его обладателя другому государству должен подтверждаться явно выраженным согласием. Форма такого согласия должна соответствовать праву международных договоров и не может быть заменена какими-либо конклюдентными действиями.

Литература:

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН 1970 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml

2. Решение по делу о сухопутной и морской границе между Камеруном и Нигерией (Камерун против Нигерии) от 10 октября 2002 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://legal.un.org/ICJsummaries/documents/russian/ST-LEG-SER-F-1-Add2_R.pdf

3. Решение по делу, касающемуся суверенитета над Педра-Бранка/Пулау-Бату-Путех, Мидл-Рокс и Саут-Ледж (Малайзия/ Сингапур) от 23 мая 2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://legal.un.org/ICJsummaries/documents/russian/st_leg_serf1_add5_r.pdf

4. Shurma S. India`s Boundary and Territorial Disputes / S. Shurma. – Delhi: Vikas Publications, 1971. – 198 p.

5. MacGibbon I.C. The Scope of Acquiescence in International Law / MacGibbon I.C. – British Year Book of International Law, 1954. – vol. 31. – P. 143-186.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРАВА

Крылова О. А.

студентка 2 курса группы УП-22

Харьковского национального университета

имени В.Н. Каразина

e-mail: *olia.krylov77@yandex.ua*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Файер О. А.

Ключевые слова: международное космическое право, запускающая единица, околоземное космическое пространство, космический мусор, ответственность в космическом праве .

Формирование международного космического права берет начало с момента запуска первого искусственного спутника Земли 4 октября 1957 года [1].

Сегодня современное международное космическое право – это прежде всего пять универсальных договоров в области космоса:

- Договор 1963 г. о запрещении испытания ядерного оружия в атмосфере, в космическом пространстве и под водой;
- Договор 1967 г. о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела;
- Соглашение 1968 г. о спасении космонавтов, возвращении космонавтов и объектов, запущенных в космическое пространство;
- Конвенция 1976 г. о регистрации объектов, запущенных в космическое пространство;
- Конвенция 1972 г. о международной ответственности за ущерб, причиненный космическими объектами, разработанных в ООН, и пять сводов правовых принципов по отдельным вопросам космической деятельности:
 - принцип осуществления исследования и использования космического пространства только на благо и в интересах всего человечества;

- принцип открытости исследования и использования космического пространства и небесных тел всеми государствами на основе равенства;
- принцип недопустимости национального присвоения космического пространства и небесных тел;
- принцип исследования и использования космического пространства и небесных тел в соответствии с международным правом;
- принцип ответственности государств за ущерб, причиненный в результате космической деятельности.

К источникам космического права в широком смысле можно также отнести национальное законодательство, двусторонние и многосторонние соглашения, регулирующие международные аспекты сотрудничества в космосе.

К концу XX века в мировой космической индустрии произошли широкомасштабные изменения, обусловленные окончанием политической конфронтации между Востоком и Западом. В результате резко увеличились масштабы международного сотрудничества в области освоения космоса, началась стремительная коммерциализация космической деятельности и ее дерегулирование на государственном уровне. Вследствие этого процесса появились новые виды и организационные формы деятельности в космосе.

Сегодня существуют как классические, так и современные проблемы, которые находятся на повестке рассмотрения соответствующими органами ООН и другими международными организациями. В качестве одного из наиболее ярких примеров следует отметить неудовлетворительную ситуацию с одним из ключевых понятий ряда действующих международных договоров в данной области – «запускающее государство». Так, на протяжении последних лет приходится все чаще и чаще сталкиваться с ситуацией, когда реальной «запускающей единицей» является не государство, а частная компания, причем производящая запуск с территории третьего государства, не имеющего никакого отношения к космической деятельности. Возникает вопрос, как в таком случае решать вопрос с регистрацией космического аппарата, с ответственностью за возможный ущерб.

В настоящее время все эти вопросы решаются в соглашениях частноправового характера и фактически зависят от их «доброй воли». Самый яркий пример последнего времени – проект «Морской старт», который

предполагает запуски космических аппаратов из открытого моря, с плавучей платформы под либерийским флагом, принадлежащей компании, зарегистрированной на Каймановых островах [3]. Согласно нормам морского права, платформа, используемая для запусков, будет находиться под юрисдикцией Либерии, которую и надлежит признать запускающим государством в соответствии с Конвенцией об ответственности 1972 г. и Конвенцией о регистрации 1975 г., со всеми вытекающими для Либерии последствиями в случае какой-либо аварийной ситуации.

Также имеет ключевое значение проблемы техногенного засорения околоземного космического пространства. Следует ли регистрировать космический мусор, распространяется ли на него право собственности – это крупная проблема, которую предстоит решить сегодняшним юристам. Также на международной арене уже определенный период находится в подвешенном состоянии вопрос о демилитаризации космического пространства. В настоящий момент в околоземном космическом пространстве действует международно-правовой режим лишь его частичной демилитаризации. Не запрещено размещение на космических аппаратах ударных систем, которые не являются оружием массового уничтожения. Под оружием массового уничтожения при этом понимаются такие виды оружия, как ядерное, химическое, биологическое, и другие, сравнимые с ними по разрушительному поражающему действию виды оружия, в том числе и те, которые могут быть созданы в будущем [2]. Перспективой решения данного вопроса, возможно могла бы стать нейтрализация космического пространства, которая установила бы в нём международно-правовой режим, который исключал бы ведение в космической сфере боевые операции, поражение объектов противника на Земле и в воздушном пространстве с помощью оружия космического базирования, поражение космических объектов с помощью оружия наземного, морского и воздушного базирования, пролет через это пространство боевых ракет одного государства для нанесения удара по наземным военным объектам противника [3].

Формы и виды ответственности в международном космическом праве явно недостаточны для поддержания необходимого правопорядка в этой сфере общественных отношений. Так, на настоящий момент ни один из документов международного космического права не предусматривает наступление

ответственности за засорение околоземного космического пространства или причинение ущерба природной среде исследуемых небесных тел. Поэтому, по нашему мнению, при разработке таких соглашений необходимо предусмотреть, в качестве одной из форм такой юридической ответственности, возложение обязанности на ответственное государство по ликвидации причиненных по его вине неблагоприятных изменений в естественной природной среде небесного тела. При этом ответственное государство обязано восстановить нарушенные им первоначальные условия на небесном теле своими усилиями, либо на договорной основе для ликвидации таких неблагоприятных последствий привлечь либо другое государство, либо международную организацию, деятельность которых будет финансировать. Также к «серой зоне» международного космического права можно отнести вопрос влияния космических систем на условия баланса сил противоборствующих сторон. Существует обобщенный механизм влияния космических систем на эффективность вооруженной борьбы. Должны быть введены нормы допустимой границы воздействия на космические системы [4, с. 5].

Таким образом, нынешний этап развития космической деятельности характеризуется отставанием правовой базы от быстро развивающихся новых видов и организационных форм деятельности в космосе. Многочисленные международные переговоры, деятельность ряда межправительственных организаций свидетельствует о том, что т. н. технологический компонент все теснее переплетается с правовым.

Литература

1. Батычко В. Т. Международное право : конспект лекций [Электронный ресурс] / В. Т. Батычко // Конспект лекций / Режим доступа : http://www.aup.ru/books/m232/13_2.htm
2. Малков С. П. Международное космическое право // [Электронный ресурс] / Малков С. П. / Частичная демилитаризация околоземного космического пространства, 2002. – Режим доступа : <http://txtb.ru/38/10.html>
3. Малков С. П. Международное космическое право / [Электронный ресурс] / С. П. Малков // Особенности международно-правового регулирования реализации проекта «Морской старт» / Режим доступа : <http://txtb.ru/38/10.html>
4. Старчак С. Л. Проблема серой зоны международного космического права и возможные пути её решения / Научно-техническое издание, 2011. – с. 5 – 12.

МІЖНАРОДНІ БАНКИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Кудас Ірина Борисівна

кандидат юридичних наук

доцент кафедри міжнародного права

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

e-mail: *kudas.i@yandex.ua*

Ключові слова: міжнародні банки, міжнародні організації, міжнародне економічне право, суб'єкти міжнародного права, банківські установи.

Об'єктивним результатом глобалізації світових соціальних та економічних процесів стало зростання складних проблем, які не можуть бути розв'язані державами не тільки самостійно, а й на двосторонньому або регіональному рівні. Набуваючи характеру єдиного організму, міжнародне світове господарство потребує нових форм, методів його регулювання. Все це зумовлює необхідність зміцнювати міжнародне співробітництво в цій сфері, розширювати кількість міжнародних угод, створювати нові форми й утворення для вирішення сучасних проблем. Одним із яскравих прикладів розширення карти суб'єктів міжнародного права є процес розвитку та поширення сфери дії міжнародних організацій, який започаткував створення нових суб'єктів міжнародного економічного права. Як відмічає Лукашук І. І., по мірі розвитку та ускладнення валютно-фінансових відносин держави звертаються до створення спеціалізованих міждержавних організацій. [1, с. 194]. Прикладом такого еволюційного процесу є процес створення та діяльності міжнародних банків.

У сучасному міжнародному праві міжнародні організації класифікують за різними критеріями [2, с. 282-297, 3, с.22-24]. Мотивація, яка веде до створення міжнародної організації, теж різноманітна, як і можливі задачі вказаної організації, відмічає Вольфганг Граф Вітцтум [4, с. 360].

Неможливо не погодитися з зауваженням Репецького В. М., що наступним кроком на шляху кодифікації галузі права міжнародних організацій могла би бути комплексна конвенція, яка б регламентувала питання юридичної природи, правового положення, привілеїв та імунітетів міжнародних

організацій та низки інших питань, серед яких і питання їх класифікації [5, с. 286]. Дослідники міжнародного економічного права, а в його межах – міжнародного фінансового права, визнають поряд з державами основними суб'єктами міжнародні економічні організації, поділяючи їх відповідно до сфери міжнародного економічного співробітництва на міжнародні організації у сфері торгівлі, валютно-фінансовій сфері, в інвестиційній сфері [5, с. 430, с. 437], зазначаючи, що в міжнародній фінансовій сфері діє велика кількість організацій регіонального та міжрегіонального рівня: міжнародних банків, фондів [6, с. 612], міжнародних фінансових операторів [7, с. 247]. Сьогодні міжнародні фінансові організації – суб'єкти міжнародного публічного права, створені державами та іншими суб'єктами міжнародного права, які надають фінансові послуги та ресурси державам – членам на умовах, визначених їх установчими документами.

Ці організації поєднує загальна мета – розвиток співробітництва і забезпечення цілісності і стабілізації складного і суперечливого всесвітнього господарства, регулювання міжнародних економічних відносин, у тому числі валютно-кредитних і фінансових. Діяльність міжнародних фінансових організацій пов'язана з виконанням певних функцій, які визначаються їх статутами. Фінансове забезпечення виконання цих функцій здійснюється через фонди грошових коштів, що формуються цими організаціями.

Включаючи в назву слово «банк», міжнародні фінансові організації в своїх статутах не дають поняття цього правового терміну. В Преамбулі Угоди про затвердження Європейського банку реконструкції та розвитку, міжнародний банк визначається як багатосторонній фінансовий інститут [8]. В ст. 1. Статуту міждержавного банку зазначається, що Банк є міжнародною розрахунковою і кредитно-фінансовою установою [9, с. 261].

Визнаючи міжнародні банки одними із основних акторів міжнародного фінансового права, науковці їх не визначають як окремий вид міжнародних фінансових організацій та не дають визначення поняттю «міжнародний банк».

Одним із найбільш чітких визначень місця міжнародних банків серед суб'єктів міжнародного права є визначення Моїсеевим О.О. міжнародних банків як міждержавних кредитно-фінансових установ [10, с. 17]. Відносячи міжнародні банки до сучасних міжнародних валютно-фінансових організацій, А. Х. Абашідзе визначає такі організації як сукупність фінансових активів,

зобов'язань, інструментів та механізмів діяльності фінансових організацій, створених на міждержавному рівні [11, с. 372]. За своєю міжнародно-правовою природою та місцем серед суб'єктів міжнародного права міжнародні банки є міжнародними організаціями, а відповідно до виду – міжнародними економічними фінансовими організаціями.

Міжнародним банкам притаманні всі ознаки міжнародних організацій, та поряд з цим вони мають свою певні особливості.

Саме визначення та аналіз цілей створення міжнародних організацій має пріоритетне значення для визначення поняття міжнародних банків та виокремлення їх місця серед міжнародних організацій. Ці цілі, вперше зазначені на універсальному рівні в Статтях Угоди про створення Міжнародного Банку Реконструкції та Розвитку [12], які включили в свою назву слово «банк», згодом були зазначені у статутах регіональних та субрегіональних міжнародних економічних організацій.

Це не є рецепцією зазначеної статті Статей Угоди про створення Міжнародного Банку Реконструкції та Розвитку, але цілі зазначені в цих Статтях Угоди започаткували новий напрямок діяльності міжнародних економічних організацій.

Аналізуючи статuti міжнародних банків можна виділити два основних напрямки діяльності міжнародних банків, які і зумовили наявність в статутах міжнародних банків дві групи цілей.

Першій напрямком є спільним з основними функціями, які притаманні міжнародним економічним, фінансовим організаціям. Це розвиток економіки, економічного співробітництва та інтеграції у регіоні, економічний прогрес та реконструкція, інвестування.

Другий напрямок – це надання комплексу спеціальних фінансових послуг: надання позик, надання гарантій або участі в позиках, стимулювання та заохочення розвитку ринків капіталу, підтримка рівноваги платіжних балансів тощо. які виділяють банки в особу групу не тільки серед міжнародних економічних організацій, а й серед міжнародних фінансових організацій та визначають їх як окремих суб'єктів міжнародного права.

Кожен міжнародний банк має свою відповідну організаційну структуру. Ця ознака підтверджує постійний характер банку і тим самим відрізняє його від численних інших форм міжнародного співробітництва у фінансовій сфері.

Таким чином, на підставі аналізу статутів міжнародних банків ми можемо зробити наступний висновок: міжнародний банк – це суб'єкт міжнародного публічного права, створений державами та іншими суб'єктами міжнародного права, відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору, що має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, автономну волю, обсяг якої визначається волею держав – членів та надає фінансові послуги та ресурси державам – членам на умовах, визначених їх установчими документами.

Література:

1. Лукашук И. Международное право: Особ. ч. учебник. – М., изд. БЕК, 2001. – 436 с.
2. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Монографія., Х., «Право», 2014. – 511 с.
3. Шибаева Е. А. Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций / Е. А. Шибаева, М Поточный // изд. Московского университета. 1988. – 189 с.
4. Вольфганг Граф Витцтум и др. Международное право. – Москва – Берлин, Инфотропик Медиа. – 2011. – 961 с.
5. Міжнародне публічне право: підр. – К. : «Знання», 2012. – 437 с.
6. Шумилов В. М. Международное экономическое право / В. М. Шумилов М. : Юрайт, 2014. – 612 с.
7. Тускоз Ж. Міжнародне право // К. : АртЕк. – 1998. – 401 с.
8. Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_062
9. Угода про заснування Чорноморського банку торгівлі та розвитку / Офіційний вісник України від 30.11.2012. – № 89, стор. 588, Ст. 3636,
10. Моисеев А. А. Международные кредитно-финансовые организации / А. А. Моисеев. – М., Изд-во «МНИМП», 1999. – 271 с.
11. Абашидзе А. Х. Право международных организаций: учебник., под. ред. А. Х. Абашидзе. – М. : Юрайт, 2014. – 720 с.
12. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) .[Електрон. ресурс] – Режим доступа: <http://web.worldbank.org>

ІНСТИТУТ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ

Лемішко Юрій Миколайович

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри міжнародного права,

Харківського національного університету імені В.М. Каразіна

e-mail: *lemeshko7@rambler.ru*

Ключові слова: екстрадиція, передача особи, яка вчинила злочин, міжнародне співробітництво

Норми чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачають можливість притягнення до кримінальної відповідальності за цим Кодексом у разі вчинення злочину як громадян України, так і іноземців та осіб без громадянства. При цьому не має значення, чи скоєні ці діяння такими особами на території нашої держави (територіальний принцип), чи поза її межами (принцип громадянства, універсальний чи реальний принцип чинності закону про кримінальну відповідальність в просторі). І дійсно, злочинність вже давно не знає територіальних меж, а тому тісне співробітництво держав у боротьбі із нею призводить до того, що найбільш поширеною формою відносин у цій сфері є видача злочинців, або так звана «екстрадиція».

Проблемні питання інституту екстрадиції досліджували в своїх працях Д. Даневський, В. Панов, М. Д. Шаргородський, Л.Н. Галенська та інші науковці. Зазначається, що цей інститут має комплексний характер, оскільки містить у собі як міжнародно-правові норми, так і норми національного кримінального та кримінального процесуального права. Як справедливо відзначає С. Я. Лихова, «вчинення особою злочину повністю охоплюється національним законодавством і регулюється нормами кримінального закону. Лише відсутність у держави можливості реалізувати своє суверенне право покладання кримінальної відповідальності на особу, винну у вчиненні злочину, а отже й необхідність звернення за правовою допомогою породжують відносини між державами (екстрадиційні правовідносини) [1, с. 122]. Разом із тим, саме визнання держав (запитуваною та запитуючою стороною) одним із суб'єктів екстрадиційних правовідносин і дозволяє визнати видачу особи інститутом міжнародного кримінального права. Під останнім зазвичай розуміють галузь міжнародного публічного права, принципи та норми якої регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій в боротьбі зі злочинністю [2, с. 8].

Традиційно під видачею (екстрадицією) розуміють процес, який ґрунтується на міжнародних договорах, загально визнаних принципах міжнародного права, нормах внутрішнього законодавства, пов'язаний із наданням державами правової взаємодопомоги, що полягає у передачі підозрюваного, обвинуваченого або засудженого державою, на території якої він перебуває, державі, на території якої він вчинив злочин та громадянином якої він є, чи державі, що потерпіла від злочину, для притягнення його до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [3, с. 14]. Легальне визначення поняття «екстрадиція» було надане у ст. 450 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р. (далі – **КПК 1960 р.**), який втратив чинності у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу **13 квітня 2012 р. (далі – КПК), що набув чинності 20 листопада 2012 р. Положення п. 2 ч. 1 ст. 541 чинного КПК, як і ст. 450 старого закону, під видачею особи (екстрадицією) розуміє** видачу особи державі, компетентними органами якої вона розшукується, для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [4, с. 226]. Варто звернути увагу на той факт, що законодавець при цьому використовує досить слушний термін «видача особи», оскільки науковці неодноразово зауважували, що використання для позначення поняття «екстрадиція» терміну «видача злочинця» не узгоджується ані з текстом нормативно-правових актів, ані з принципами презумпції невинуватості [1, с. 121; 3, с. 13]. Видається не досить позитивною тенденцією той факт, що термін «передача засуджених осіб для відбування покарання», застосовується за чинним КПК виключно щодо осіб, які засуджені судом України та передаються для відбування покарання в іншу державу, тоді як для громадянина України, що засуджений іноземним судом, і такий, що видається для відбування покарання в нашу державу, використовується термін «прийняття» (ч. 1 ст. 606 КПК). Таким чином, якщо раніше виділяли два різновиди екстрадиції: 1) видачу особи, яка вчинила злочин, для притягнення до кримінальної відповідальності і відання до суду та 2) передачу особи для відбування покарання [5, с. 68], то на підставі положень ч. 1 ст. 576 КПК, можна говорити про два інші її види: 1) видачу особи для притягнення до кримінальної відповідальності та 2) видачу особи, щодо якої може бути виконано вирок суду. Це призводить до того, що сама передача для

відбування покарання, на перший погляд, начебто залишається поза межами екстрадиції, а тому і не може визнаватись її різновидом.

Новели щодо інституту екстрадиції містить і вітчизняне кримінальне законодавство. Вперше норми про екстрадицію особи, що вчинила злочин, з'явилися у КК 2001 р. Так, в ч. 1 ст. 10 КК було передбачено, що громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили злочин поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та відання до суду. Після прийняття та набрання чинності новим КПК, Законом України від 16.05.2013 № 245-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» ст. 10 КК була викладена в новій редакції. Відповідно до ч. 1 цієї статті на сьогоднішній час, наша держава встановлює заборону на видачу виключно громадян України, які вчинили злочин поза її межами. У свою чергу, в ч. 2 ст. 10 КК (в редакції від 16.05.2013 р.) зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочин поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і відання до суду.

Змінилась і процедура видачі особи, що вчинила злочин. Відповідно до ч. 2 ст. 10 КК (в редакції до 16.05.2013 р.) зазначалось, що іноземці, які вчинили злочини на території України і засуджені за них на підставі цього Кодексу, можуть бути передані для відбування покарання за вчинений злочин тій державі, громадянином якої вони є, якщо така передача передбачена міжнародними договорами України. Аналогічна умова такої видачі (йдеться про наявність міжнародного договору, учасником якого має бути Україна) для притягнення до кримінальної відповідальності і відання до суду або передачі для відбування покарання, визначалась у ч. 3 ст. 10 КК для іноземців та осіб без громадянства, що постійно не проживають на території України. У свою чергу, за нормами чинного КПК наявність міжнародного договору вже не є обов'язковою умовою для видачі особи, яка вчинила злочин. Так, відповідно до чч. 1 та 3 ст. 544 КПК за його відсутності міжнародна правова допомога (яка відповідно до ч. 1 ст. 542 КПК включає в себе, зокрема, і видачу осіб, які вчинили злочин) чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності. Відповідно до ч. 3 ст. 544 КПК уповноважений (центральний орган) України (ними є Генеральна Прокуратура України під час досудового розслідування або Міністерство юстиції України під час судового провадження) розглядає запит іноземної

держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності. Підстава для видачі як у ст. 451 КПК 1960 р., так і у ч. 1 ст. 573 КПК сформульована однаково: запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з яким запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутний строк становить не менше чотирьох місяців.

Таким чином, підсумувавши вищезазначене, можна зробити висновок про те, що зміни, які відбулися в кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві, свідчать про те, що наша держава в різні часи по-різному регламентувала інститут видачі. Незважаючи на це, вітчизняний комплекс норм інституту видачі тяжіє до європейської системи, основними рисами якого є: подвійна кримінальність (тобто кримінальна караність відповідних діянь за законодавством запитуваної та запитуючої сторін), спеціалізація (мається на увазі відповідність діянь, за вчинення яких здійснюється видача, певним вимогам, наприклад, залежним від виду і розміру санкцій, встановлених за їх вчинення), невидачі власних громадян. Позитивними варто визнати зміни, відповідно до яких видача особи, що вчинила злочин, може здійснюватись і за відсутності міжнародного договору на підставі запиту іншої держави та на засадах взаємності, оскільки це не дозволить в подальшому уникати покарання окремим особам, які вчинили злочин як на території України, так і за її межами.

Література:

1. Лихова С. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції / С. Лихова, М. Свистуленко // Право України. – 2001. – 1. – С. 120-124.
2. Лукашук И. И. Выдача обвиняемых и осужденных в международном уголовном праве : учебное пособие / И. И. Лукашук, А. В. Наумов. – Москва : Рос. юрид. издател. дом, 1998. – 160 с.
3. Виноградова О. І. Видача (екстрадиція) осіб, які вчинили злочини / О. І. Виноградова // Адвокат. – 1999. – 1. – С. 13-14.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : станом на 25 трав. 2012 р. : (відповідає офіц. текстів). – К. : Алерта, 2012. – 304 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. : В. В. Сташис, В. Я. Тацій. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

Линник Дмитрий Олегович

*Студент факультета международного права I-го курса
Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина
e-mail: forthehorde555@gmail.com*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Стаценко А. В.

Ключевые слова: международный терроризм, террористический акт, угроза национальной безопасности, преступная организация, террористическая организация.

Актуальность данной статьи обусловлена трансформацией терроризма в масштабное и сложное социально-политическое явление национального, регионального и международного масштаба.

Терроризм, как преступление исследовался в работах таких учёных как В. Ф. Антипенко, В. А. Гарев, Н. Ю. Тимофеева и других.

В. Ф. Антипенко определяет терроризм как насильственное противоборство, связанное с национальным и/или международным конфликтом, которое наряду с нанесением ущерба государству, посягает на международную безопасность и миропорядок и основывается на разности политических, экономических, этнотерриториальных культурных интересов групп государств, народов, наций, социальных групп и движений, при условии использования хотя бы одной из сторон террористических актов, как способа воздействия на противника для достижения политических целей [2].

События 11 сентября 2001 года доказали, что терроризм стал самостоятельной и глобальной политической и военной силой. Возвращённый на противоречиях между странами относительно системы измерений и оценок угроз терроризма и двойных стандартов применительно к одинаковым по преступной сущности насильственным актам, на использовании ведущими державами действий террористов в своих стратегических целях, терроризм обернул свое оружие даже не против конкретного правительства, а цивилизации как таковой [2].

События в США заставили всех по-новому взглянуть на проблемы борьбы с международным терроризмом и межгосударственное сотрудничество

в данной области. Для выработки согласованного ответа террористам со стороны мирового сообщества Резолюцией Совета Безопасности ООН №1373 [1] был создан специальный антитеррористический комитет при Совете Безопасности, куда вошли все члены Совета. Несмотря на это, проблема терроризма не была решена.

Терроризм во всем мире имеет тенденцию к устойчивому росту. Он становится повседневной практикой решения территориальных, межэтнических, межконфессиональных споров [7]. Ослабление контроля на границах и усиление уровня миграции способствует росту масштабов террористической деятельности. На сегодняшний день терроризм начинает проявлять себя в открытых формах примером тому является самопровозглашенное Исламское государство Ирака и Ливана заявившее о всемирном халифате.

Предотвращение актов международного терроризма стало приоритетом в политике многих государств мира. Проблемы контроля над международным терроризмом связаны с определением его сущностных характеристик, закономерностей возникновения и развития, разграничением с другими формами насилия и, в конечном счете, с проблемой дефиниции терроризма. «Феномен терроризма, имеет много аспектов; в связи с этим возможны разные подходы к его исследованию. Это и проблема юридической квалификации, и определение социально деструктивных функций, и политологический анализ, и социально-психологическая оценка его причин и следствий и выявление исторических корней» [6].

Проблема борьбы с международным терроризмом не имеет простых решений ввиду своей многогранности. Для организации борьбы с терроризмом, представляющего собой «постоянную эволюционирующую систему», принципиально значение имеет формирование ее правовых основ [8]. Размах криминальной деятельности транснациональной преступности, масштабы которой и высокая степень организованности требуют объединенных усилий по противодействию всего мирового сообщества, обуславливает потребности совершенствования международного сотрудничества в области предупреждения преступности и уголовного правосудия [9].

Террористами создана мощная и разветвленная сеть преступных организаций по всему миру. В связи с этим для борьбы с терроризмом необходимы общие и скоординированные усилия всех членов международного сообщества. Обращение с ними должно быть соответственным – как с

военными преступниками: мы считаем невозможным вести политические переговоры, иначе как с позиции уголовного закона. Любая помощь таким организациям должна признаваться пособничеством в преступлении.

Террористические сети используются каналы связи, транспортировки через границы людей, материальных средств и вооружений, имеющиеся в распоряжении организованных преступных группировок, которые не занимаются террористической деятельностью. Со стороны террористических организаций отмечается использование в своей деятельности приемов организаций, занимающихся торговлей наркотиками. Это свидетельствует о том, что проблема международного терроризма не может быть решена в отрыве от решения проблем наркоторговли, торговли людьми, организованной преступности в целом [3].

Мы считаем необходимым создание условий для гражданского общества, чтобы сузилась социальная почва терроризма: нищета, безработица, безграмотность, и различные формы дискриминации. Необходимы международные программы, направленные на изменение представлений людей о насилии как средстве решения проблем и средстве изменения несправедливого, по их мнению, мироустройства.

Эффективное международно–правовое противодействие терроризму предполагает создание международной уголовной юстиции в этой сфере, основу которой призвана составить система международных уголовных судов по терроризму, базирующаяся на его общепринятом определении и кодификации преступлений терроризма [5].

Успех юридического противодействия терроризму во многом зависит от согласованности международного и внутригосударственного права в данной сфере регулирования.

Становится очевидным, что интенсивное развитие международного и национального права в сфере борьбы с терроризмом, в частности призванного регулировать деятельность антитеррористических институциональных органов, предполагает потребность в формировании межсистемной отрасли права – «Антитеррористическое право» [2].

По нашему мнению, важнейшим условием борьбы с терроризмом является строгое соблюдение всеми государствами норм международного права. Центральная роль борьбы с терроризмом должна оставаться за ООН полностью и за ее Советом Безопасности. Ни одно из государств не в состоянии

противостоять террористам в одиночку, требуются скоординированные действия всего мирового сообщества.

Необходимо принять эффективную политику противодействия терроризму на международном и национальном уровне. Комплекс мер по борьбе с терроризмом должен включать в себя перекрытие каналов финансирования террористических групп и лиц связанных с ними.

Международное сотрудничество в борьбе с терроризмом требует расширение совместных исследований в сфере права, а также развитие и углубление взаимодействия государств на региональном и двустороннем уровне.

Литература:

1. Резолюция Совета Безопасности ООН 1373 (2001). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eurasiangroup.org/ru/restricted/1373.pdf>

2. Антипенко В. Ф. Механизм международно–правового регулирования борьбы с терроризмом :дис. – М. : [Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России], 2004.

3. Гарев В. А. Информационная борьба с международным терроризмом: теоретические и практические аспекты: дис.–М. : [Ин-т Африки РАН], 2004.

4. Кутейников А. Транснациональный терроризм как знак / А. Кутейников, Ю. Жумша, Н. Михайличенко – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/seven/009.htm>

5. Сычев А. Н. Международный терроризм как крайне опасная угроза современному мироустройству: характер проблемы и пути международного противодействия – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://evolutio.info/content/view/640/55/>

6. Таран А. В. Международный терроризм как политический феномен. Проблемы антитеррористической борьбы. –[Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/mezhdunarodno-pravovye-aspekty-regionalnogo-sotrudnichestva-v-borbe-s-terrorizmom>

7. Тимофеева Н. Ю. Международно–правовые вопросы борьбы с терроризмом в евроатлантическом регионе:дис.– М. : [РУДН], 2009.

8. Шарифуллин Р. А. Международное сотрудничество в области предупреждения преступности и уголовного правосудия: дис. – К. : [КГУ имени В. И. Ульянова-Ленина], 2006.

ПРОБЛЕМА ПРЕСТУПЛЕНИЙ МЕЖДУНАРОДНОГО ХАРАКТЕРА, ПРИЧИН ИХ СУЩЕСТВОВАНИЯ И МЕР ПРЕСЕЧЕНИЯ

Нестеренко Татьяна Сергеевна
студентка III курса, группы УП-31
кафедры международного права,
факультета Международных экономических
отношений и туристического бизнеса,
Харьковского национального университета имени В.Н. Каразіна
e-mail: *tatjana.nesterenko58@gmail.com*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Стаценко А. В.

Ключевые слова: преступления международного характера, борьба с незаконным оборотом наркотических и психотропных веществ, легализация преступных доходов, международно-правовые нормы, проблемы общества

Преступления международного характера (транснациональные преступления) совершаются частными лицами не связанными с деятельностью государства для достижения собственных противоправных целей. Подробное определение преступлений международного характера дает Л. М. Энтин. По его мнению, преступления международного характера – «это деяния, предусмотренные международным договором, не относящиеся к преступлениям против человечества, мира и безопасности, но посягающие на нормальные стабильные отношения между государствами, наносящие ущерб мирному сотрудничеству в различных областях отношений (экономической, социально-культурной, имущественной и т.п.), а также организациям и гражданам, наказуемые либо согласно нормам, установленным в международных договорах, либо согласно нормам национального уголовного законодательства в соответствии с этими договорами». Степень их общественной опасности меньше, нежели у международных преступлений, однако данные преступления доказывают, что международные отношения носят также негативный характер, объединяя представителей разных стран единой преступной целью

Существование данной категории преступлений свидетельствует о проблеме нестабильности, выхода из-под контроля международных процессов.

Безусловно, международное сообщество понимает необходимость международно-правового регулирования в отношении пресечения преступлений международного характера. С целью борьбы с данными

преступлениями государства разрабатывают и принимают универсальные, региональные конвенции, заключают двусторонние и многосторонние договоры о выдаче, взаимной правовой помощи. Вопрос эффективности таких методов остается открытым.

Насколько бы не были передовыми правовые нормы, существуют объективные причины, которые не дают исчезнуть преступлениям международного характера. Они кроются глубже, чем просто в неурегулированной правом области, а исходят скорее из сущности самих человеческих взаимоотношений и человеческой природы, а также глобальных проблем современного общества.

Данную проблему можно рассматривать на примере международной борьбы против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ. Для эффективного сотрудничества с целью пресечения этого преступного вида деятельности разработаны десятки международных договоров, самыми важными из которых являются Единая Конвенция о наркотических средствах 1961 г., Конвенция о психотропных веществах 1971 г. и Конвенция ООН о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ 1988 г.[3, с. 235]

Осветив лишь небольшую часть нормативных методов борьбы с наркотиками хочется верить, что мировое сообщество вскоре избавится от данной проблемы, но статистика доказывает, что незаконное распространение наркотических и психотропных веществ продолжается. Кроме того, влечет за собой другие глобальные нарушения (незаконная миграция, контрабанда и т.д.).

Совпадение каналов миграции и наркотранзита не случайно и имеет под собой единое основание – организованные преступные организации. Процессы глобализации, формируют вокруг себя не только мировые хозяйственные отношения, но и международные уголовные отношения. По данным международных организаций, таких как Интерпол, до 78 % нелегальных мигрантов связаны с контрабандой наркотиков, доходы от которой покрывают финансирование других нелегальных операций – от контрабанды оружия до финансирования террористических организаций [2].

На примере факторов существования незаконного оборота наркотиков можно осветить основные проблемы современного общества, которые не дают исчезнуть преступлениям международного характера:

- 1.Отсутствие и несовершенство законодательства или контроля его исполнения в сочетании с резким обострением социально-экономических проблем стали благоприятной средой для развития наркобизнеса и других преступлений;

- 2.Фактор криминализации общества

3. Коррупция – как одна из проблем. В ряде стран использование коррумпированных политиков, соучастников в правоохранительных органах, армии, таможни позволяет наркомафии добиться неограниченного воздействия.

4. Внутриполитический фактор. Незрелость институтов государственности во многих бывших колониях становится причиной неэффективной борьбы с преступлениями или даже их недооценивание.

Если невозможно полностью пресечь незаконный оборот запрещенных веществ, нужно предпринимать шаги, не дающие свободно использовать нелегально полученные средства. Само по себе распространение наркотиков несет вред в большей степени тому, кто употребляет запрещенные вещества. Общественным же вредом является то, куда идут полученные средства и какие последствия порождает их использование. По большому счету основной причиной всех преступлений является желание получить прибыль в особо крупных размерах, невзирая на пути ее получения. Именно поэтому предупреждение возможности легализации доходов от преступной деятельности и обеспечение их конфискации является одним из главных средств по борьбе с преступностью.

Меры по его приведению в жизнь закреплены в Конвенции ООН о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ 1988 г., договорах о правовой помощи.

Весьма интересны и положения Конвенции о порядке оказания правовой помощи. По общему правилу, правовая помощь оказывается через центральные правоохранительные органы государств. Однако в срочных случаях запросы могут быть направлены непосредственно исполнителям (судебным органам или в прокуратуру). При этом копия запроса высылается центральному органу. В целях оперативности запросы могут быть переданы также по каналам Интерпола [1].

Существует огромный массив норм, препятствующий осуществлению преступлений международного характера. Однако некоторые изъятия, правовые оговорки, противоречивость норм затрудняют данный процесс, делают его трудоемким, длительным. Что формирует ощущение того, что система построена по принципу: чем лучше знаешь закон, тем проще его нарушать.

Также под вопросом находится действенность норм по выдаче лиц и иному содействию раскрытия преступлений с международным элементом, особенно при причастности к ним высших должностных лиц государств. Например, согласно плану действий в рамках «Региональной Антикоррупционной инициативы с участием Армении, Азербайджана, Грузии, Кыргызской Республики, Российской Федерации, Таджикистана и Украины»:

страны обязаны содействовать обеспечению эффективной международной юридической взаимопомощи при расследовании и преследовании коррупционных дел. Европейская конвенция о выдаче также подтверждает данное положение. Согласно же внутреннему законодательству Украины, народный депутат не может быть привлечен к криминальной ответственности, задержан или арестован без предварительного согласия Верховной Рады [4, Ст.80]. Верховенство международного права на практике не работает. Безусловно, суверенитет и невмешательство во внутренние дела являются основополагающими принципами международного права, но в сложившейся за десятки лет системе, наверное стоит проигнорировать некоторые нормы ради достижения массового положительного эффекта. Ведь деньги украинского народа, на законных основаниях принадлежащие ему, часто оказываются не в должных руках. Таких примеров огромное множество.

Таким образом, можно сказать, что национальному законодателю, стоит лавировать в нормах международного права, соблюдая эффективный баланс между нормами национального, регионального и международного права, а также привлекать к пресечению международных преступлений наиболее незаинтересованный круг лиц. Недостатки как существовали, так и существуют в обществе, и на данный момент задача международного сообщества состоит в том, чтобы уберечь от них как можно большее количество людей.

Литература:

1. Карпенко Є. М. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу) : дис. – спец. 12.00. 08 / Є. М. Карпенко, – 2011.
2. Федулов Олександр Вікторович. Міжнародне співробітництво у сфері контролю над обігом наркотиків: соціально-політичні аспекти / Дисертація / М. : 2007, – 158 с.
3. Рексов Б. и др. Руководство по контролю над наркотическими средствами и психотропными веществами в контексте международных договоров // Б. Рексов, К. Эдмондсон, И. Хан, Р. Дж. Самсон. ВОЗ, –Женева. – 1987.
4. Конституція України // Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р., – № 30, стаття 141

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ЩОДО ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Л. В. Новікова,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри міжнародного права

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: тероризм, фінансування тероризму, Організація Об'єднаних Націй, співробітництво, протидія тероризму, теракт.

В епоху глобалізації сучасний світ зазнає змін, що викликані розвитком новітніх технологій, а також пов'язаними з глобалізацією, суперечливими тенденціями інтеграції та диференціації (фрагментації), коли межа між локальним і глобальним, центром і периферією, внутрішньонаціональним і інтернаціональним стає все більш розмитою [1]. Важливим напрямом вдосконалення міжнародного правопорядку є розвиток форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, і насамперед, із тероризмом.

Тому, на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, проблеми тероризму і протидії йому стали одними з найважливіших, як для окремих держав, так і для світового співтовариства в цілому. Тероризм привертає до себе настільки пильну увагу всього світу, що неможливо дати повний огляд всіх наявних суджень про зміст і відмінностях цього явища [2, с.11].

У сучасних умовах протидія фінансуванню тероризму стає вкрай актуальною і вимагає уніфікованого підходу та стандартизації заходів, що вживаються на національному та міжнародному рівнях. Взаємодія з питань боротьби з тероризмом здійснюється державами як безпосередньо, так і в рамках створюваних ними спеціалізованих міжнародних та регіональних організацій. Керівники держав «Групи G8» в своїх заявах неодноразово підкреслювали, що тероризм – це глобальна загроза, що вимагає глобальної відповіді, і жодна країна або група країн поодиноці не може розраховувати на перемогу над тероризмом. Рішуче засуджуючи тероризм у всіх його формах і проявах, «Група G8» підтверджує, що Організація Об'єднаних Націй як унікальна, всесвітня установа є єдиною організацією, статус і широта діяльності якої дозволяють домогтися глобальної єдності в засудженні тероризму та протидію йому [3].

Сучасним міжнародним правом було напрацьовано цілу низку міжнародно-правових актів універсального і регіонального характеру, що на підставі чітких критеріїв установлюють як предмет свого правового регулювання взаємну співпрацю держав у боротьбі з фінансування тероризму. Наприкінці 90-х років ХХ століття в міжнародному праві починає формуватися система міжнародно-правових норм, спрямованих на боротьбу з фінансуванням тероризму. Питання боротьби з фінансуванням тероризму потрапило в фокус уваги міжнародних організацій, включаючи насамперед Організації Об'єднаних Націй (далі ООН), в результаті різкого сплеску терористичної активності в кінці ХХ століття [4, с.129]. Головними джерелами міжнародного права в сфері боротьби з фінансуванням тероризму є Конвенція ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року, Сорок рекомендацій ФАТФ та Дев'ять спеціальних рекомендацій ФАТФ по боротьбі з фінансуванням тероризму. Велике значення мають також резолюції Ради безпеки ООН.

Важливу роль у питаннях, пов'язаних із боротьбою з фінансуванням тероризму відіграє Генеральна Асамблея ООН. Так, Декларацією про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму, прийнятою резолюцією 49/60 ГА від 9 грудня 1994 р., закріплено обов'язок країн «утримуватися від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування...»[5]. У 1996 році Генеральна Асамблея ООН закликала всі країни сприяти протидії тероризму, за допомогою відповідних внутрішніх механізмів фінансуванню терористів та терористичних організацій, незалежно від того, здійснюється таке фінансування прямо чи опосередковано через організації, які також переслідують або стверджують, що переслідують, благодійні, громадські чи культурні цілі, або також втягнуті в заборонені види діяльності, такі як незаконні поставки зброї, незаконний обіг наркотиків та вимагання, включаючи використання осіб з метою фінансування терористичної діяльності [6].

Безпосередньо питанням протидії фінансуванню тероризму присвячена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, яку прийнято резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 року [7]. Ця Конвенція наполегливо рекомендує усім державам-учасницям запровадити у власному національному законодавстві кримінальну відповідальність за фінансування тероризму.

Конвенція вимагає, щоб учасники робили кроки, з метою перешкоджання та протидії фінансуванню терористів, незалежно від того, чи здійснюється таке

фінансування прямо або опосередковано через організації, які стверджують, що переслідують благодійні, громадські або культурні цілі, або також залучені в заборонені види діяльності, такі, як незаконний обіг наркотиків, поставки зброї, контрабанда нафтопродуктів;

- зобов'язує держави притягувати осіб, що фінансують тероризм, до кримінальної, цивільної чи адміністративної відповідальності;

- передбачає виявлення, блокування та арешт фондів, призначених для терористичної діяльності, а також розподіл з іншими державами-учасницями конфіскованих коштів в кожному випадку окремо. Банківська таємниця більш не є достатньою підставою для відмови у співпраці.

У Резолюції 1373/2001 Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 р.[8], визнано необхідність того, щоб країни на додаток до міжнародного співробітництва вживали додаткових заходів з метою запобігання та попередження на своїй території, з використанням усіх законних засобів, фінансування та підготовки будь-яких терористичних актів.

З метою зміцнення і посилення протидії тероризму держави-члени почали у вересні 2006 року новий етап боротьби з ним і прийняли Глобальну контртерористичну стратегію (далі Стратегія)[9], яка являє собою перший випадок досягнення всіма державами-членами ООН згоди щодо загальних стратегічних та оперативних рамок для боротьби з тероризмом і зокрема, з фінансуванням тероризму. У зв'язку з цим, в рамках діяльності ООН, Генеральним секретарем в 2005 році була створена і схвалена Генеральною Асамблеєю в рамках Глобальної контртерористичної стратегії ООН, Цільова група по здійсненню контртерористичних заходів (ЦГЗКЗ). Основним завданням цієї групи є об'єднання та координація зусиль всіх структур ООН у сфері протидії тероризму.

ЦГЗКЗ сформувала Робочу групу по боротьбі з фінансуванням тероризму з метою надання державам допомоги в цій галузі. Керівництво Робочою групою здійснюють Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк і Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, а сприяння в її роботі надають Група зі спостереження Комітету-1267, Виконавчий директорат Контртерористичного комітету Ради Безпеки ООН і Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).

Робоча група вивчає різні компоненти дій, що вживаються для боротьби з фінансуванням тероризму, і висуває пропозиції, націлені на підвищення ефективності виконання міжнародних стандартів, включаючи спеціальні

рекомендації Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

У жовтні 2009 року Робоча група опублікувала доповідь[10], що містить 36 висновків та 45 рекомендацій, які призначені для надання допомоги державам-членам у підвищенні ефективності їх зусиль по боротьбі з фінансуванням тероризму. Доповідь охоплює п'ять напрямів діяльності: а) введення кримінальної відповідальності за фінансування тероризму; б) зміцнення внутрішньодержавного та міжнародного співробітництва; в) системи переказу цінностей; г) некомерційні організації; і е) заморожування активів.

Таким чином, група встановила, що фінансування тероризму передбачає здійснення конкретної діяльності зі збирання, зберігання та приховування фінансових коштів, використання фінансових коштів для підтримки терористичних організацій та їх інфраструктури, а також переведення коштів для підтримки або здійснення конкретних терористичних нападів. Міжнародний валютний фонд (МВФ) підготував План дій, що містить пропозиції щодо здійснення викладених у доповіді рекомендацій для їх розгляду членами Робочої групи.

У четвертому Огляді Глобальної контртерористичної стратегії Організації Об'єднаних Націй, прийнятому резолюцією №68/276 ГА від 13 червня 2014 р.[11], Генеральна Асамблея вказала на необхідність вжиття заходів щодо запобігання та припинення фінансування тероризму та у зв'язку з цим закликала підрозділи ООН співпрацювати з державами-членами.

Таким чином, незважаючи на значні успіхи та досягнення міжнародних організацій в сфері протидії фінансуванню тероризму існує ряд проблем, які зменшують ефективність їхньої діяльності:

- світова фінансово-економічна криза, що породжує безробіття та зубожіння значної частини населення земної кулі;
- високий рівень корупції в багатьох країнах світу;
- наявність подвійних стандартів при притягненні до відповідальності винних у скоєнні злочинів пов'язаних з терористичною діяльністю;
- наявність невирішених регіональних конфліктів;
- криза ідеології і зростання впливу ісламу по всьому світу;
- наявність дублювання повноважень спеціалізованих органів ООН.

Література:

1. Лукин В. Н. Глобализация и международный терроризм: профили стратегии управления рисками / В. Н. Лукин, Т. В. Мусиенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/1019/65/>
2. Антонян Ю. М. Этнорелигиозный терроризм / Ю. М. Антонян [та др.], под. ред. Ю.М. Антоняна. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 318 с.
3. Заявление G8 о борьбе с терроризмом. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://g8russia.ru/docs/russia_and_g8/history.html
4. Терористичні злочини: кримінально-правова характеристика та питання вдосконалення антитерористичного законодавства: монографія / Ємельянов В. П. [та ін.]; за заг. В. П Ємельянова. – Х. : Кроссруд, 2007. – 216 с.
5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/49/60 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/27/docs/27res.shtml>
6. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/51/210 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/27/docs/27res.shtml>
7. Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма. Принята резолюцией 54/109 Генеральной Ассамблеи ООН от 9 декабря 1999 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/dokumen/gadocs/54sess>.
8. Резолюция 1373 (2001), принятая Советом Безопасности ООН 28 сентября 2001 года [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/dokumen/scresol/res2001/res1373>
9. Резолюция ГА ООН «Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций» 60/288 от 8 сентября 2006 года // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/504/90/PDF/N0550490.pdf>
10. Доклад целевой группы по осуществлению контртеррористических мероприятий (ЦГОКМ). Борьба с финансированием терроризма ООН. Октябрь 2009 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/dokumen/gadocs/54sess>.
11. Резолюция ГА ООН «Обзор Глобальной контртеррористической стратегии Организации Объединенных Наций» 68/276 13 июня 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/456/03/PDF/N1345603.pdf>

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Передерій Олександр Сергійович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри міжнародного права

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

e-mail: rexi2400@ukr.net

Ключові слова: Європейський Союз, механізм держави, правова система, європейська інтеграція.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), з іншої сторони [1]. Угода почала діяти 1 листопада 2014 р. і це, без перебільшення, є значною подією для новітньої історії нашої держави. Зміст положень документу свідчить про безальтернативність євроінтеграційного курсу України. Особливістю документу є те, що євроінтеграція України набула системного, цілеспрямованого характеру.

Угода про асоціацію передбачає низку перспективних напрямів трансформації національної правової системи України, слідування яким має прискорити набуття нашою державою членства в ЄС. Зміст таких напрямів, здебільшого, міститься у розділі II, який присвячений питанням політичного діалогу між Україною та ЄС, політичної асоціації, співробітництву та конвергенції України і ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики. Зокрема це:

– взаємне визнання Україною та державами-членами ЄС поваги до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, надійного захисту прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політичних стосунках. Вказані засади є базовими принципами функціонування всього інституційного механізму ЄС і відображають спільне прагнення об'єднаних народів Європи досягти відповідного рівня соціального розвитку;

– взаємне визнання Україною та державами-членами ЄС важливості підтримання міжнародного миру та безпеки, залучення до ефективної багатосторонності та мирного вирішення спорів. На сьогодні міжнародний мир і безпека є не лише європейськими, а й загальноцивілізаційними цінностями. У 1981 р. ООН Резолюцією А / RES / 36/67 заснувала День миру, який святкується щорічно 21 вересня як день загального припинення вогню і відмови від насильства [2]. З тих пір це свято привернуло мільйони людей у всіх розвинених країнах, де силами як державної влади, так і інститутами громадянського суспільства проводяться відповідні масові заходи;

– зобов'язання здійснювати адаптацію національного законодавства України до законодавства ЄС задля впровадження політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ з метою прискорення всебічної інтеграції Української держави до європейського альянсу. Слід відзначити, що на сьогодні в державі створені певні організаційно-правові передумови адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Зокрема в Україні діє Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» від 18.03.2004 року №1629-IV [3] і послідовно реалізуються всі передбачені в ньому заходи. Координацію цього процесу здійснює Міністерство юстиції України та створена при ньому Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, яка виконує Прогресивний план адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [4];

– обов'язковість розробки і реалізації системою державного управління заходів, спрямованих на розвиток нового сприятливого клімату для економічних відносин між Україною і ЄС, насамперед для розвитку торгівлі та інвестицій, заохочення конкуренції, які є ключовими факторами для економічної реструктуризації та модернізації;

– вживання заходів, спрямованих на посилення політичного діалогу між системами державного управління України і ЄС, який ґрунтується на основних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності й партнерства, налагоджувати співробітництво з питань міграції, надання притулку та управління кордонами, використовуючи системний підхід та приділяючи увагу законній міграції і співробітництву в боротьбі з незаконною імміграцією, торгівлею людьми;

– провадження спільної політики, спрямованої на створення безпечного внутрішньодержавного середовища, протидію організованій злочинності. Як кандидат на вступ до ЄС, Україна має впровадити у діяльність вітчизняної

правоохоронної системи розроблені і апробовані на рівні об'єднаної Європи ідейно-правові засади функціонування правоохоронних інституцій;

– налагодження режиму постійного співробітництва на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та протидії з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини, а також відповідно до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців;

– налагодити співробітництво у питаннях екологічної безпеки, створення ефективного механізму транскордонного та міжрегіонального співробітництва (зазначимо, що в ЄС забезпечення екологічної політики є цілим відокремленим видом спільної державної політики. Так, починаючи з 1970 р. і до сьогодні ЄС підписав 200 угод з питань захисту навколишнього природного середовища. Проте законодавче визнання пріоритетності екологічної складової суспільного розвитку не має великого значення, якщо воно не виконується належним чином;

– спільними зусиллями реалізовувати політику сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному сусідському просторі й, зокрема, співробітництва з метою мирного вирішення регіональних конфліктів.

Література:

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014 р. – № 40, Ст. 20–21

2. Резолюция Организации Объединенных Наций № 36/67 от 30.11.1981 г. «Международный год мира и Международный день мира» // Официальный интернет-сайт Организации Объединенных Наций // [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/411/83/IMG/NR041183.pdf?OpenElement>

3. Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» від 18.03.2004 року №1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004 р. – № 29. – Ст. 367

4. Прогресивний план адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схвалений на засіданні Координаційної ради з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС 09.03.2010 р. / Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/section/260>

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНТЕРНЕТІ

Пікалов Владислав Сергійович

Студент III курсу групи УП-32

факультету МЕВ та ТБ

Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кононенко В. П.

Ключові слова: авторське право, Інтернет, захист авторського права, міжнародні договори

Авторське право – це юридичний термін який використовується для опису прав якими володіє автор на свої літературні, художні твори та на інші об'єкти інтелектуальної власності. Об'єкт інтелектуальної власності охоплює широке коло результатів розумової діяльності людини, а саме: літературні та художні твори, фонограми, відеограми, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, комерційні найменування, тощо.

Ціль цієї статті: описати механізми захисту авторського права в Інтернеті за нормами національного та міжнародного права. Зазначити проблеми які виникають у процесі відстоювання своїх інтересів.

Вперше авторське право було створене в Англії та закріплене Статутом королеви Анни в 1709р. [1]. Тоді авторське право давалося на термін 14 років та могло бути продовжено на такий самий термін за життя автора. З часом ці ідеї почали втілюватися в інших країнах, разом з цим виникла необхідність захищати права автора за кордоном. Тоді в 1886 році почався розвиток міжнародного авторського права з підписанням Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, яка передбачала охорону прав автора в силу самого факту створення твору і не вимагала таких формальностей, як реєстрація, депонування, сплата мита тощо[2]. А у 1952 р. у Женеві була прийнята Всесвітня конвенція про авторське право, спрямована на створення міжнародно-правового інституту регулювання відносин у цій сфері та розрахована для великої кількості держав[3]. Ці конвенції зробили значний внесок у розвиток міжнародного авторського права та захисту прав авторів в Інтернеті.

В Україні захист прав авторів майже не працює хоча перший Інтернет вузол в Україні з'явився 19-го грудня 1990 року. А Закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий у 1993 року, який зовсім не передбачав захист авторського права в Інтернеті. Це характеризує українських законодавців як непередбачливих. З недавнього часу законодавці почали приділяти більше уваги питанням захисту інтелектуальної власності. На сьогоднішній день Українське законодавство значно покращилося, визначивши велику кількість об'єктів інтелектуальної власності.

Найбільш же розвиненим у сфері захисту інтелектуальної власності в Інтернеті є законодавство США. Так, Закон США «Про авторське право в цифровому тисячолітті» (DMCA) встановлює механізм припинення доступу до матеріалів, щодо яких існує підозра в порушенні авторського права («notice and takedown system – NTD»), а також схему відповідальності провайдера за порушення авторського права в мережі Інтернет. Згідно DMCA суб'єкти права можуть вимагати видалення об'єктів авторського права і суміжних прав, щодо яких є підозра щодо їх розміщення без дозволу авторів.

Міжнародними договорами, що забезпечують основу правового регулювання використання об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі, є так звані Інтернет-договори ВОІВ від 20.12.96, Договір ВОІВ про авторське право (ДАП, що діє з 06.03.2002) і Договір ВОІВ про виконання і фонограмам (ДІФ, що діє з 20.04.2002).

Важливо відзначити, що Інтернет-договори використовують поняття «цифрове середовище», а не «Інтернет» (для охоплення широкого кола комп'ютерних мереж), в якій відповідно до положень зазначених договорів, повністю застосовуються такі майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, як право на відтворення (ст. 1 ДАП, ст. 11 ДІФ), на поширення серед широкої публіки (ст. 8 ДАП), право зробити фонограми доступними (ст. 10 ДІФ).

Сторони Інтернет-договорів ВОІВ зобов'язуються забезпечити правову охорону та ефективні засоби правового захисту від обходу існуючих технічних засобів (ст. 11 ДАП, ст. 18 ДІФ), а також за інформацією про управління правами (ст. 12 ДАП, ст. 19 ДІФ).

На сьогодні положення національного законодавства відповідають нормам міжнародних договорів, зокрема зазначеним Договорами ВОІВ, до яких Україна приєдналася в 2001 році.

Можливість захистити свої авторські права в Інтернеті існує в нашому українському законодавстві. Але на це необхідно великі фінансові та часові витрати. Автор не може подати до суду за місцем свого проживання тому, що позови про порушення авторських прав подаються до суду за місцем проживання відповідача. А заява до правоохоронних органів подається за місцем скоєння правопорушення.

Місце скоєння злочину в сучасній мережі Інтернет «розмивається» між рядом учасників (користувач сайту, хостер, регістратор доменів і т. д.), котрі можуть знаходитись в різних юрисдикціях. На початковому етапі відстоювання своїх авторських прав доцільно вибрати особу, яка може (або зобов'язана) припинити правопорушення без судового розгляду.

Якщо цей спосіб не дав результатів то залишається звернутися до правоохоронних органів або до суду за місцем проживання правопорушника. В цьому випадку правопорушник може знаходитись в іншому місці, області або державі, відповідно витрати на таку справи зростають. Часто є дієвим і доцільним способом припинити правопорушення на підставі претензії до правопорушника без судового розгляду і подальшого стягнення збитків. Варто зауважити, якщо вам вдасться знайти фізичну особу, яка порушила ваші права, ви можете звернутися до суду. Пункт «г» ч.1 ст.52 Закону «Про авторські та суміжні права» передбачає фактично три варіанти захисту майнових авторських прав в суді:

- відшкодування збитків включаючи упущену вигоду,
- стягнення доходу,
- виплату компенсацій.

Але якщо вдалося виграти проти нього суд - отримати грошову компенсацію з такої особи може бути проблематично тому, що його майно може бути переписано на родичів. А якщо проти нього відкриють кримінальну справу і суд йому призначить покарання позбавлення волі, тоді він вам компенсацію точно не зможе виплатити. Тому судитися з фізичною особою доцільно для припинення правопорушення, а для компенсації збитків тільки тоді, якщо відповідач - підприємство.

Данні про власника сайту можна знайти в інформації про домен. Якщо не вдалося зв'язатися з власником сайту, потрібно звернутися до компанії, яка надає простір для розміщення сайту. Загальні норми авторського права у більшості держав однакові.

Основні проблеми з якими частіше всього доводиться зустрічатися при відстоюванні авторських прав в Інтернеті є:

– Виявлення порушника, включаючи його ім'я та адресу. Як мінімум, це необхідно для визначення, до кого буде пред'являтися позов і в який саме суд слід звертатися.

– Оформлення доказів порушення. Проблема тут полягає в тому, що суд не працює з електронними доказами. Отже, підтвердити факт порушення авторських прав можна тільки надавши відповідний письмовий або речовий доказ, що зробити в рамках українського процесуального законодавства практично неможливо.

– Підтвердження авторства. У цьому питанні слід, в першу чергу, виходити з презумпції авторства, яка передбачає, що автором є особа, зазначена як автор твору. Отже, при поданні позовної заяви позивач повинен підтвердити документально, що саме він зазначений як автор твору.

Інтернет дуже важко врегулювати тільки законодавством однієї держави. Правовідносини в Інтернеті є транснаціональними тому законодавство віх держав повинно бути якщо не єдиним то дуже схожим.

Література:

1. Лектер О. М. Особливості формування та розвитку авторського і суміжних прав / О. М. Лектер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.libr.dp.ua/site-libr/?idm=1&idp=165&ida=711>

2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051

3. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Потапова Емма Олексіївна

*Студентка 3-го курсу факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу*

кафедри міжнародного права

Харківського національного

Університету ім. В. Н. Каразіна

e-mail: *emma30potapova@gmail.com*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кононенко В. П.

Ключові слова: міжнародно-правові санкції, Рада Безпеки ООН, Статут ООН, резолюція, Ірак, Україна, Російська Федерація.

Застосування міжнародно-правових санкцій проти держави-правопорушниці є на сьогодні однією з найскладніших проблем міжнародного публічного права. Кожен такий випадок викликає велику кількість політичних суперечок та породжує широку дискусію в міжнародно-правовій літературі.

Питання застосування міжнародно-правових санкцій досліджувалися такими відомими представниками вітчизняної, російської та західної доктрини міжнародного права як В. Г. Буткевич, В. А. Василенко, Д. Б. Левін, Г. І. Тункін, Л. А. Моджорян, Т. М. Нешатєва, О. О. Шibaєва, Ю. М. Колосов, В. А. Мазов, І. І. Лукашук, П. Маланчук, Г. Кельзен, Дж. Кунц, Р. Хіггінс, Д. Шеффер, Р. Хілл та інші.

Терміном «санкції» у сучасній науці міжнародного права, як правило, позначають правомірні примусові заходи економічного, політичного та військового характеру для припинення міжнародного правопорушення та відновлення прав потерпілого суб'єкту міжнародного права. Санкції використовуються з метою, припинення масових порушень прав людини, припинення актів агресії, боротьби з міжнародним тероризмом. Санкції можуть застосовуватися потерпілою державою, іншими державами та міжнародними організаціями.

Організація Об'єднаних Націй та її органи відіграють величезну роль в процесі застосування санкцій, що здійснюються за допомогою міжнародних організацій. Міжнародно-правові санкції повинні застосовуватися в суворій відповідності до вимог Статуту ООН. Застосування міжнародно-правових санкцій в системі ООН повинно бути направлено на досягнення конкретного

соціального результату: припинення правопорушення та реалізацію міжнародно-правової відповідальності, яка передбачає не тільки відновлення стану, який існував до вчинення міжнародного правопорушення, але і покарання суб'єкта, який скоїв таке правопорушення. Однак ці цілі повинні досягатися при найменших моральних, політичних, матеріальних та інших витратах.

Найбільш важливе значення серед міжнародно-правових санкцій системи ООН займають санкції, що застосовуються Радою Безпеки ООН відповідно до Глави VII Статуту ООН. Вона містить положення стосовно компетенції Ради Безпеки ООН застосовувати санкції не пов'язані з використанням збройних сил (ст. 41), які можуть включати повний або частковий розрив економічних відносин, залізничних, морських повітряних, поштових, телеграфних, радіо та інших засобів сполучення та розрив дипломатичних відносин, та застосування таких дій повітряними, морськими або сухопутними силами, які будуть необхідні для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки (ст. 42) [4].

Протягом 90-х років минулого століття весь світ став свідком, а деякі держави й активними учасниками процесу застосування санкцій під егідою ООН проти суверенної держави – Іраку в зв'язку з нападом останнього на Кувейт. Тоді у листопаді 1990 року стало важливим прийняття Радою Безпеки ООН резолюції № 678, яка надала право державам застосовувати будь-які примусові заходи щодо держави-правопорушника.

За всю історію існування ООН Рада Безпеки застосовувала санкції у 18 випадках (проти Анголи, Афганістану, Гаїті, Демократичної Республіки Конго, Ефіопії, Еритреї, Іраку, Ірану, Корейської Народно-Демократичної Республіки, Кот-Д'Івуару, Ліберії, Лівії, Південноафриканської Республіки, Південної Родезії, Руанди, Сомалі, Судану, Сьєрра-Леоне, колишньої Югославії). Але якщо у період з 1945 по 1990 роки Рада Безпеки застосовувала санкції всього 2 рази – відповідно до резолюції 232 (1966) від 16 грудня 1966 р. проти Південної Родезії та відповідно до резолюції 418 (1977) від 4 листопада 1977 р. проти Південноафриканської Республіки, то після завершення «холодної війни» активність Ради Безпеки в цій сфері постійно зростає [1].

Сьогодні ж, на жаль, ми знову є свідками, порушення норм та принципів міжнародного права (непорушності кордонів, невтручання у внутрішні справи іншої держави), а саме: російської агресії проти України, яка триває з лютого 2014 року, і як наслідок на це правопорушення, процесу застосування міжнародно-правових санкцій різного характеру до Російської Федерації.

Оскільки в цей раз сторонами конфлікту є Україна та Російська Федерація, що є постійним членом Ради Безпеки ООН, то будь-які звернення

України щодо прийняття відповідних резолюцій Радою Безпеки блокуються останньою, про що свідчать неодноразові вето. Зокрема, у березні 2014 року через російське вето у Раді Безпеки ООН не зміг бути прийнятим проект резолюції, яка закликала країни не визнавати результати референдуму в окупованому Російською Федерацією Криму. Рада Безпеки виявилася нездатною прийняти жодну резолюцію, яка засуджувала б дії Росії в Криму.

У зв'язку з тим, що, крім російської окупації Криму, наявна також і російська диверсійна діяльність у східних областях України, що є дестабілізацією політичної ситуації та приводом для подальшого розгортання військової агресії, 18 лютого 2015 р. Україна вирішила звернутися до Ради Безпеки ООН з проханням затвердити миротворчий контингент або поліцейську місію, які перешкоджали б дальшому просуванню російських і підтримуваних ними сил на сході України. Це прохання було повторене 23 лютого 2015 р. Міністром закордонних справ України Павлом Клімкіним у його промові перед Радою Безпеки ООН [3]. Але проблема в тому, що Рада Безпеки не може прийняти відповідне рішення щодо України через російське вето.

Оскільки Рада Безпеки ООН не може прийняти резолюцію з вирішення проблем в Україні, це свідчить і про те, що Рада Безпеки ООН не може прийняти рішення про накладення на Російську Федерацію відповідних міжнародно-правових санкцій. Це відбувається тому, що Російська Федерація є постійним членом Ради Безпеки та має право вето. Незважаючи на це, ООН, Генеральна Асамблея, ОБСЄ, міжнародне співтовариство відреагувало на грубе порушення принципів та норм міжнародного права. Зокрема, була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН Резолюція про підтримку територіальної цілісності України 27 березня 2014 р. на 68-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, що була скликана спеціально для розгляду питання збройної окупації Росією території України, а саме Кримського півострова.

Парламентська асамблея ОБСЄ в ухваленій 1 липня 2014 р. Резолюції «Очевидне, грубе та не виправлене порушення Гельсінських принципів Російською Федерацією» визнала «неспровоковані та засновані на абсолютно безпідставних припущеннях і приводах» дії Росії «військовою агресією на догоду власним інтересам».

Відповідно до ст. 51 Статуту ООН, Україна має право на самозахист: «Ніщо у цьому Статуті не перешкоджає невід'ємному праву на індивідуальну або колективну самооборону, якщо на країну-члена ООН здійснено збройний напад, доти, поки Рада Безпеки не застосує необхідних заходів задля відновлення міжнародного миру і безпеки. Дії, вжиті Членами Організації при здійсненні цього права на самооборону, мають бути негайно повідомлені Раді Безпеки й жодним чином не повинні зачіпати повноважень і відповідальності

Ради Безпеки, відповідно до цього Статуту, відносно вжиття в будь-який час таких дій, які вона вважатиме за необхідні для підтримки міжнародного миру й безпеки» [4].

Таким чином, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до держав-гарантів відповідно до Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» [2], міжнародна спільнота відреагувала та вдалася до введення міжнародних санкцій щодо Росії, політичного та економічного характеру, направлених на припинення агресії Росії проти України, а також з метою відновлення миру і безпеки. Санкції ввели Європейський Союз, США Канада, Японія, Норвегія, Швейцарія, Австралія, Нова Зеландія, у загальній кількості – 41 країна, а також Парламентська асамблея Ради Європи.

Як висновок, можна сказати, що прийняття відповідних резолюцій про застосування міжнародно-правових санкцій до країн-правопорушниць є дуже важливим на сьогодні, а також і у майбутньому. Проблема полягає у тому, що Рада Безпеки ООН не здатна на прийняття таких резолюцій до країни-правопорушниці, якщо вона також є і постійним членом Ради Безпеки ООН. Тому очевидним є те, щоб подолати «вето» будь-якої країни – постійного члена Ради Безпеки, потрібно вдатися до змін правил голосування Ради Безпеки, аби вона була здатна реагувати на ті загрози, які реально існують у світі сьогодні.

Література:

1. Мувафак Зіяд Тамер. Зіяд Тамер Особливості застосування міжнародно-правових санкцій щодо Іраку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Зіяд Тамер. Зіяд Тамер Мувафак; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2009. - 19 с.- укр.

2. Про Звернення Верховної Ради України до держав-гарантів відповідно до Меморандуму про гарантії безпеки у [...] від 28.02.2014 № 831-VII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/831-18>

3. Стаття «Подолання в ООН російських «вето» на українські резолюції» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://cun.org.ua/2015/podolannya-v-oon-rosiyskih-veto-na-ukrayinski-rezolyutsiyi/>

4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН від 26.06.1945 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010

ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ООН И ВОЗМОЖНОСТЬ ЕЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ

Пронина Богдана Дмитриевна

*студентка факультета международных экономических
отношений и туристического бизнеса,
кафедры международного права
Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина
e-mail: danka_pronina@mail.ru*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кононенко В. П.

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций, реформа, Международный суд ООН, Совет Безопасности ООН, проблемы деятельности.

На сегодняшний день все более актуальной становится проблема эффективности деятельности одной из ведущих мировых организаций – Организации Объединенных Наций. За свою более чем полувековую деятельность ООН внесла достаточно большой вклад в развитие международных отношений, однако на данный момент выполнение ею уставных задач нельзя назвать эффективным. В связи с многочисленными конфликтами во всех уголках земного шара ООН утратила свою актуальность так как не выполняет основную задачу – сохранение мира и безопасности.

Организация близка к тому, чтобы повторить судьбу своего предшественника – Лиги Наций. Возвращаясь к истории, следует отметить, что Лига Наций, созданная в 1919 году, распалась из-за неспособности выполнить свою самую главную функцию – обеспечение мира, допустив Вторую мировую войну.

Для изучения проблем деятельности ООН были взяты труды таких авторов как: Барышева А. П., Валеева Р. М., Ефимова Г. К., Зайцевой О. Г., Карповича О. Г., Крылова С. Б., Колосова Ю. М., Курдюкова Г. И., Лукашука И. И. и других.

Цель данной работы является анализ существующих проблем в деятельности ООН и нахождении их рационального решения.

Проблемы эффективности данного субъекта мировой политики заключаются в том, что структура, функции и роль организации не в полной мере отвечают потребностям и реалиям современности.

Реформирование ООН проводится уже достаточно большое количество времени. Кофи Аннан, генеральный секретарь ООН с 1997 по 2006 год, в своем выступлении от 27 марта 2000 года говорил, что огромное неравенство в распределении богатств в сегодняшнем мире, жалкие условия, в которых проживает более миллиарда человек, распространенность эндемических конфликтов в некоторых регионах и быстрое ухудшение природной среды – все эти факторы в своей совокупности делают нынешнюю модель развития неустойчивой, если только по общему согласию не будут приняты меры по исправлению этого положения. Для Кофи Аннана реформирование ООН стало приоритетным направлением деятельности, он предложил многочисленные идеи для улучшения системы ООН.

Проблема эффективности решений ООН состоит напрямую из того, что решения организации зависят от воли государств, участвующих в ней, то есть решения носят рекомендательный характер. Именно из-за нежелания некоторых держав, соблюдать основополагающие принципы международного права, закрепленные в Уставе, и международные обязательства, содержащихся в конвенциях, участниками которых они являются, возникает эта проблема. Например, Декларация тысячелетия ООН закрепляет основные задачи в стратегии ООН: борьба за развитие для всех народов мира, борьба с нищетой, невежеством и болезнями, борьба с несправедливостью, насилием и террором и преступностью и т. д.[3]. Сразу возникает вопрос, почему же не выполняются эти задачи?

Самое рациональное решение этой проблемы – это сделать решения ООН обязательными для выполнения всеми государствами, без исключения, средством прихода к более широкому соглашению, компромиссу. Именно в Генеральной Ассамблее все государства имеют равный голос, она обладает значительными полномочиями в контексте обеспечения эффективного функционирования ООН. Для того, что бы превратить ООН в более эффективный инструмент для выполнения установленных задач, предлагается признать центральное место Генеральной Ассамблеи как главного директивного совещательного органа ООН.

«Сильные» государства являются постоянными членами Совета Безопасности, который занимается вопросами мира и безопасности и их же действия являются причинами конфликтов в большинстве случаев. Следовательно они могут влиять на решения СБ, накладывая вето на любые решения касательно прекращения конфликтов. Исходя из этого необходимо

провести реформу не только ООН в целом, но и Совета Безопасности в частности.

Самыми спорными вопросами в этой проблеме стали увеличение количества постоянных членов и ограничения права вето. На места постоянных членов претендуют такие страны, как Германия, Япония, Индия и Бразилия. Увеличение постоянных членов может проходить различными путями:

- предоставить места лишь тем государствам, которые достигли высокого уровня развития, или они имеют весомое влияние в международных отношениях;

- также в формировании государств-членов Совета Безопасности можно учитывать географический принцип, то есть представители от каждого региона: Европа, Азия, Северная Америка, Южная Америка, Австралия и Океания.

Однако увеличение количества членов Совета Безопасности может привести к ещё большим сложностям при принятии решений, ведь точек зрения и мнений станет довольно большое количество[4, 5].

Проблема реформирования также коснулась и Международного Суда ООН. Реформирование этого органа идет еще с начала его существования. На мой взгляд, главная проблема Суда – это вынесение консультативных заключений, ведь суть заключений – это лишь выражение мнений международных судей, как поступить сторонам в том или ином юридическом вопросе [2].

Статья 2 Устава ООН указывает на то, что если государство не выполняет взятые на себя обязательства и совершает действия, противоречащие принципам международного права, то вполне оправданным считается применение некоторых ограничений его суверенного права[1]. Что касается ограничения суверенного права, то это скажется на новом восприятии обязательной юрисдикции Суда и на обеспечении исполнения решений Международного Суда ООН.

Вопрос о повышении роли Суда поднимался на обсуждение не один раз. Предложений достаточно много. Процедура реформирования весьма сложная, ведь оно может повлечь за собой необходимость изменения Устава ООН, а в этом контексте существуют различные споры, так как это весьма сложная процедура. Также сложность заключается в том, что принятие таких решений, как необходимость реформирования должно быть единогласно, это привлечет дополнительную затрату финансовых средств на обеспечение работы Суда, а также потребуется аккуратность к преобразованиям Суда.

Повышение эффективности деятельности Международного Суда ООН возможно путем проведения ряда преобразований, которые, так или иначе, связаны с ограничением государственного суверенитета и максимального доверия к международной судебной процедуре[6].

Таким образом, отследив лишь малую часть из всех существующих проблем в деятельности ООН, можно сделать вывод, что реформирование нужно проводить стремительно и во всех структурных органах организации. Целью реформ должен быть их конечный результат, который будет способствовать эффективности всемирной организации, и развивать ее способность реагировать на угрозы современности. Ведь ООН не просто организация, которая выносит определенные проблемы в мире на всеобщее обозрение, а которая должна способствовать их решению.

Что касается Украины непосредственно, то она поддерживает реформу ООН, особенно Совета безопасности. Позиция Украины ясна, так как ситуация на Востоке страны оставляет желать лучшего, а страна-агрессор входит в состав главной «пятерки» государств-членов Совета безопасности и имеет право вето.

Литература:

1. Устав Организации Объединенных Наций, подписан 26 июня 1945 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/charter/preamble.shtml>

2. Статут Международного Суда ООН [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.un.org/ru/icj/statut.shtml>

3. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций, принята резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml

4. ООН критикуют со всех сторон : Статья [Электронный ресурс] // Интернет – журнал «Новая політика». – Режим доступа : <http://www.novopol.ru/-oon-kritikuyut-so-vseh-storon-text52231.html>

5. «Эффективность ООН зависит от воли государств» : статья [Электронный ресурс] // Общественно-политическое издание Trud.ru. – Режим доступа : http://www.trud.ru/article/26-10-2009/230974_effektivnost_oon_zavisit_ot_voli_gosudarstv.html

6. Гончарова Н. Н. Международный Суд ООН: пути повышения его эффективности : автореферат [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://z3950.ksu.ru/referat/071003_3.pdf

МІЖНАРОДНЕ КОСМІЧНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Ремньова Вікторія Олександрівна

студентка групи УП-21

факультету міжнародних економічних відносин

та туристичного бізнесу

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

e-mail: *vikingxrk@mail.ru*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Файер О. А.

Ключові слова: космічна діяльність, космічний простір, проблеми приватноправової відповідальності.

Міжнародне космічне право – галузь сучасного міжнародного права, регулююча діяльність держав по дослідженню і використанню космічного простору, встановлюючи його правовий режим. З самого початку космічної діяльності виявилось, що кожен з її видів може зачіпати інтереси одного або декількох іноземних держав, а більшість видів космічної діяльності зачіпає інтереси всього міжнародного співтовариства. Це спричинило необхідність введення поняття «правомірна космічна діяльність» та «протиправна космічна діяльність» і, крім того, встановити певний порядок здійснення допустимої з точки зору міжнародного спілкування, космічної діяльності. Вперше визнання того, що в процесі космічної діяльності можуть виникати міжнародні правовідносини, містилося вже в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1958 р., де відзначалися «спільна зацікавленість людства в космічному просторі» і необхідність обговорення в рамках ООН характеру «правових проблем, які можуть виникнути при проведенні програм дослідження космічного простору» [4, с.108]. У цій резолюції «Питання про використання космічного простору в мирних цілях» говориться як про правовий статус космічного простору, так і про характер космічної діяльності (прагнення використовувати космічний простір лише в мирних цілях, необхідність міжнародного співробітництва у новій області). Тому Договір по космосу 1967 року встановлює не тільки режим космічного простору, але і в той же час визначає права та обов'язки держав у процесі діяльності не тільки власне в космосі, але і в інших середовищах, якщо їх діяльність там пов'язана з дослідженням і використанням космосу.

Таким чином, міжнародне космічне право галузь міжнародного права, що регулює правовідносини, що виникають в процесі діяльності світової спільноти з освоєння космосу, а також правовідносини у всіх інших середовищах, безпосередньо пов'язані з діяльністю освоєння космосу [1, с. 17]. Не підлягає сумніву, що між правом і зовнішньою політикою існує нерозривний зв'язок. Тісно пов'язано з питаннями зовнішньої політики й освоєння космосу. Керівним початком у проведенні державами зовнішньої політики у цій галузі повинні служити загальні міжнародно-правові принципи. Особливе значення такі принципи мали для космічної діяльності в той період, коли міжнародне космічне право знаходилося в початковій стадії свого формування. Відсутність спеціальних принципів мало компенсуватися застосуванням загальних принципів.

З самого початку зародження науки міжнародного космічного права значна частина юристів виходила з того, що основні принципи і норми міжнародного права поширюються і на космічну діяльність. А що стосується її специфіки, то вона підлягає обліку в спеціальних нормах, які, можуть скласти нову галузь міжнародного права, але аж ніяк не самостійну правову систему. Днем народження міжнародного космічного права можна вважати дату набрання чинності договору з космосу – 10 жовтня 1967 року, коли була остаточно визнана придатність принципів міжнародного права до міжнародного космічного права [3, с.45].

Одним з основних принципів є принцип рівноправності держав. Стосовно космічної діяльності цей принцип означає рівність прав усіх держав як у здійсненні космічної діяльності, так і у вирішенні питань правового і політичного характеру, що виникають у зв'язку з її здійсненням. Принцип рівноправності знайшов відображення в Договорі з космосу, в преамбулі якого говориться про те, що дослідження і використання космічного простору мають бути спрямовані на благо всіх народів, незалежно від ступеня їх економічного та наукового розвитку, а в самому договорі встановлюється, що космічний простір відкрито для дослідження і використання всіма державами без дискримінації на основі рівності та відповідно до міжнародного права, при вільному доступі у всі райони небесних тіл. Принцип заборони застосування сили та загрози силою у міжнародних відносинах також поширюється на космічну діяльність держав і виникають у зв'язку з цим взаємини між ними. Це означає, що космічна діяльність повинна здійснюватися всіма державами так, щоб при цьому не піддавалися загрозі міжнародний мир і безпека, а всі суперечки з питань освоєння космосу питань мають вирішуватися мирним шляхом [1, с.99].

Отже, спільність принципів міжнародного космічного права та міжнародного права дозволяє зробити висновок, що перше є складовою частиною другого як єдиного цілого. Специфічність принципів і норм міжнародного космічного права не дає можливості ототожнювати його з іншими галузями міжнародного права. Цим і визначається роль і місце міжнародного космічного права в загальній системі міжнародного права.

Одним із способів забезпечення порядку в міжнародних відносинах з найдавніших часів і до наших днів є використання інституту відповідальності. У міжнародних відносинах не існує будь-якого централізованого наддержавного апарату примусу. Гарантією дотримання міжнародного правопорядку служать самі міжнародно-правові норми і принципи, найважливішим з яких є принцип *pacta sunt servanda* – договори повинні дотримуватися. А своєрідною гарантією дотримання цього принципу як раз і є вищезгаданий принцип – відповідальність за заподіяння шкоди або за відмову відшкодувати його. Отже, міжнародна відповідальність є особливим інститутом міжнародних відносин, що включає обов'язок ліквідувати заподіяну шкоду, якщо тільки вина не лежить на потерпілій стороні, а також це право на задоволення своїх порушених інтересів за рахунок інтересів сторони - заподіювача шкоди, включаючи застосування до неї у відповідних випадках санкцій. Поняття відповідальності в міжнародному космічному праві включає: 1) міжнародну відповідальність держав за порушення норм і принципів міжнародного права; 2) матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну в результаті здійснення космічної діяльності [2, с.19].

У міжнародному космічному праві, вироблення норм про відповідальність почалося в області публічно-правових взаємовідносин. Проблеми приватноправової відповідальності за космічну діяльність поки не розглядаються, що пояснюється тим, що вся космічна діяльність здійснюється державами або ж вони несуть відповідальність за діяльність приватних компаній. Законодавчо відповідальність держав за космічну діяльність встановлена в Договорі 1967 року по космосу, де зазначено, що «держави-учасники договору несуть міжнародну відповідальність за національну діяльність у космічному просторі, включаючи Місяць і інші небесні тіла, незалежно від того, чи здійснюється вона урядовими організаціями та неурядовими організаціями». Крім того, передбачається, що, космічна діяльність що здійснюється міжнародною організацією, відповідальність за виконання положень договору покладено поряд з міжнародною організацією також і на держави-учасниці договору. Згідно з Договором з космосу, міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами або їх складовими частинами на землі, у повітрі або в космічному просторі,

включаючи Місяць і інші небесні тіла, несе держава, яка здійснює або організує запуск, а також держава, з території або установок якої здійснюється запуск. Відповідальність виникає, коли шкоди завдано іншій державі або її особам [1, с.35].

Перспективи розвитку міжнародного космічного права розподіляються на дві великі групи. По-перше, це правові питання, пов'язані з подальшим розвитком науково-технічного прогресу в галузі освоєння космосу, а також – з розвитком міжнародних відносин з цих питань. По-друге, безпосереднє вдосконалення вже існуючого законодавства та процесу нормотворчості в міжнародному космічному праві.

До першої групи, на наш погляд, слід віднести: 1) необхідність вирішення питань правового регулювання безпосереднього телевізійного мовлення; 2) необхідність укладення угоди з питань використання дистанційного зондування Землі; 3) необхідність встановити межу між повітряним і космічним простором, оскільки на теперішній час не визначена межа суверенітету держави в повітряному просторі; 4) необхідність встановлення режиму геостаціонарної орбіти; 5) необхідність вирішувати проблеми, пов'язані з ядерними джерелами енергії в космосі.

До другої групи слід віднести: 1) необхідність вирішення низки спірних питань як у вже існуючому законодавстві, так і з питань, які тільки необхідно законодавчо оформити, зокрема, необхідно чіткіше визначити основні терміни міжнародного космічного права (наприклад, «космічний простір», «космічний об'єкт» та інші; 2) необхідність створення універсальної міжурядової організації, яка об'єднала б усі міжнародні організації, пов'язані з міжнародним космічним правом; 3) необхідність розробки і прийняття чітких принципів міжнародного космічного права з урахуванням реалій сьогодення.

Література

1. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць і інші небесні тіла 1967 року // Збірник чинних договорів, угод і конвенцій, укладених СРСР із іншими державами. – М., 1972 – Випуск 25.

2. Курс міжнародного права. М., 1989. – 169 с.

3. Мовчан А. П. Міжнародне морське, повітряне та космічне право / А. П. Мовчан – М, 1990. – 316 с.

4. Пірадова А. С. Міжнародне космічне право / А. С. Пірадова – М., 2005. – 237 с.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЕТИЧНОГО КОДЕКСУ ТУРИЗМУ В СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН З НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Савченко Валерія Анатоліївна
викладач кафедри міжнародного права
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
e-mail: *valeria.savchenko@karazin.ua*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Пушай В. І.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристичні послуги, міжнародно-правове регулювання надання туристичних послуг, Глобальний етичний кодекс туризму, розвиток туризму.

Міжнародний туризм і туристичні послуги з 20 століття стають об'єктом міжнародного регулювання. За вікову історію формування міжнародно-правових інститутів, що регулюють правовідносини з надання туристичних послуг, за допомогою міждержавної співпраці у сфері туризму, було прийнято велику кількість міжнародно-правових актів, пов'язаних з цією сферою. Основний вплив на становлення та розвиток правовідносин з надання туристичних послуг здійснило укладання міжнародних договорів та розробка національного законодавства в сфері надання туристичних послуг.

В період с 27 вересня по 1 жовтня 1999 р. у Сантьяго (Чілі) на сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації було прийнято Глобальний етичний кодекс туризму [1]. Метою цього документу стало узагальнення різноманітних документів, кодексів та декларацій, що були вже опубліковані та мали аналогічні цілі, для того, щоб доповнити їх новими положеннями, які відображали б розвиток суспільств.

Основні положення Глобального етичного Кодексу:

– підкреслено, що виконавці туристичних послуг і туристи повинні брати до уваги соціально-культурні традиції та звичаї всіх народів, враховуючи національні меншини і корінні народи, визнавати їх гідність; приймаючі співтовариства, з однією сторони, і місцеві сторони сфери надання туристичних послуг, з іншого боку, повинні знайомитися і проявляти пошану до туристів, які їх відвідують, отримуючи уявлення про їх спосіб життя, смаки і очікування;

– проголошено, що всі учасники туристичного процесу зобов'язані охороняти природне середовище з метою забезпечення здорового та стійкого економічного зростання;

– доведено, що слід планувати об'єкти туристичної інфраструктури і види туристичної діяльності так, щоб забезпечувати захист екосистем і біологічної різноманітності, а також охороняти види дикої фауни і флори, яким загрожує зникнення.

Основні положення Глобального етичного Кодексу, що стосуються виконавців туристичних послуг:

– встановлено, що виконавці туристичних послуг повинні погоджуватися з накладанням визначених обмежень на їх діяльність, яку вони здійснюють в особливо вразливих місцях, якими є зони пустель, полярні і високогірні райони, тропічні ліси і вологі зони, які підходять для створення природних парків і заповідників, що охороняються;

– проголошено, що виконавцям туристичних послуг свою діяльність слід планувати так, щоб забезпечити зберігання й процвітання традиційних ремесел культури і фольклору, а не вести до їх стандартизації та збіднення;

– зазначено обов'язки виконавців туристичних послуг стосовно того, що, вони повинні надавати туристам об'єктивні правдиві свідчення про місця призначення і про умови поїздки, прийому і перебування; забезпечити повну ясність положень договорів, пропонує їх клієнтам;

– обґрунтовано, що виконавці туристичних послуг повинні турбуватись про безпеку, запобігання нещасним випадкам, охорону здоров'я і гігієну харчування для осіб, що звертаються за їх послугами;

– сформульовано, що виконавці туристичних послуг повинні забезпечувати наявність належних систем страхування і допомоги; нести відповідальність, надавати справедливую компенсацію при невиконанні своїх договірних зобов'язань;

– визначено, що виконавцям туристичних послуг необхідно впливати на культурний та духовний розвиток туристів; проходити належне початкове навчання і постійно підвищувати свою кваліфікацію.

У захист діяльності з надання туристичних послуг у Глобальному етичному кодексі містяться такі основні положення:

– зазначено, що у кризових ситуаціях уряди мають право і обов'язок інформувати осіб, що виїжджають з їх країн, про складні умови і небезпеки, з якими вони можуть зіткнутися за кордоном, проте їм слід повідомляти такі

відомості, не завдаючи невинного або перебільшеного збитку туристичної індустрії приймаючих країн і інтересам компаній в своїх країнах;

– проголошено, що всі фізичні і юридичні особи, що мають необхідні здібності і кваліфікацію, повинні мати право займатися професійною діяльністю у сфері надання туристичних послуг у рамках національного законодавства;

– доведено, що підприємці і інвестори, особливо малих і середніх підприємств, повинні мати вільний доступ до сфери з надання туристичних послуг з мінімальною кількістю юридичних і адміністративних обмежень.

Генеральна Асамблея Всесвітньої туристичної організації рекомендувала включити положення Глобального етичного кодексу туризму в свої договірні документи підприємствам сфери надання туристичних послуг, відобразити їх в своїх власних кодексах поведінки, а також у внутрішніх правилах діяльності у сфері національного і міжнародного туристичного бізнесу [2].

Глобальний етичний кодекс туризму можна вважати найбільш вдосконалим міжнародним нормативно-правовим актом у сфері надання туристичних послуг, у якому були закріплені права та обов'язки туриста та виконавців туристичних послуг у повному обсязі. Через масове зростання туристів, положення Кодексу наголошують на тому, що є дуже доречними деякі обмеження на діяльність виконавців туристичних послуг, для того, щоб зберегти природу та забезпечити розвиток традиційних ремесел культури і фольклору. Положення Кодексу допомогли зробити важливий внесок у розвиток правовідносин з надання туристичних послуг, вдосконалили світову індустрію туризму в цілому та сприяли стійкому розвитку туризму і справедливому розподілу вигод, що утворюються у результаті його зростання за допомогою збалансування відносин між підприємствами направляючих і приймаючих країн.

Література

1. Глобальний етичний кодекс туризму. Міжнародний документ від 01.10.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний Веб-сайт ВР України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/983_001
2. Долматов Г. М. Міжнародний туристський бізнес: історія, реальність і перспективи [Електронний ресурс] / Г. М. Долматов – Режим доступу : <http://buklib.net/books/22017/>

**БОРОТЬБА З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ.
УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД НА ПРИКЛАДІ АТО.
ПРОПОЗИЦІЇ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА**

Стаценко Артур Володимирович

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
e-mail: artur.statsenko@gmail.com*

Просняк Андрій Олександрович

*Старший слідчий в особливо важливих справах УСБУ
в Харківській області,
капітан юстиції
e-mail: aprosnyak@gmail.com*

Ключові слова: слідчі дії, антитерористична операція, АТО, зміни до КПК України, тероризм, терористичний акт, боротьба з тероризмом, права слідчого, злочини проти основ національної безпеки, злочини терористичного спрямування.

Набрання чинності новим КПК України призвело до значних змін у системі правоохоронних органів, підняло на новий рівень гарантії дотримання прав і свобод всіх учасників кримінального провадження, а також суворо регламентувало діяльність сторони обвинувачення щодо збирання доказів та процесу доказування.

Вказані зміни, з одного боку, органічно вписались в концепцію інтеграції Українського законодавства до загальноєвропейського законодавства та розширення захисту прав і свобод людини, але з іншого боку, значно звузило можливості правоохоронних органів щодо боротьби з особливо тяжкими злочинами проти основ національної безпеки та злочинів терористичної спрямованості.

В умовах «мирного часу» така позиція законодавця є цілком слушною та прийнятною, але в умовах фактичних бойових дій на Сході України, це суттєво ускладнює роботу правоохоронних органів та їх можливості щодо захисту мирного населення від протиправних посягань.

Саме необхідність ефективного захисту населення України від проявів тероризму та сепаратизму, а також недостатня дослідженість даної теми, оскільки Україна за всі роки незалежності не зіштовхувалась зі збройною агресією, визначає актуальність і необхідність розгляду даного питання.

Терористичні акти 11 вересня 2001 року в США, а також вибухи у Всесвітньому торговому центрі в 1993 році та в американських посольствах в Африці поставили питання тероризму на перший план американської системи національної безпеки та багатьох країн світу [7]. Ці та інші події, змусили весь світ переоцінити відношення до проблеми боротьби з міжнародним тероризмом та до міжнародної співпраці щодо нього.

Як наводить визначення тероризму професор В. Ф. Антипенко, – тероризм – це стан насильницької боротьби, який поряд з нанесенням шкоди національним інтересам, зазіхає на будь-які аспекти міжнародних відносин і ґрунтується на конфлікті політичних, економічних, етнотериторіальних і релігійних інтересів держав, народів, націй, соціальних груп і рухів, за умови використання хоча б однією з сторін терористичних актів як засобу впливу на супротивника для досягнення політичних цілей [3].

Перш за все необхідно виділити особливості роботи правоохоронних органів в нинішніх умовах та їх відмінності від повсякденної діяльності. Такими на нашу думку є:

– організація та координація сепаратистської та терористичної діяльності проти України із-за кордону. Цей чинник, на нашу думку, є головним фактором, який ускладнює роботу правоохоронних органів у даний період. Задokumentовано непоодинокі випадки, коли терористів, які діють на неокупованій частині України, координують представники іноземних спеціальних служб, які добре обізнані із формами та методами роботи правоохоронних органів України та навчають своїх «підшефних» способам протидії правоохоронним органам [3]. Крім цього, таке організаційне начало дозволяє добре координувати антиукраїнську діяльність окремих осіб та їх груп з тим, щоб зосереджувати їх зусилля на найбільш вразливих ділянках;

– можливість відносно вільного та безперешкодного постачання зловмисникам зброї та засобів ураження з окупованих територій. На даний час терористи мають доступ до військової зброї (у тому числі спеціальної), вибухових речовин та боєприпасів;

– наявність розгалуженої мережі посібників та інформаторів, у тому числі серед числа державних службовців та правоохоронців;

– велика кількість протиправних проявів, які перевантажують відповідні правоохоронні органи;

– можливість для злочинців переховуватись на території сусідніх країн без перспективи їх подальшої екстрадиції [3];

– практика «обміну полонених» в рамках Мінських угод, коли до списків обміну потрапляють не тільки особи, які приймали безпосередню участь у бойових діях, а й особи, причетні до терористичних проявів на території мирних областей.

З метою вдосконалення діяльності правоохоронних органів у вищенаведених умовах слід визначити кілька напрямків.

Першим із них є усунення загальних недоліків, притаманних новому КПК, які не мали суттєвого значення у мирний час, але наразі серйозно ускладнюють роботу.

Як приклад слід навести кілька недосконалих, на нашу думку, норм.

Так, недосконалим на наш погляд, є існуючий сьогодні механізм надання особі статусу підозрюваної, оскільки не дозволяє здійснити її затримання без відповідної ухвали слідчого судді, яку неможливо отримати до вручення даній особі повідомлення про підозру. Часовий розрив між моментом вручення особі повідомлення про підозру та прийняттям слідчим суддею відповідного процесуального рішення є достатнім для того, щоб особа, дізнавшись про можливість пред'явлення їй підозри, мала можливість розпочати переховуватись від органів досудового розслідування.

З метою запобігання вищеназаних негативних наслідків пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 42 КПК України з тим, щоб віднести до кола підозрюваних не лише особу, якій вручено повідомлення про підозру, а й особу, щодо якої внесено клопотання про обрання запобіжного заходу. Наприклад, положення даної статті можна було б викласти у наступній редакції: *«Підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру, особа яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої внесене клопотання про обрання запобіжного заходу»*.

Такі зміни не лише дозволять уникнути втечі підозрюваних після отримання письмового повідомлення про підозру, а й спростять порядок повідомлення про підозру осіб, які вже переховуються від слідства.

У справах стосовно вчинення терористичних актів [2] допитується велика кількість осіб, тому часто слідчий стикається з ситуацією, коли на момент допиту неможливо визначити, чи буде вказана особа надалі підозрюваною. При цьому, положення п. 6 ч. 2 ст. 87 КПК України [1] позбавляють сторону обвинувачення можливості використовувати в якості доказів показання осіб, допитаних в якості свідків, яким в подальшому буде повідомлено про підозру, навіть якщо на момент допиту не було підстав для повідомлення цій особі про підозру. Вказана норма не лише забороняє прямо використовувати фактичні дані, викладені у протоколі такої слідчої дії, а й застосувати їх для доведення того, що підозрювана особа, наприклад, змінювала свої показання або намагалась ввести в оману орган досудового розслідування.

Враховуючи вищевикладене, зазначену норму пропонується викласти у наступній редакції:

«б) отримання показань від свідка, стосовно якого на момент допиту були достатні підстави для повідомлення про підозру».

Значна кількість осіб, які давали показання стосовно терористичної діяльності, мали процесуальний статус підозрюваного та в подальшому були обміняні в порядку Мінських угод. Через це сторона обвинувачення в багатьох випадках, в силу ч. 4 ст. 95 КПК України [1], позбавлена можливості в подальшому використати ці показання для доказування вини керівників терористичних організацій.

При цьому, ст. 225 КПК України [1] не дозволяє допитувати підозрюваного у судовому засіданні під час досудового слідства.

Крім того, підозрювані досить часто протягом досудового слідства змінюють свої показання, спочатку визнають свою вину, а на стадії судового розгляду, повністю або частково відмовляються від своїх показань. Однак, в силу наведеної норми такі показання не можна використовувати в якості доказу вини особи та її співучасників. Крім того, в силу ч. 5 ст. 193 КПК України [1], в якості доказу вини підозрюваного не можуть бути використані показання, надані особою під час обрання запобіжного заходу.

Тобто, викладені норми фактично є антиподами та званого «правила Міранди» [5] та фактично означають «що б Ви не сказали, це не може бути використане проти Вас у суді».

У зв'язку із викладеним пропонуються дозволити допит підозрюваного під час досудового розслідування в судовому засіданні, а також виключити з КПК ч. 5 ст. 193 [6].

Другим напрямком вдосконалення кримінального процесуального законодавства в умовах антитерористичної операції [2] є напрацювання ряду спеціальних норм, які діють лише за певних умов.

Перший крок у цьому напрямку законодавцем вже зроблено – КПК доповнено розділом IX-1, який визначає особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції [1].

Однак, терористичні прояви не обмежуються лише районом проведення антитерористичної операції, а на жаль, мають місце і у інших регіонах України.

Особливого значення у даному випадку набуває оперативність проведення деяких невідкладних процесуальних дій, які, через необхідність отримання відповідних ухвал слідчого судді, не завжди можуть бути швидко виконані.

Такими діями, перш за все, є тимчасовий доступ до речей і документів та обшук. Крім того, чинний КПК не виправдано звужує підстави для затримання особи в порядку ст. 208 КПК України [1]. Так, за наявності підстав обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні тяжкого злочину, необхідне звернення до слідчого судді із клопотанням про дозвіл на затримання, що може призвести до втрати часу та втечі особи.

У зв'язку із вищевикладеним, вважаємо за доцільне доповнити розділ IX-1 КПК України статтею 616 наступного змісту:

Ст. 616 «Особливості проведення невідкладних процесуальних дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або під час проведення антитерористичної операції»:

1. При проголошенні воєнного, надзвичайного стану або антитерористичної операції на території України, з метою виявлення, припинення та розкриття злочинів проти основ національної безпеки України, тяжких або особливо тяжких умисних злочинів проти громадської безпеки, сторона обвинувачення може проводити невідкладні процесуальні дії у порядку та у спосіб, передбачені даною статтею, незалежно від того, чи поширюється проголошений режим на територію, де проводяться відповідні процесуальні дії.

2. У випадках, передбачених ч. 1 даної статті, тимчасовий доступ до речей і документів може бути здійснений на підставі постанови слідчого, узгодженої із прокурором, який здійснює процесуальне керівництво.

У такому випадку в постанові, окрім відомостей, передбачених ст. 164 КПК мають бути викладені фактичні обставини, які свідчать про необхідність невідкладного проведення відповідної процесуальної дії та неможливість отримання відповідної ухвали слідчого судді у прийнятний строк. Така постанова підлягає негайному обов'язковому виконанню фізичними та юридичними особами, незалежно від форми власності.

Тимчасовий доступ до відомостей, передбачених п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК України може бути здійснено без повідомлення операторів та провайдерів телекомунікацій із використанням можливостей відповідних оперативно-технічних підрозділів правоохоронних органів.

3. Слідчий за погодженням з прокурором має право відповідною постановою накладати арешт строком до 5 днів на речі та документи, які можуть бути знаряддями або засобами для вчинення злочинів, перелічених у ч. 1 даної статті, а також можуть бути використані для фінансування чи сприяння їх вчиненню.

У такому випадку в постанові, окрім відомостей, передбачених ч. 5 ст. 173 КПК, мають бути викладені фактичні дані, які свідчать про наявність вищеперелічених обставин. Дана постанова може бути оскаржена слідчому судді у порядку, встановленому Главою 26 даного Кодексу.

4. Уповноважена особа має право без ухвали слідчого судді затримати особу, якщо є достатні підстави підозрювати її у вчиненні злочинів, перелічених у ч. 1 даної статті.

5. У випадках, передбачених ч. 1 даної статті, виключно за умови загрози знищення або спотворення доказів, або у випадку відмови фізичної або юридичної особи виконувати постанову, зазначену в п. 2 даної статті, обшук житла або іншого володіння особи може бути проведений на підставі постанови слідчого, узгодженої із прокурором, який здійснює процесуальне керівництво.

У такому випадку окрім відомостей, передбачених ст. 235 КПК України, мають бути викладені фактичні дані, які свідчать про наявність вищеперелічених обставин. Строк дії такої постанови не може перевищувати 1 день.

Після виконання даної постанови слідчий, прокурор зобов'язаний невідкладно вчинити дії, передбачені ч. 3 ст. 233 КПК України, окрім випадків, передбачених ст. 615 даного Кодексу.»

Внесення зазначених змін дозволить значно спростити виявлення, документування та припинення протиправної діяльності осіб, які вчиняють злочини проти основ національної безпеки та злочини терористичного спрямування. Також на нашу думку, окремого дослідження та вдосконалення потребує питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах проведення антитерористичної операції, оскільки саме вони дозволяють розкрити значну частку таких злочинів.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України Офіційний вісник України від 25.05.2012 2012 р., – № 37, – стор. 11, стаття 1370, – код акту 61601/2012
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» // Відомості Верховної Ради України від 20.06.2003, – 2003 № 25, – стаття 180
3. Постанова Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» // Відомості Верховної Ради (ВВР), – 2015, – № 10, –ст.68
4. Антипенко В. Ф. Международное антитеррористическое право в условиях глобального кризиса //Альманах міжнародного права. – 2009. – №. 1. – С. 19–28.
5. Крижанівський В. В. Принцип презумпції невинуватості у кримінальному процесі (порівняльно–правове дослідження) : дис. – Крижанівський В. В., –К., – 2007, – 176 с.
6. Шибітко В. П. Кримінально–процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами // за відп. ред. В. П. Шибітко, – К. : Юрінком Інтер, – 2000. – 840с.
7. Perl R. F. Terrorism, the future, and US foreign policy. // LIBRARY OF CONGRESS // WASHINGTON DC, – CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE, – 2001.

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТРУДОВИХ СТАНДАРТІВ

Стоянова Олена Євгенівна,
*викладач кафедри міжнародного права
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
e-mail: i_e_e@ukr.net*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Л.В. Кулачок-Тітова

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання праці, українське трудове законодавство, трудовий договір, погодинна оплата праці, час відпочинку, трудові спори.

Українське трудове право і міжнародне трудове право вивчають відносини, які виникають у сфері застосування найманої праці, але в сучасних умовах роль «міжнародного виміру» правового регулювання праці різко зросла. Інтернаціоналізація суспільного життя, глобалізація економіки, активізація гуманітарних зв'язків, регіональна інтеграція, уніфікуючий вплив міжнародно-правового регулювання праці, розвиток міжнародної трудової міграції – все це зблизило національні системи трудового законодавства різних країн та ініціювало процес гармонізації трудового права у світовому масштабі.

Сьогодні неможливо розглядати національне трудове право у відриві від загальносвітових закономірностей і тенденцій, ігноруючи зарубіжний досвід і міжнародно-правове регулювання праці, універсалізацію механізмів визнання та захисту трудових прав і свобод. Міжнародні фактори здійснюють значний, а часом і вирішальний вплив на розвиток трудового права будь-якої країни. Сучасна цивілізація характеризується взаємною залежністю та взаємним впливом культур країн та народів.

Порівняльний аналіз трудового законодавства України та інших держав покликаний з'ясувати рівень відповідності національної системи світовим тенденціям регулювання трудових правовідносин. Порівняльно-правові дослідження правового регулювання праці видаються особливо цінними в

період реформування трудового законодавства. Досі не прийнятий Верховною Радою України проект Трудового кодексу України, нові тенденції європейської інтеграції обумовлюють науковий інтерес до порівняльно-правового аналізу законодавства про працю країн ЄС та України.

Укладення трудового договору за трудовим законодавством країн ЄС. На основі узагальнення і порівняльного аналізу трудового законодавства країн ЄС можна виділити три основних етапи процедури прийому на роботу: представлення кандидатури, первинне ознайомлення з потенційним працівником за документами, збір інформації про кандидата на посаду; співбесіда (інтерв'ю); професійні (тестові) іспити [1, с. 217]. Дані процедурні правила, докладно розроблені в зарубіжному, зокрема, європейському, трудовому праві і виробничій практиці, необхідно врахувати у вітчизняному трудовому законодавстві, яке лише обмежується закріпленням переліку документів, що надаються громадянином при прийнятті на роботу, заборонаю необґрунтованої відмови в прийнятті на роботу і деякими іншими фрагментарними нормами (ст. ст. 22, 23, 25 Кодексу законів про працю України).

Серед основних засад правового регулювання трудових відносин, проект Трудового кодексу України закріплює положення щодо створення належних умов праці та відпочинку. Однією з основних умов ефективності будь-якої економіки є нормальне відтворення робочої сили, яке досягається шляхом забезпечення працюючим права на відпочинок. Виходячи з аналізу Соціальної хартії (переглянутої), слід зазначити, що не всі положення, закріплені у Хартії, враховано як у чинному законодавстві про відпустки, так і в проекті Трудового кодексу України. Зокрема, Закон України «Про відпустки» [2] та п. 1 ст. 161 проекту Трудового кодексу встановлюють мінімальну тривалість щорічної відпустки не менше як 24 календарні дні [3], тоді як п. 3 ст. 2 Хартії встановлює тривалість такої відпустки не менш як чотири тижні. Відповідно, для приведення у відповідність українського законодавства до вимог Хартії слід закріпити мінімальну тривалість щорічної відпустки не менш як 28 календарних днів.

Аналіз практики вирішення трудових спорів в Україні показав, що індивідуальні трудові спори сконцентровані на судовому порядку їх вирішення, а колективні трудові спори, навпаки, мають лише позасудовий порядок

врегулювання трудових спорів і позбавлені можливості розгляду у суді. Оскільки трудові спори вирішуються інстанціями та судами різної юрисдикції, законодавча база щодо питань, пов'язаних з трудовими спорами, не є систематизованою, а отже виникає необхідність реформування системи вирішення трудових спорів в Україні.

Загальноєвропейська практика вирішення трудових спорів базується, насамперед, на актах МОП. Ці питання регулюють, зокрема, Конвенції МОП № 87, 95, 98, 135, 154, 173 та Рекомендації МОП № 92, 94, 129, 130, 143, 163, 180. Право працівників та роботодавців на колективні дії у випадку конфлікту інтересів передбачається Європейською соціальною хартією.

Згідно з проведеним аналізом трудового законодавства України та країн ЄС, зроблено висновок щодо необхідності вдосконалення національного трудового законодавства. Визначення пріоритетних напрямів удосконалення національного трудового права під впливом міжнародних трудових стандартів не повинно зводитися до проголошення напрямів роботи, а сприяти впровадженню міжнародних трудових стандартів у національне законодавство та юридичну практику. Досягти ефективної реалізації міжнародних трудових стандартів можливо лише шляхом систематичного аналізу практики їх застосування та виявлення проблем у правозастосуванні, а також формулювання конкретних пропозицій з приводу приведення трудового законодавства України до вимог міжнародних трудових стандартів.

Стосовно регулювання часу відпочинку, в окремих аспектах Україна відстає від країн ЄС, але в інших питаннях вітчизняне законодавство є більш сприятливим для працівника. Враховуючи особливості законодавства зарубіжних держав, слід виявити деякі загальні позитивні тенденції в законодавстві України, а саме: збільшення кількості відпусток спеціального цільового призначення, які оплачуються; збільшення загальної тривалості соціальних відпусток; поширення навчальних відпусток [4]. А от система заохочувальних відпусток в ЄС має більш широке застосування, ніж в Україні, і це теж має бути враховано у новому Трудовому кодексі України.

У більшості країн ЄС застосовується погодинна оплата праці. І хоча питання погодинної оплати праці в Україні вже давно є найбільш актуальним, але ніяких змін у даному напрямку протягом 23 років (з часу проголошення незалежності України) здійснено не було.

Аналіз практики вирішення трудових спорів в Україні показав, що індивідуальні трудові спори переважно вирішуються у судовому порядку їх вирішення, а колективні трудові спори, навпаки, мають лише позасудовий порядок врегулювання трудових спорів і позбавлені можливості розгляду у суді. Оскільки трудові спори вирішуються інстанціями та судами різної юрисдикції, а законодавча база щодо питань, пов'язаних з трудовими спорами, не є систематизованою, існує необхідність реформування системи вирішення трудових спорів в Україні.

Оскільки в Україні триває процес реформування трудового законодавства, то слід максимально враховувати включення до майбутнього Трудового кодексу України стандартів МОП з перспективою імплементації норм трудового права ЄС.

Література:

1. Величко Д. М. Порівняльна характеристика порядку укладення та зміни трудового договору за законодавством України та держав Європи / Д. М. Величко // Трудове право України в контексті європейської інтеграції: Матеріали наук.-практ. конф.; м. Харків, 25-27 травня 2006 р., 506 с.
2. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80>
3. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 № 1658. [Електроний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
4. Завгородня В. М. Правове регулювання часу відпочинку в трудовому праві Європейського союзу та країн-членів / В. М. Завгородня // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/7897>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ АУДИТОРА В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Тушнова Катерина Наїрівна
студентка другого курсу групи УП-21
кафедри міжнародного права
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Файер О. А.

Ключові слова: аудит, аудитор, відповідальність, правове регулювання аудиторської діяльності.

За українським законодавством, аудиторська діяльність – це різновид підприємницької діяльності, що полягає у здійсненні незалежних перевірок бухгалтерської та фінансової звітності економічних суб'єктів. Основною метою аудиторської діяльності є встановлення достовірності фінансової та бухгалтерської звітності, а також перевірка відповідності різних фінансових і господарських операцій чинному законодавству. Основними нормативними документами, що визначають головні засади аудиторської діяльності в Україні, є Закон України «Про аудиторську діяльність» (далі – Закон), Національні стандарти аудиту та Кодекс професійної етики аудиторів України. Згідно зі статтею 4 Закону, аудитором є фізична особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю. Зазначимо, що на відміну від інших видів професійної діяльності – адвокатів (частина перша статті 2 Закону України «Про адвокатуру»), нотаріусів (частина друга статті 3 Закону України «Про нотаріат»), аудитором може бути не тільки громадянин України, але й іншої держави. Статтею 4 Закону встановлено, що аудитор має право займатися аудиторською діяльністю як фізична особа-підприємець або у складі аудиторської фірми. Як фізична особа-підприємець має право займатися лише після включення його до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів. Закон забороняє аудиторам займатися будь-якою іншою підприємницькою діяльністю [4]. Як зазначає А. Волков, раніше прямо це не заборонялося (до внесення змін до Закону була включена лише торгівельна, посередницька та виробнича діяльність) [1]. Також слід уточнити вимоги до

особи, що має намір отримати сертифікат аудитора. Наявність необхідного обсягу знань визначається шляхом складання письмового кваліфікаційного іспиту за програмою, затвердженою Аудиторською палатою України. Термін чинності сертифікату не може перевищувати п'яти років. Відповідно до статті 18 Закону встановлює, що аудитори мають такі права: самостійно визначати форми і методи проведення аудиту; отримувати необхідні документи, які мають відношення до предмета; отримувати необхідні пояснення від керівництва та працівників; залучати фахівців різного профілю. У статті 19 Закону надається чіткий перелік зобов'язань, серед яких: в аудиторській діяльності дотримуватися вимог Закону, інших нормативно-правових актів, стандартів аудиту, принципів незалежності аудитора; повідомляти власників, уповноважених ними осіб, про виявлені недоліки ведення обліку; зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту; відповідати перед замовником за порушення умов договору; своєчасно подавати до Аудиторської палати України звіт. За неналежне виконання професійних обов'язків до аудитора можуть бути застосовані Аудиторською палатою України стягнення у вигляді попередження, зупинення чинності сертифікату на строк до одного року або анулювання сертифікату [4].

Однією з країн – засновників аудиту вважається Великобританія. Ґрунтуючись на віковому досвіді, сучасний аудит у Великобританії має такі особливості. По-перше, Комітет з аудиторської практики у Великобританії дає більш просте визначення аудиту, де під аудитом розуміється діяльність з незалежного розгляду спеціально призначеним аудитором фінансових звітів підприємства і висловлення думки про них при дотриманні правил, встановлених законом. Слід зазначити, що в цій країні аудитор може також мати назву ревізор, або присяжний бухгалтер [3, с. 88-90].

Своє дослідження ми зосередили на вивченні Закону Великобританії про компанії (UK Companies Act 2006), що був схвалений Королевою і набув чинності 8 листопада 2006, ставши найсерйознішою реформою корпоративного права за останні 150 років. Перегляду зазнали розділи, присвячені найрізноманітнішим питанням, включаючи підготовку і подачу фінансової та іншої звітності, взаємодія з акціонерами, а також службові обов'язки та права директорів та інших учасників, включаючи аудиторів, британської компанії [2, с. 102-105]. Так, стаття 498 Закону Великобританії про компанії (UK Companies Act 2006) наголошує, що аудитор має наступні обов'язки: 1) при підготовці своєї доповіді, проводити такі розслідування, які допоможуть йому сформулювати думку: чи належно облікові записи були збережені компанією та повертає ті,

що були необхідні для перевірки та були отримані з філій, котрі аудитор не відвідав; чи індивідуальні рахунки компанії знаходяться в згоді з бухгалтерським обліком та офіційними звітами; 2) якщо аудитор дотримується думки, що належні бухгалтерські записи не були виконані, або що офіційні звіти, необхідні для аудиту, не були отримані від філій, що не мав змоги відвідати аудитор, або індивідуальні рахунки компанії не відповідають бухгалтерському обліку чи декларації. Всі зазначені питання аудитор повинен констатувати цей факт у своїй доповіді [5]. Як в британському, так і в українському законодавстві, якщо аудитор не може отримати всю необхідну інформацію та пояснення, які необхідні для його цілей, він повинен вказати цей факт у своїй доповіді. Також, повинна надаватися і звичайна інформація, що і є метою аудиту, а саме виявлення недотримання вимог нормативних документів та шляхи реформування.

Згідно з ст. 499 Закону Великобританії про компанії (UK Companies Act 2006), аудитор має право доступу в будь-який час до книг компанії, рахунків, чеків (в залежності від того, в якій формі вони проводяться) та може вимагати від будь – якої посадової особи, співробітників компанії, як він думає, необхідних для виконання своїх обов'язків як аудитора. Також у ст. 500 Закону Великобританії про компанії (UK Companies Act 2006) зазначається, що, якщо материнська компанія має дочірнє підприємство, яке не юридичною особою, зареєстрованою в Сполученому Королівстві, аудитор материнської компанії може вимагати отримання інформації або пояснень, які він може обґрунтовано вимагати для цілей своїх обов'язків як аудитора. Закон окремо прописує шляхи покарання особи за надання недостовірних фактів чи звітів аудитору. Зокрема, у ст. 501 за вчиненні такого злочину передбачається позбавлення волі на строк не більше двох років або штраф (або обидва). Але є й особливості, наприклад, в Англії та Уельсі, позбавлення волі на строк, що не перевищує дванадцять місяців або штраф, що не перевищує встановлений законом максимум (або обидва); в Шотландії чи Північній Ірландії – строк, що не перевищує шести місяців або до штрафу, що не перевищує законом максимум (або обидва) [5].

Спільними рисами в українському та британському законодавстві з питань аудиторської діяльності є те, що для банків аудит обов'язковий; необхідно так само, скласти іспит на аудитора. Але слід зазначити, що кваліфікація аудиторів повинна підтверджуватися членством в одному з чотирьох інститутів Консультативного комітету бухгалтерських органів, тоді як в Україні аудитор повинен бути внесений до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів. Також, об'єднує ці дві системи – витребування необхідних

документів для розуміння фінансового становища компанії: в обох країнах аудитор може отримати всі належні звіти, обліки. Якщо аудитор не отримує всю необхідну інформацію та пояснення, які необхідні для його цілей, він повинен вказати цей факт у своїй доповіді.

Вважаємо доцільним виокремити особливості прав та обов'язків аудитора в Україні та Великобританії. По-перше й на нашу думку найголовніше, в Великобританії Акт про компанії окремо прописує шляхи покарання особи за надання недостовірних фактів чи звітів аудитору, тоді як в Україні, а саме в Законі України «Про аудиторську діяльність», чітко прописується лише покарання аудитора за неналежне виконання професійних обов'язків. Ми вважаємо, що слід включити аналогічні положення про відповідальність осіб, які надають данні до Закону, адже прозорість перевірки напряму залежить від наданою інформації. Нагадаємо, що в обох системах існує право аудитора отримувати усі необхідні звіти, обліки, отже, можна узагальнити, що особа, яка не надає данні, або надає не в повному обсязі, порушує право аудитора та має нести відповідальність.

Отже, правове регулювання аудиторської діяльності в Україні потребує подальшого вдосконалення, принаймні уточнення механізму відповідальності за надання недостовірної інформації аудитору. Завдяки чіткому закріпленню цього положення можна очікувати дійсне встановлення достовірності фінансової та бухгалтерської звітності, а отже й виявлення порушень дійсного законодавства.

Література

1. Волков А. Новый закон для аудиторов» // А. Волков [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo.ua/article.php?id=10006723>.
2. Мазуренко А. А. Зарубежный бухгалтерский учет и аудит : учебн. пособие / А. А. Мазуренко. – М. : КНОРУС, 2010. – 240с.
3. Международный аудит : учебное пособие / под ред. Т. В. Ножкина. – Петропавловск-Камчатский : КамчатГТУ, 2011. – 127 с.
4. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 № 3125-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 23. – ст. 243.
5. UK Companies Act 2006. Part 16 Audit. Chapter 3 Functions of auditor. 498-502 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Файєр Олена Анатоліївна

кандидат юридичних наук

доцент кафедри міжнародного права,

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

e-mail: *fayer.lena@yandex.ua*

Ключові слова: медичний працівник, страхування, професійна відповідальність, вигодонабувач.

Професійна відповідальність медичного працівника – це застосування до фізичної (приватнопрактикуючого лікаря) або юридичної (закладу охорони здоров'я) особи, яка здійснює медичну діяльність, відповідно до ліцензії на здійснення медичної практики, у випадку завдання нею шкоди пацієнтам при невиконанні або неналежному виконанні своїх професійних обов'язків, заходів державного примусу у вигляді санкцій (додаткових обтяжень), направлених на відновлення порушених прав та інтересів пацієнта. Професійна відповідальність медичного працівника має наставати за наявності таких умов: протиправність медичного працівника, шкода, завдана пацієнту, причинний зв'язок, та незалежно від вини медичного працівника.

Страхування професійної відповідальності медичних працівників має за мету захистити інтереси пацієнтів. Розвитку цього виду страхування перешкоджають такі фактори, як недосконалість і невизначеність структури системи охорони здоров'я в Україні. Не варто очікувати значної популярності страхування професійної відповідальності медичних працівників серед медичних установ, що перебувають на бюджетному фінансуванні. Укладати договори страхування професійної відповідальності лікарів можуть дозволити собі лише приватні медичні установи або госпрозрахункові підрозділи державних закладів охорони здоров'я [2, с. 86].

Сьогодні у світі виділяють дві основні системи страхування професійної відповідальності медичних працівників: система страхування деліктної відповідальності та система страхування від шкоди, яка настала без вини

страхувальника. Перша система страхування діє в США та ще в кількох країнах світу, а друга притаманна Швеції, Фінляндії, Новій Зеландії, Канаді, Австралії та іншим країнам. Система деліктної відповідальності дає змогу пацієнтам отримати компенсацію лише в тому випадку, коли доведено, що причиною заподіяння шкоди життю та здоров'ю є недбалість лікаря. Цю систему постійно критикують за неефективність, несправедливість та дорожнечу. Друга система, її ще називають «шведською моделлю страхування», полягає в тому, що під час процесу також збираються докази недбалості лікарів, але компенсація заснована на доказі причинного зв'язку між лікуванням і шкодою. Хоча система страхування дещо відрізняється в кожній країні, основна її ідея полягає в тому, щоб усунути провину із системи компенсації, досягти більшої справедливості, зробити процес відшкодування максимально простим. Шведська система страхування професійної відповідальності лікарів та працівників середнього медичного персоналу дозволяє отримати компенсацію незалежно від їх вини [1, с. 20-21; 6; 7].

Договором страхування професійної відповідальності медичних працівників повинні бути передбачені всі істотні умови, визначені в ст. 982 ЦК України та ст. 16 Закону України «Про страхування» [5; 4]. Страхові компанії, які здійснюють страхування професійної відповідальності медичних працівників, зацікавлені в зниженні дефектів та помилок в їх діяльності, які тягнуть за собою негативні наслідки для життя та/або здоров'я пацієнтів. Однак, прямо вплинути на поведінку лікарів, інших медичних працівників та пацієнтів вони не можуть. В цьому випадку вони використовують непрямі методи: контроль якості медичної допомоги; аналіз дефектів допомоги, який здійснюють експерти страхових компаній; підтримка заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації лікарів; фінансування окремих наукових досліджень в цій сфері; реклама здорового способу життя, необхідності дотримання рекомендацій лікаря та інше. Страхувальником в договорі страхування професійної відповідальності медичних працівників є заклад охорони здоров'я та/або приватнопрактикуючий лікар. Вигодонабувачем в договорі страхування професійної відповідальності медичних працівників є пацієнт – фізична особа, яка одержує від страхувальника медичну допомогу, проходить медичне обстеження та/або лікування з приводу захворювання або хвороби, патологічного стану або іншого порушення здоров'я і життєдіяльності, або

отримує інші медичні послуги від страхувальника. Страхуваними ризиками при страхуванні професійної відповідальності медичних працівників є: помилки при визначенні діагнозу захворювання; помилки в рекомендаціях при проведенні лікування; неякісно чи взагалі неправильно проведений курс лікування; помилки при наданні рецептів на застосування медичних препаратів; передчасна виписка із стаціонару чи закриття листів непрацездатності фізичних осіб; помилки при інструментальних методах досліджень та лікуванні; помилки при проведенні хірургічних операцій та інші.

Страхування професійної відповідальності медичних працівників є одним із найбільш масових видів страхування в більшості країн світу, а за формою є обов'язковим. Впровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних працівників пропонується здійснити шляхом вдосконалення чинного законодавства. Ст. 999 ЦК України встановлено, що законом може бути встановлений обов'язок фізичної або юридичної особи бути страхувальником відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи (обов'язкове страхування). Отже, першим етапом має бути внесення змін до Закону України «Про Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ від 19.11.1992 року [3] шляхом доповнення розділу III «Основи організації охорони здоров'я» статтею 24-2 та викладення її в наступній редакції:

«Стаття 24-2. Страхування професійної відповідальності медичних працівників

Заклад охорони здоров'я та/або приватнопрактикуючий лікар зобов'язані застрахувати свою професійну відповідальність шляхом укладення договору страхування професійної відповідальності медичних працівників до початку здійснення медичної практики.

Предметом договору страхування професійної відповідальності медичних працівників є майнові інтереси, що не суперечать закону й пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої закладом охорони здоров'я та/або приватнопрактикуючим лікарем третім особам.

Інші умови договору страхування професійної відповідальності медичних працівників визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

Другим етапом має бути прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження «Порядку та правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам», якою до переліку зазначених осіб, будуть внесені і медичні працівники.

Література

1. Антонов С. В. Страхування професійної відповідальності медичних працівників : розкіш чи нагальна потреба? / С. В. Антонов, М. А. Мелющева // Управління закладом охорони здоров'я. – 2008. – № 7. – С. 18-26.
2. Дрозд І. М. Страхування професійної відповідальності медичних працівників / І. М. Дрозд // Наука й економіка. – 2007. – № 1 (5). – С. 85 – 90.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
4. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Ст. 356.
6. Boivin Denis. Insurance law (Essentials of Canadian law) / Denis Boivin. – Toronto : Irwin Law 347 Bay Street Suite 501 Toronto, Ontario M5H 2R7, 2004. – 336 p.
7. Professional liability : law and insurance / Ed. by R. Hodgin. – London – New York : LLP, 1996. – 703 p.

КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ЛЮДСТВА У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Шевченко Альона Леонідівна
студентка III курсу, групи УП-31
кафедри міжнародного права,
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
e-mail: alyonka-curly@yandex.ua

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Стаценко А. В.

Ключові слова: концепція, загальна спадщина людства, міжнародні простори, ресурси, конвенція, блага, інтереси держав.

Розвиток науки і техніки відкрив широкі можливості для використання простору і ресурсів, що знаходяться за межами державних кордонів. Вони набули великого значення для економіки, транспорту, зв'язку і, зрозуміло, безпеки всіх країн. Тому виникає безліч питань, пов'язаних з об'єктами, на які поширюється або у перспективі може бути поширена дія концепції загальної спадщини людства.

Концепція загальної спадщини людства виникла в міжнародному праві у 60-ті роки ХХ ст. у зв'язку з дискусіями щодо поширення суверенітету держав на морське дно та його надра. Проте сама ідея рівності прав усіх народів на певну загальнолюдську спадщину має давнє походження. Зокрема, ще Гуго Гроцій зазначав, що в давні часи все перебувало у спільному володінні, становлячи спільне надбання людства.

Формування концепції відбувалося паралельно з виробленням комплексу міжнародно-правових норм, які склали інститут загальної спадщини людства. Предметом регулювання цих норм є розмежування загальнолюдської спадщини і суверенних прав держав на простори і ресурси Землі. Тому як інститут міжнародного права загальна спадщина людства охоплює комплекс норм, спрямованих, перш за все, на регулювання діяльності держав в просторах з міжнародним режимом спільного користування.

Об'єкти загальної спадщини людства – це міжнародні простори та території, а також ресурси, що знаходяться у їх межах, які не належать жодній з держав та знаходяться у спільному управлінні та користуванні. На даному

етапі, юридично закріплено, що до таких об'єктів відносяться: морське дно та його надра за межами континентального шельфу, відкрите море, космічний простір та небесні тіла, а також Антарктика [4, с.135].

Змістом концепції є те, що загальна спадщина є надбанням міжнародної спільноти загалом, і визначення режиму й управління здійснюється всіма державами без будь-якої дискримінації. Об'єкти загальної спадщини використовуються з урахуванням загальних інтересів і лише в мирних цілях; режим спільного використання не допускає деградації ресурсів; усі держави повинні отримувати вигоду на справедливій основі; режим та користування об'єктами загальної спадщини враховує інтереси майбутніх поколінь. Саме урахування інтересів майбутніх поколінь є основною ідеєю та особливістю даної концепції [4, с.138].

Головною рисою об'єктів загальної спадщини людства є те, що людство загалом не має ніякого відношення до створення таких об'єктів. Ці об'єкти мають природне походження і саме цим відрізняються від культурних та історичних пам'ятників, створених людиною. До того ж історичні та культурні цінності, як правило, належать окремим суб'єктам міжнародного права, частіше державам [2, с.152]. А оскільки виникнення об'єктів загальної спадщини людства ніяк не пов'язане з самим людством, тобто антропогенним фактором, вони не можуть належати окремим націям або державам і повинні знаходитися у загальному користуванні.

Вперше з правової точки зору концепцію загальної спадщини людства почали використовувати після прийняття Договору про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, 1967 року. Відповідно до ст.1 «дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюється в інтересах усіх держав, незалежно від рівня економічного та наукового розвитку, і є надбанням усього людства» [1; 4, с. 136]. Представник від Мальти на сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1967 році у своїй доповіді вперше вжив термін «загальна спадщина людства», який згодом утвердився в міжнародно-правовій доктрині та отримав закріплення в міжнародному праві.

Концепція знайшла втілення і в морському праві. Конвенція ООН з морського права 1982 року у ст.136 встановлює, що «Район та його ресурси є загальною спадщиною людства». У Конвенції 1982 року термін «загальна

спадщина людства» повторюється 7 разів – більше, ніж у будь-якому іншому міжнародному документі. [4, с.136] До 1994 року розвинені країни не ратифікували цю Конвенцію, демонструючи, зокрема невизнання міжнародно-правового статусу загальної спадщини людства. З прийняттям 29 липня 1994 р. Угоди про здійснення Частини XI Конвенції ООН з морського права 1982 р. (набула чинності в 1997 р.) та набуттям чинності 16 листопада 1994 р. самої Конвенції, процес договірної закріплення статусу спільної спадщини людства по відношенню до Району та його ресурсів завершено. [3, с.353] Поступово відбувається загальне визнання цього статусу державами, проте норми правового регулювання щодо користування спільною спадщиною людства ще не можна вважати загальноприйнятими.

Хоча сама концепція вже не нова, вона й досі викликає складнощі у її розумінні та однозначному й правильному сприйнятті державами. У той же час, концепція загальної спадщини людства відображає збільшення заінтересованості всього людства та посилення взаємозв'язків між державами.

Вважається, що концепція, відповідаючи на реалії сучасності, в перспективі зазнає істотних змін. Наприклад, з розвитком науково-технічного прогресу цілком очевидно, що космічний простір буде все більше освоюватися людством. Вчені стверджують, що через деякий час людство зможе освоювати інші небесні тіла, придатні для життя. У будь-якому випадку доведеться конкретизувати правовий режим тих чи інших небесних тіл.

З відповідних положень міжнародних актів випливає, що блага від використання тих чи інших об'єктів повинні розподілятися між усіма державами. Але чи можливо розподілити прибуток між усією світовою спільнотою від використання, наприклад, просторів Світового океану за межами національної юрисдикції? Це питання залишається відкритим, адже міжнародним правом лише надається можливість доступу до ресурсів, а не розподіл прибутку від них. На жаль, доводиться констатувати, що тільки за допомогою застосування концепції загальної спадщини людства неможливо сформулювати новий світовий правопорядок, адже суб'єкти міжнародного права (зокрема держави) знаходяться в нерівних умовах та мають нерівні можливості доступу до ресурсів (*de facto*). Тому думка про те, що концепція загальної спадщини людства здатна встановити компромісний баланс в можливостях розвинених країн і країн, що розвиваються занадто ідеалістична.

Концепція загальної спадщини людства відображає об'єктивну реальність розширення сфери міжнародно-правового регулювання. Визнання певного об'єкта частиною загальної спадщини людства передбачає конкретизацію правового режиму його використання. А на практиці з цим виникають труднощі, адже режим повинен бути сприятливий для всього світового співтовариства. Деякими науковцями висловлювалися сміливі ідеї про те, що у зв'язку з формуванням концепції спільної спадщини людство стає новим суб'єктом міжнародного права, так як отримує право «на спадщину». Оголошення того чи іншого об'єкта спільною спадщиною людства тягне процесуальні наслідки.

Для повного та всебічного розуміння та раціонального використання загальної спадщини людства необхідно прийняти окремий комплексний міжнародно-правовий акт, який сприятиме розвитку та деталізації даної концепції. Необхідно на міжнародному рівні виключити монополізацію тієї чи іншої сфери діяльності, організувати широке міжнародне співробітництво з урахуванням інтересів усіх зацікавлених держав.

Література:

1. Договор о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела, 1967 г. // Международное публичное право. Сборник документов: в 2 ч. Ч.11 / сост. К. А. Бекашев, Д. К. Бекашев. – М., 2006. – С. 1801.
2. Клименко Б. М. Общее наследие человечества (международно-правовые вопросы). – М. : Знание, – 2009. – С.152.
3. Конвенция ООН по морскому праву 1982 г. // Действующее международное право. Документы в 2-х т. Т.2. / сост. Ю.М. Колосов, Э. С. Кривчикова. Учебное пособие. – М., – 2002. – С. 353.
4. Лукашук И.И. Международное право: особенная часть: учеб. – изд. 3-е, – М. : Волтерс Клувер, – 2005. – 517 с.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА, ПРАВОВА СУБКУЛЬТУРА, ПРАВОВА КОНТРАКУЛЬТУРА

Шульга Анатолій Матвійович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
факультету ПМК
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: shulga.a.m@mail.ru*

Ключові слова: правова культура суспільства, правова субкультура, правова контракультура

Існують різного роду визначення поняття правової культури суспільства, які загалом не суперечать одне одному, а лише так чи інакше доповнюють одне одного. Приміром, з однієї точки зору правова культура суспільства розуміється як «система цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності» [1, с. 135]. З іншої точки зору, правова культура суспільства – це «рівень правосвідомості й правової активності суспільства, ступінь прогресивності юридичних норм і юридичної діяльності» [2, с. 102].

Від категорії «*правова культура суспільства*» необхідно відрізнити категорію «*правова субкультура*». Співвідносяться вони як ціле (правова культура суспільства) і його частина («*правова субкультура*»). В літературі, не завжди вказується *суб'єкт* правової субкультури. Оскільки з точки зору соціологічної науки, будь-яка *субкультура* – це система цінностей, поведінкових установок, життєвого стилю певної *соціальної групи*, котра «представляє собою самостійне цілісне утворення в межах домінуючої культури» [3, с. 350], за аналогією необхідно визначати, що *правова субкультура* – це правова культура певної соціальної групи, яка загалом відповідає правовій культурі суспільства, але має низку неістотних відмінностей. Як пишуть науковці, «правова субкультура не протистоїть пануючій правовій культурі», тобто правовій культурі даного суспільства, вона лише «включаючи в себе низку її базових правових цінностей, додає до них

нові цінності, притаманні саме їй» [4, с. 564]. Прикладом правової субкультури може бути правова субкультура працівників органів внутрішніх справ (їх «професійно-правова культура») [5, с. 7-11].

Враховуючи сучасний стан соціологічної науки, необхідно зазначити, що оскільки певні «ідейні уявлення» у представників різних субкультур («еми», «готи», «фа», «антифа», «панки», «скінхеди» тощо) іноді можуть навіть збігатись («субкультура», так само як і «культура», припускає наявність у людини орієнтації на певні цінності), сучасні «соціологи-якісники» (їх протилежність – «соціологи-кількісники», які традиційно роблять висновки не стільки на основі «глибинного аналізу» конкретних історій конкретних людей, скільки на основі результатів масового опитування населення) пропонують замінити поняття *субкультури* поняттям *солідарності*. Вважається, що поняття «субкультура» себе зжило («розводить молодь по різних полюсах, вибудовує бар'єри, встановлює тверді прив'язки до території, соціальної групи, національності»). Сьогодні «між багатьма субкультурами границі розмиті», тому молоді люди нерідко переходять із однієї групи в іншу, оскільки, «незважаючи на зовнішню несхожість, їх об'єднує одна ідея». Відповідно поняття «солідарність» є більш універсальним («показує загальне, ціннісні ядра, які формують тренди сучасності») [6].

Орієнтуючись на традиційну термінологію й основні завдання даного дослідження, доцільно звернути увагу на те, що від *правової субкультури* необхідно відрізнити *правову контркультуру* як певний *тип субкультури*, тобто не будь-яка субкультура є «правовою субкультурою». Так, приміром, кримінальна субкультура (її елементи: кримінальна ідеологія, кримінальна моральність, кримінальний спосіб життя, кримінальна організація, кримінальний культ) – «це не частина загальної культури, а її прямий антипод». Кримінальна (делінквентна) субкультура «усмоктує в себе плоди культури суспільства й, паразитуючи на цьому суспільстві, також паразитує на культурі, будучи її антиподом, а не її продовженням») [7].

Загалом будь-яка *контркультура* – це культура певних *соціальних груп*, «тип субкультури, який відкидає цінності й норми пануючої в даному суспільстві культури і відстоює свою альтернативну культуру», її носії – «маргінальні групи, що характеризуються девіантною поведінкою, котра являє собою безпосередню загрозу загальноприйнятим соціокультурним нормам

(алкоголізм, дипсоманія, наркоманія, проституція й т. ін.) [3, с. 140]. Відповідно, *правова контркультура* – це антиправова субкультура, тип субкультури, який являє собою культуру певної соціальної групи, що відкрито протиставляється правовій культурі суспільства, орієнтується на цінності, котрі не відповідають його пануючій правовій ідеології, офіційно не визнані на конституційному рівні правового регулювання суспільних відносин. Істотною особливістю правової контркультури «злочинного співтовариства, екстремістських, сепаратистських, фундаменталістських угруповань» тощо є те, що «вона не може забезпечити права і свободи людини і громадянина, громадський мир і злагоду, законність і правопорядок, становлення і розвиток демократичної, правової державності і громадянського суспільства, а навпаки, сприяє порушенню прав і свобод особи, послабленню або навіть руйнації держави, її політичної, правової та економічної систем» [4, с. 565].

Зрозуміло, що в реальній життєдіяльності суспільства поведінка людини як носія певної контркультури (правової, неправової) не завжди тотально підпорядковується виключно цінностям, що істотно відрізняються від загальноновизнаних, у тих чи інших ситуаціях їх поведінка часто-густо є звичайною «нормативною поведінкою» з точки зору культури даного суспільства (приклад: оформлення шлюбу відповідними людьми в органах їх державної реєстрації, нотаріальне оформлення договору купівлі-продажу житла тощо). З іншого боку, певна правова субкультура іноді поступово починає набувати, демонструвати низку рис альтернативного явища – власне правової контркультури. Так, приміром, актуальна тема низки сучасних ЗМІ – проблема «ісламізації» світських держав, зростання впливу серед іммігрантів-мусульман у Європі, США шариатських судів, діяльність яких підмінює собою діяльність офіційної судової системи. У зв'язку із чим, навіть з'явився термін «паралельна юстиція» (у мечетях або чайних мусульманські «старійшини» виносять «свої вироки»). Оскільки найчастіше ці негласно діючі судді вирішують питання про «вбивства честі» (коли батьки або брати позбавляють життя дівчину, що «знеславила родину»), про видачу заміж неповнолітніх тощо, аналітики звертають увагу: «ісламська паралельна система правосуддя стає загрозою конституційній правовій системі» [8].

Література:

1. Кельман М. С. Теорія держави і права (схеми, таблиці, поняття): навчальний посібник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. В. Сухицька – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 148 с.
2. Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах / А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 197 с.
3. Социологический энциклопедический словарь. На русск., англ., нем., франц. и чешском языках. Редактор-координатор – академик РАН Г. В. Осипов. – М. : Изд-во НОРМА, 2000. – 488 с.
4. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. – Х. : Право, 2011. – 584 с.
5. Зеленко І. П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) / І. П. Зеленко / 12.00.01: Дисертація кандидата юридичних наук. Х., 2006. – 187 с.
6. Золотухина Д. Комикс новой жизни. / Д. Золотухина. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.expert.ru/printissues/russian_reporter/2010/43/cennosti_molodezhi?esr=17
7. Мацкевич И. М. Криминальная субкультура / И.М Мацкевич [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rpi.msal.ru/prints/200501criminology1.html>
8. Мальцев В. Ислам заявил право на Запад. В Европе и США уже действуют законы шариата / В. Мальцев. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://religion.ng.ru/problems/2011-10-19/5_islam.html

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

**Матеріали науково-практичного круглого столу
17 квітня 2015 року**

Українською, російською мовами
Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: *Г. Ю. Федорова*
Оригінал-макет: *А. В. Стаценко*
Макет обкладинки: *І. М. Дончик*

Підписано до друку 07.04.2015 року. Формат 60x84/16
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 16,9
Умовн.-друк. арк. 8,04
Наклад 50 пр.

Надруковано: ХНУ імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009